

Opgraving Campus Sint-Theresia Kaaistraat, Deinze

Colofon

Titel: Opgraving Campus Sint-Theresia. Kaaistraat, Deinze. Eindverslag

Status: Definitief

Datum: 9 augustus 2021

Auteur: A. Claus & J.W. De Mulder

Kaartvervaardiging: A. Claus & J.W. De Mulder

Terreinwerk: N. Vanholme, M. Van de Vijver, M. Hendrickx, J.W. De Mulder,
A. Claus, B. Vermeulen, N. Struyf, F. Philipsen

Vondstverwerking: J. De Mulder, A. Claus, G. Thomas

Foto voorblad: Vic Wouters

Projectcode: 2019J241

Raaproject: DEKAAI02

Erkend archeoloog: RAAP België (OE/ERK/Archeoloog/2016/00154)

Bewaarplaats documentatie: RAAP België,
Begoniastraat 13
9810 Eke

Bevoegd gezag: agentschap Onroerend Erfgoed

RAAP België BV
Begoniastraat 13
9810 Eke
telefoon: 09/311 56 20 - 0498/44 16 99
E-mail: raap@raap.be

© RAAP België BV, 2021

RAAP België aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	2
Samenvatting.....	4
1 Beschrijvend gedeelte	5
1.1 Administratieve gegevens	5
1.2 Archeologische traject.....	7
1.3 Onderzoeksopdracht	7
1.4 Geplande bodemingrepen	8
2 Methodologie	11
2.1.1 Veldwerk.....	11
2.1.2 Werkput 2 (ZONE 1: refter)	12
2.1.3 Werkput 1 (ZONE 2: blok A)	13
2.1.4 Registratie.....	16
2.1.5 Terreinorganisatie	17
2.1.6 Wetenschappelijke begeleiding en advies	17
2.1.7 Uitvoering specialistisch onderzoek en conservatie	17
2.1.8 Gehanteerde afkortingen	18
3 Situering van de site	19
3.1.1 Geografische situering.....	19
3.1.2 Aardkundige gegevens	19
3.1.3 Geschiedenis en ontwikkeling van Deinze en het Sint-Blasiusziekenhuis.....	22
4 Resultaten	27
4.1 Bodemkundige gegevens	27
4.2 Beschrijving van de sporen en structuren.....	30
4.2.1 Grachten.....	30
4.2.2 Bakstenen muurwerk	36
4.2.3 Een grafveld.....	44
4.3 Beschrijving van de vondsten	50
4.3.1 Aardewerk	50
4.3.2 Keramisch bouw materiaal.....	62
4.3.3 Dierlijk materiaal	65
4.3.4 Metaal	72
4.4 Beschrijving van de stalen	75

4.4.1	Selectie van stalen voor verder onderzoek	75
4.4.2	Beschrijving van de analysemethoden en -technieken.....	75
4.4.3	Resultaten.....	75
5	Interpretatie en datering van de site	76
5.1	Algemene interpretatie en datering van de site	76
5.2	Landschappelijke context van de site.....	76
5.3	Inrichting van de hospitaalsite	78
5.4	Kerkhof van het Sint-Blasiusziekenhuis	81
6	Synthese	84
7	Assessmentrapport	88
7.1	Korte beschrijving van de kennisvermeerdering.....	88
7.2	Beschrijving van het potentieel op kennisvermeerdering	88
7.3	Waardering van het potentieel op kennisvermeerdering.....	88
8	Bewaring van het archeologisch ensemble.....	0
9	Bibliografie	1
10	Figurenlijst	3
11	Tabellenlijst	5
12	Bijlagen	6

Samenvatting

In het najaar van 2019 voerde RAAP België een archeologische opgraving uit in Deinze langsheen de Kaaistraat-Gentpoortstraat. Het onderzoek kadert in een project waarbij verbouwingswerken aan de scholencampus Sint-Theresia worden gerealiseerd.

Conform het nieuwe Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 diende bij de aanvraag van de omgevingsvergunning een bekrachtigde archeologienota te worden aangeleverd. Hierin werden proefsleuven geadviseerd. De resultaten van het eerste deel van deze proefsleuven leidden uiteindelijk tot een archeologische opgraving. De opgraving vond plaats tussen 23/10/2019 en 5/11/2019. Het doel van de archeologische opgraving was de informatie uit het bodemarchief in de vorm van een archeologisch ensemble te behouden en te ontsluiten door sporen en artefacten vrij te leggen, te registreren en te onderzoeken. Het archeologisch onderzoek heeft uiteindelijk nieuwe informatie opgeleverd over zowel de landschappelijke ontwikkeling van het terrein als de ontwikkeling van een middeleeuwse hospitaalsite.

Door middel van bodemprofielen en aanvullende boringen werd de aanwezigheid van een oude restgeul van een rivierarm vastgesteld. Hoewel de oorsprong van deze geul niet absoluut gedateerd werd, kunnen we die wellicht situeren in het vroeg-Holoceen of in een interstadiaal aan het einde van het Pleistoceen. De geul werd tijdens het Holoceen geleidelijk aan opgevuld door sedimenthoudend water en/of hellingafzettingen. De geul moet nog deels zichtbaar in het landschap zijn geweest wanneer het middeleeuws hospitaal werd gesticht. Door antropogene invloeden raakte de geul verder opgevuld.

Volgens historische bronnen werd het hospitaal al in de 12de eeuw opgericht. Van deze stichting zijn geen duidelijke aanwijzingen vastgesteld. Verspit aardewerk aangetroffen op de site wijst wel op menselijke aanwezigheid tijdens de 13de eeuw. Een brede en diepe gracht wordt in de 14de/15de eeuw gesitueerd. Wellicht betreft het de oostelijke begrenzing van de hospitaalsite. Tijdens de 16de/17de raakt de gracht deels gedempt door een puinpakket. Dit pakket wordt in verband gebracht met vernielingen en/of bouwactiviteiten op de hospitaalsite. Een exacte datering ontbreekt echter. Vermoedelijk werden tijdens diezelfde periode enkele bakstenen structuren aan de westelijke rand van de gracht opgericht. Minstens één van deze structuren staat in direct verband met de gracht en kan wellicht als kade of als brug geïnterpreteerd worden. Ten westen van de gracht wordt tussen 1522 en ca. 1630 een kerkhof ingericht. In deze periode krijgt Deinze het hard te verduren door de Beeldenstorm (1566 en 1578), de Spaanse herovering van onze gewesten (1581-1584) en de grootschalige vernielingen na militaire activiteiten tijdens het laatste decennium van de 16de eeuw. Hoewel slechts een deel van de begraafplaats werd opgegraven, levert het onderzoek heel wat informatie op over de populatie die toen begraven werd op de hospitaalsite.

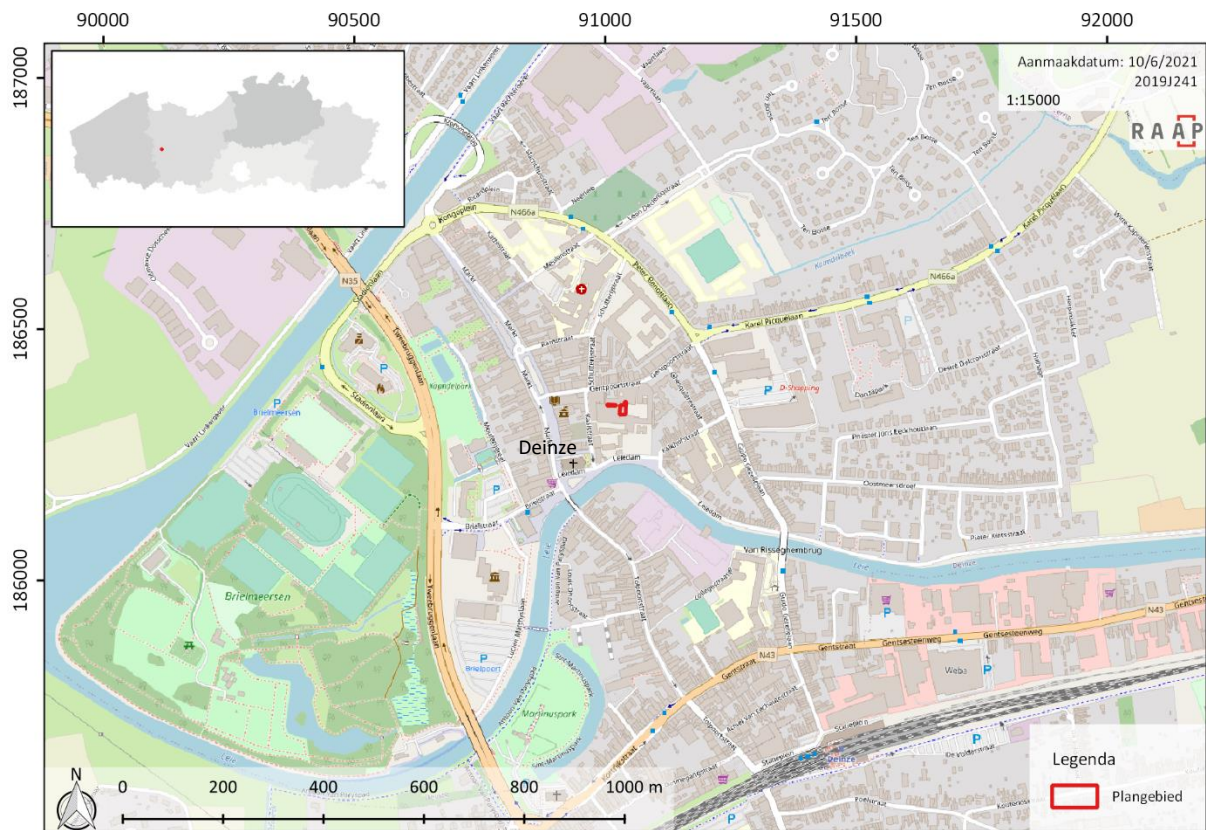
Uiteindelijk werd beslag gelegd op de hospitaalsite door de Franse Republiek op het einde van de 18de eeuw. De gronden werden opgesplitst en verkocht. De brede en diepe gracht werd vervolgens gedempt. De kern van de hospitaalsite werd ingekrompen en begrensd door een nieuwe gracht. Deze gracht werd aangesneden tijdens het archeologisch onderzoek, maar kon niet in zijn geheel onderzocht worden. De hospitaalsite werd in de 19de eeuw aangekocht door kanunnik Papeleu en ontwikkeld als klooster en school.

1 Beschrijvend gedeelte

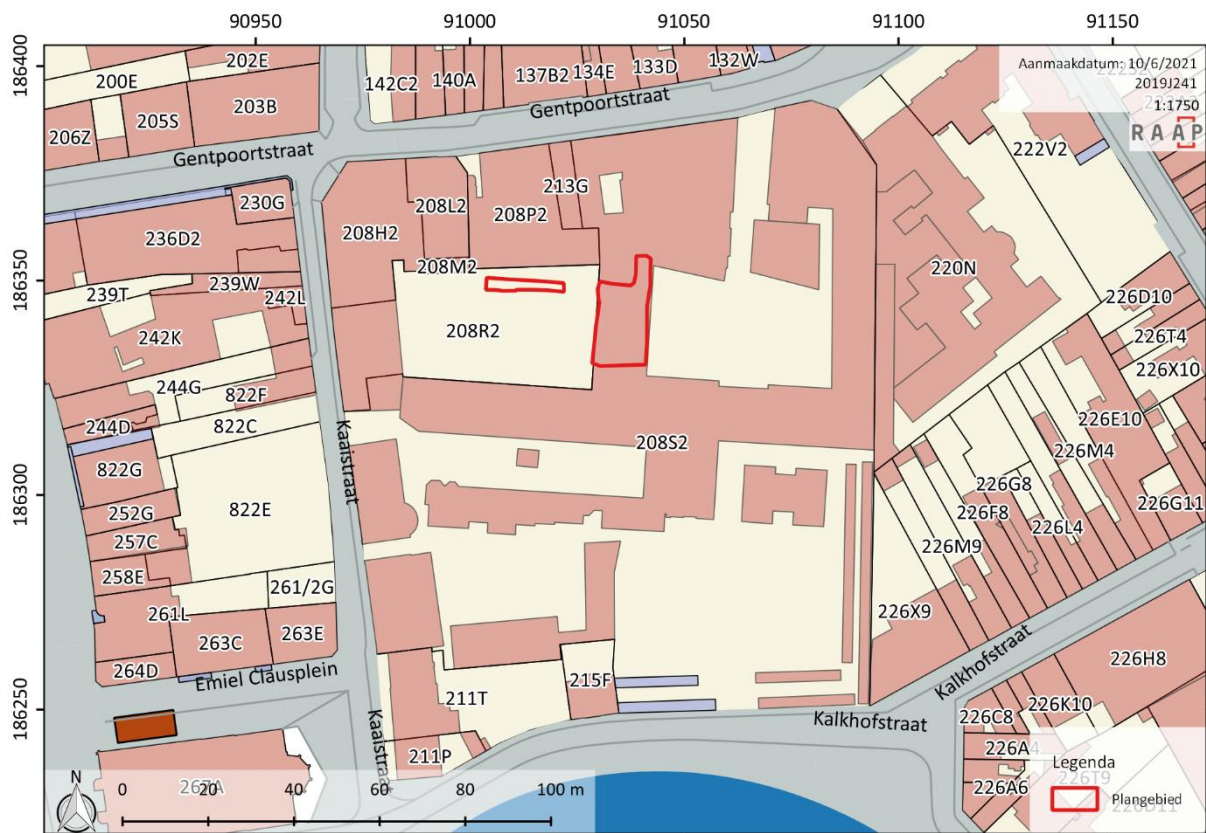

1.1 Administratieve gegevens

- *Projectcode Agentschap Onroerend Erfgoed:* 2019J241
- *Type onderzoek:* Archeologische opgraving
- *Wettelijk Depot/ISBN:* D/2021/14.235/07
- *Erkend archeoloog:* RAAP België (OE/ERK/Archeoloog/2016/00154)
- *Naam plangebied en/of toponiem:* Campus Sint-Theresia
- *Adres:* Kaaistraat – Gentpoortstraat 37
- *Gemeente:* Deinze
- *Provincie:* Oost-Vlaanderen
- *Kadastrale gegevens:* Deinze, Afdeling 1, Sectie B, percelen 208R2 & 208S2
- *Oppervlakte betrokken percelen:* 14 024 m²
- *Oppervlakte projectgebied:* 291.8 m²
- *Bounding box in lambertcoördinaten (X/Y):*
Zuidwest: X= 91003.71, Y= 186330.10
Noordoost: X= 91042.21, Y= 186355.81
- *Begindatum terreinwerk:* 23/10/19
- *Einddatum terreinwerk:* 5/11/19

Figuur 1. Situering van het plangebied op de topografische kaart (bron: OPENSTREETMAP, 2021).

Figuur 2. Situering van het plangebied op het kadasterplan (bron: AGIV, 2021).

1.2 Archeologische traject

Voorafgaand aan de opgraving werd een archeologienota opgesteld die bestond uit een bureaustudie. Na de sloop van een bestaand gebouw werd een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd waarbij de gegevens in een nota werden neergeschreven.

- Algemene gegevens uit de bureauonderzoek in het kader van de **archeologienota** (ID 6277)¹
Het plangebied bevindt zich in een zone met een hoog archeologisch potentieel. Toevalvondsten uit de omgeving wijzen op activiteit uit de Romeinse periode. Het plangebied is bovendien gelegen binnen de contouren van het Sint-Blasiusziekenhuis dat opgericht werd in de 12de eeuw. Op basis van historisch kaartmateriaal blijkt dat het plangebied buiten de historische bebouwing gelegen is, maar wel een gracht aansnijdt. De locatie waar de bodemingrepen plaatsvinden, staat op het kaartmateriaal gekarteerd als akkerland en boomgaard.

- Een onderzoek door middel van proefsleuven resulterend in **nota** (ID12524)²
Het onderzoek gebeurde aan de hand van twee korte proefsleuven, aangevuld met enkele diepere boringen. De eerste sleuf bleek sterk verstoord. Enkel een verwachte gracht werd er waargenomen. Door wateroverlast kon deze echter niet in detail worden bestudeerd. In de tweede sleuf bleken op de hellingsafzettingen 13de-/ 14de-eeuwse pakketten te liggen waarin funderingen in baksteen zijn aangetroffen. Deze wezen op het bouwrijp maken van de natte gronden en het gebruik ervan als tuin. Het geheel kon worden gekaderd binnen de aanwezigheid van de kloostersite in deze periode. Om ruimtelijk inzicht te verkrijgen op de aanwezige funderingen en puinpakketten werd een verder onderzoek geadviseerd door middel van een opgraving. Op basis van enkele diepere boringen was het mogelijk zicht te krijgen op de landschapsvorming. In oorsprong bevond zich hier een brede geul. Deze is geleidelijk opgevuld door veenvorming. Bovenop het veen bevonden zich hellingafzettingen. Het materiaal kent wellicht zijn herkomst in de westelijk gelegen kouterrug.³

1.3 Onderzoekopdracht

Het onderzoek werd uitgevoerd in het kader van een omgevingsvergunning voor verbouwingswerken aan de scholencampus Sint-Theresia, gelegen op de hoek van de Kaaistraat en Gentpoortstraat in Deinze. De geplande werken bestonden uit de sloop van een ca. 300m² groot gebouw met daaropvolgend de uitbreiding van de bestaande refter en de aanbouw van een nieuw bouwblok op de plaats van het gesloopte gebouw. Op basis van de vooronderzoeken werd een zone afgebakend met een verhoogd archeologisch potentieel.

Met het onderzoek werd het landschappelijk aspect voor ogen gehouden en getracht de relatie te achterhalen tussen de geul, nivelleringspakketten en gracht. Deze kennis was van belang om inzicht te verkrijgen op de ontwikkeling deze terreinen. Daarnaast werd getracht na te gaan of er resten uit de beginfase van de hospitaalsite aanwezig zijn en of deze aansluiten bij de bevindingen van het vooronderzoek.

---

¹ DE GRUYSE ET AL., 2018

² VANHOLME ET AL., 2019

³ De boringen zijn uitgevoerd onder leiding van Prof. Em. M. De Dapper.

In het betreffende programma van maatregelen werden volgende onderzoeksvragen gesteld:

- *In het vooronderzoek is sprake van ophogings- en nivelleringspakketten. Klopt deze veronderstelling? Kunnen de pakketten worden gelinkt met het opvullen van de oude geul?*
- *Zijn er op landschappelijk niveau nog bijkomende gegevens waargenomen tijdens de opgraving die kunnen worden gelinkt met de geul (of de vulling ervan met eventuele colluviale pakketten)?*
- *Dateren de lagen enkel uit de 13de/14de-eeuw? Of is hierin een andere fasering te onderscheiden? Zijn er dus bepaalde sporen/lagen ouder of jonger?*
- *Wat vertelt het materiaal in deze lagen over deze ophoging? Kan de tafanomie worden bepaald?*
- *Zijn er meer muurresten aangetroffen dan in het vooronderzoek? En kon worden bepaald wat hun functie was? En hoe staan ze in relatie tot de hospitaalsite (afbakening van terrein, bijgebouw, ...)?*
- *Hoe verhouden de muren zich in de pakketten?*
- *Zijn er andere sporen in de pakketten waargenomen? Kunnen ze worden gelinkt met de hospitaalsite?*
- *Tijdens het onderzoek was er een duidelijke afwezigheid van sporen van de 15de tot de 19de eeuw. Is dit ook een feit bij de gegevens van de opgraving?*
- *Hoe wordt de afwijkende kartering van de gracht tijdens het vooronderzoek t.o.v. 19de-eeuwse kadasterplannen verklaard? Zijn er meerdere fases aanwezig?*
- *Wat is de genese van de gracht? Zijn er duidelijke (dempings-)fases aanwezig?*
- *Wat brengt het geheel aan informatie bij aan kennis over de ontwikkeling van de hospitaalsite?*
- *Welke stalen werden er genomen en welke gegevens leverden deze op inzake landschapconstructie en datering?*

1.4 Geplande bodemingrepen

De volgende werken zullen worden uitgevoerd:

- *Afgraven van de **bouwputten** waar de uitbreiding van de refter en het nieuwe bouwblok wordt voorzien.*

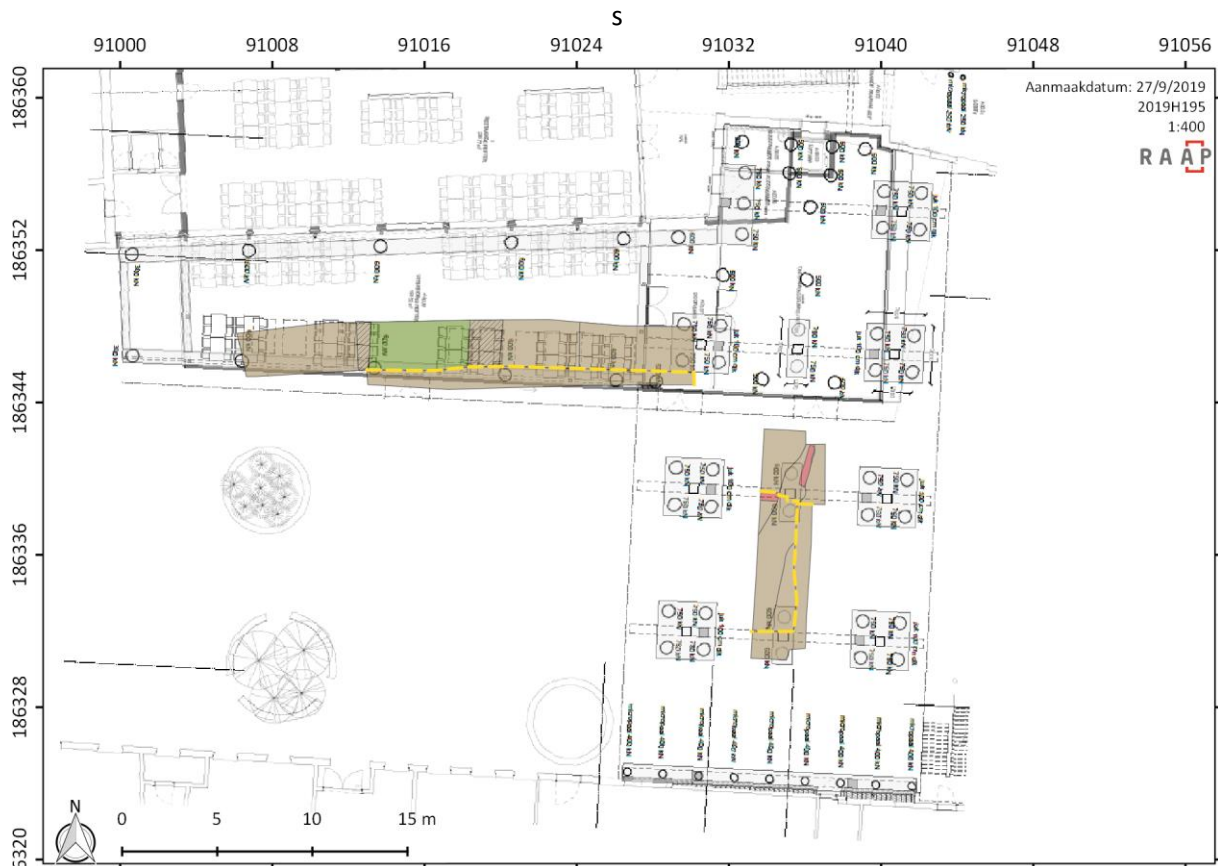
Voor de refter is dit tot 0,95m onder de nulpas. Dit is tot een diepte van 7,55m +TAW.
Voor Blok 4 is dit 0,74m onder de nulpas. Dit is tot 7,76m +TAW.

- *Aanvoeren van steenslag*
- *Boren van funderingspalen, mogelijk met grondverdringing*
- *Plaatsen van bemaling*
- *Uitgraven van de **funderingsvoeten** rond de palen.*

Voor de funderingsvoeten, gebundeld per twee tot vier palen, is een uitgraving voorzien tussen de ca. 1,5m en 1,7m onder de nulpas (=8,50m +TAW). De afmetingen voor de grootste funderingsblokken zijn ca. 2,2 x 2,2m.

- *Uitgraven van de **liftschacht**.*

De liftschacht meet ca. 2,3 bij 2,3 m en reikt tot 1,6m onder de nulpas (=8,50m +TAW)

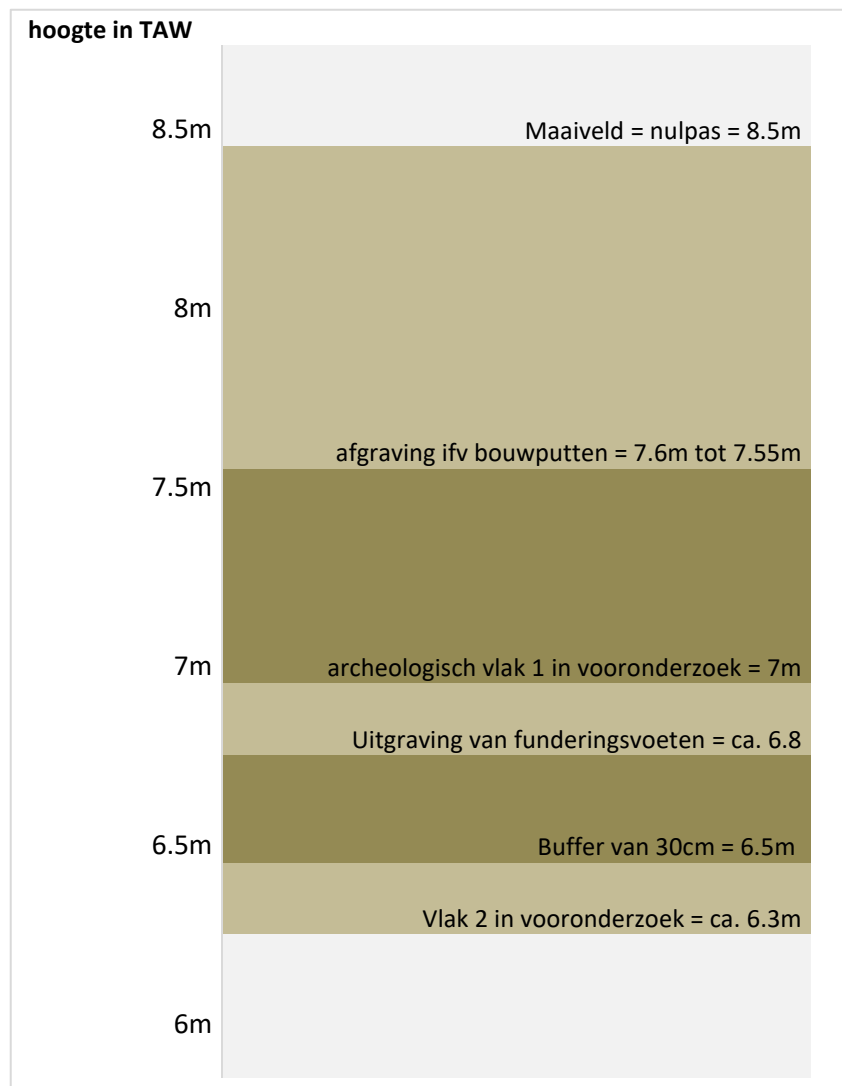
Figuur 3. Plaatsing van de onderzochte sleuven ten opzichte van het gegeorefereerd funderingsplan. (bron: VANHOLME ET AL., 2019)

Het uitgraven van de bovenste laag in functie van de bouwput zou geen schade aanbrengen aan de archeologische niveaus. Dit is wél het geval bij het plaatsen van de funderingspalen en het uitgraven van de funderingsvoeten rond de palen. Dit kan worden afgeleid uit onderstaande tabel en schematische voorstelling van de verschillende niveaus. Wanneer het sleuvenplan op het nieuwe funderingsplan werd gelegd, werd duidelijk dat de middeleeuwse funderingen en lagen zouden worden aangesneden (Figuur 3).

Ook de gracht zou worden geraakt, maar evenwel door slechts kleinere uitgravingen rondom de palen. Omdat de vraagstelling omtrent de relatie tussen de oude geul en de gracht niet kon worden beantwoord, diende deze vraagstelling binnen het kader van het verder onderzoek te worden overgenomen. Zodoende zou een sleuf worden aangelegd om alsnog een doorsnede van de gracht te bekomen, zoals voorzien in het programma van maatregelen van de archeologienota.

Tabel 1. Gegevens met betrekking tot het archeologisch vlak in relatie tot de uitgraafdieptes van de bouwputten. Het archeologisch vlak bevindt zich onder de uitgraafdiepte, maar niet ter hoogte van de uitgravingen voor de funderingsvoeten. De verstoringsdiepte is berekend vanaf de nulpas = 8,5m +TAW.

		Maaiveldhoogte (TAW)	Diepte archeologisch vlak tov maaiveld	Archeologisch vlak (TAW)	Verstoringsdiepte uitgraven bouwputten (TAW)	Max. verstoringsdiepte uitgraven funderingsvoeten (ca.-1,7m) (TAW)
Sleuf 1/ refter		8,5m	1,5m	ca. 7,0m	7,55m	6,8m
Sleuf 2/ Blok A		8,4m	1,4m	ca. 7,0m	7,76m	6,8m

Figuur 4. Schematische voorstelling van de dieptes van de verschillende belangrijke niveaus (in m +TAW).

2 Methodologie

2.1.1 Veldwerk

De opgravingsmethode werd bepaald in het vermelde programma van maatregelen:

Deze opgraving (DEEL 1) maakt deel uit van een project met een gefaseerde aanpak van de werken. Voor het vervolg (DEEL 2) zal een nieuwe nota worden ingediend. Voor bijkomende informatie met betrekking tot de fasering wordt verwezen naar het Programma van Maatregelen uit de Nota.⁴

Voor de opgraving van deel 1 werden twee opgravingszones (ZONE 1, ZONE 2) geadviseerd. Tijdens het terreinwerk werd slechts in beperkte mate afgeweken van de strategie zoals beschreven in het Programma van Maatregelen uit de Nota.⁵ Zone 1 is het deel waar een refter zal worden gebouwd, in zone 2 komt een nieuw volume te staan, blok A genoemd.

Figuur 5. Overzicht van de aangelegde werkputten in de desbetreffende zones, projectie op de kadastrakaart (bron: AGIV, 2021).

⁴ VANHOLME ET AL., 2019

⁵ VANHOLME ET AL., 2019

Figuur 6: Zicht op de openliggende werkputten op de binnenplaats van de Campus Sint-Theresia (vanuit het oosten).

2.1.2 Werkput 2 (ZONE 1: refter)

Voor de zone waar de bouw van een refter zou worden gerealiseerd, werd een werkput voorzien van 2m bij ca. 15m. Een eerste vlak werd aangelegd op een diepte van ca. 7m + TAW. Deze werkput werd benoemd als werkput 2.

Startend in het westen kon de eerste 5m van de werkput conform deze criteria worden aangelegd. Een bakstenen muur werd vervolgens aangetroffen doorheen de resterende ca. 10m van de werkput. Dit muurwerk kon diagonaal doorheen de werkput worden gevolgd (Figuur 7, Figuur 8). Pogingen om het vlak verder aan te leggen binnen de contouren van dit muurwerk werden door het instromend grondwater onmogelijk gemaakt. Het grondwater dreigde, ondanks de aanwezigheid van bemaling, het reeds aangelegde vlak te doen onderlopen.

In het noordelijk wandprofiel van het reeds aangelegde vlak, was de aanzet van de gracht zichtbaar die in deze zone verwacht werd. Door het bakstenen muurwerk kon verder naar het oosten in de werkput het diepste punt van de gracht niet worden aangesneden. Aangezien tijdens het gravend vooronderzoek in het westen en oosten van deze zone al landschappelijke boringen werden gezet (tot -7m vanaf maaiveld), zijn geen bijkomende boringen uitgevoerd. Extra boringen op de posities die wel toegankelijk waren zouden immers geen bijkomende informatie hebben opgeleverd over de gracht.

Door de aanwezigheid van de refter en de bemaling ten noorden en de aanwezigheid van de proefsleuf uit het vooronderzoek ten zuiden van de sleuf was het niet mogelijk of niet nuttig om te schuiven met de ligging van de werkput.

Figuur 7. Muurwerk in werkput 2 (zone refter).

Figuur 8. Vlak 1 in werkput 2 (zone refter).

2.1.3 Werkput 1 (ZONE 2: blok A)

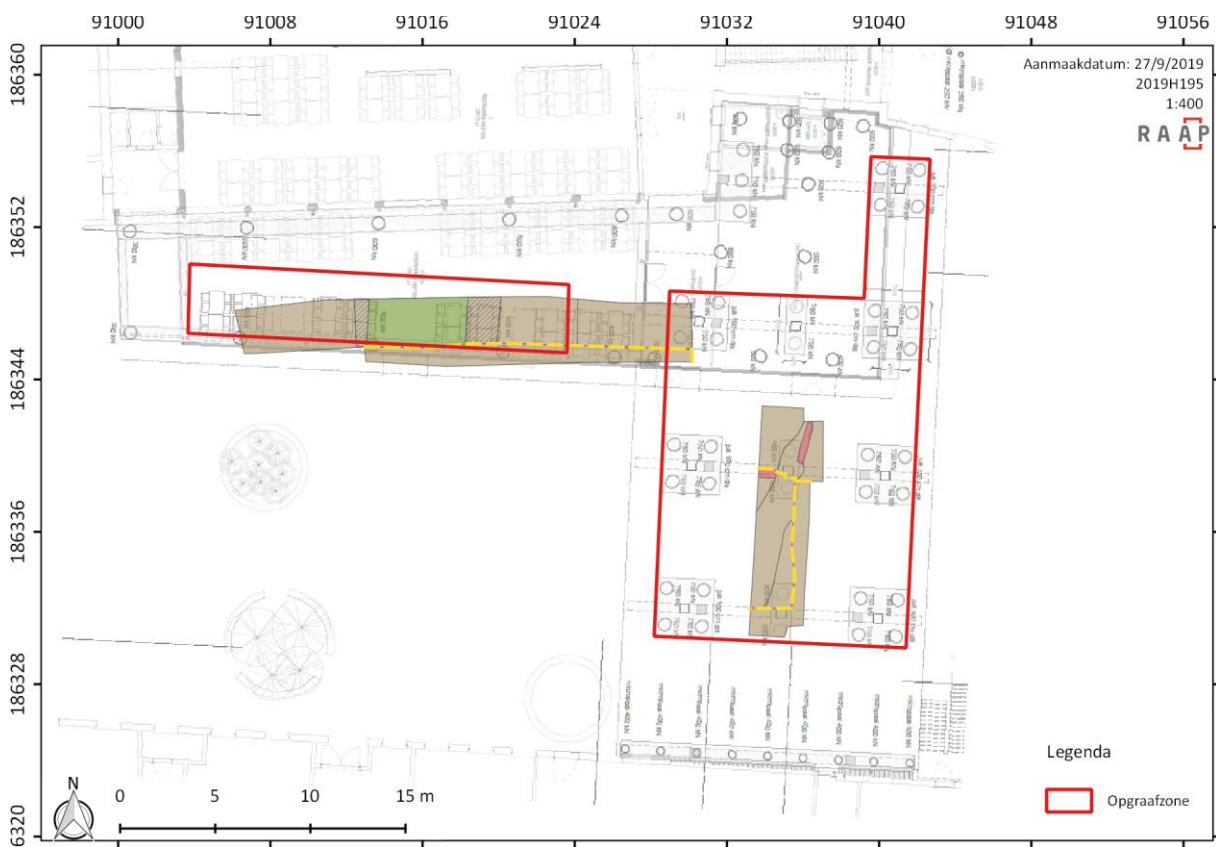
Voor zone 2 werd een onderzoekzone afgebakend van 260m² met een opgravingsdiepte van 6,5m +TAW. Aangezien het om de eerst aangelegde werkput gaat, werd deze benoemd als **werkput 1**.

Door enkele logistieke problemen kon een oppervlakte van 10m² niet worden onderzocht. Het gaat om een zeer smalle spie in het westen van, en parallel met, de lengterichting van de werkput. De werkput kon niet worden uitgebreid omwille van de aanwezigheid van een aardedump van het grondtype '921'. Het gaat hier om 'vervuilde' grond die enkel ter plaatse kan worden hergebruikt of aan hoge kost kan worden afgevoerd. De aanwezigheid van deze dump heeft er voor gezorgd dat de noordwesthoek van de lijnbemaling ca. 1m naar het oosten werd opgeschoven (Figuur 10, Figuur 11). Er was immers geen ruimte meer om deze op de voorziene plaats uit te zetten. De aanwezigheid van de bemaling was meteen een tweede reden waardoor de werkput niet tot aan de voorziene begrenzing van de opgraafzone kon worden uitgezet. De bemaling was noodzakelijk voor het uitvoeren van het onderzoek, en kon dus niet worden verwijderd.

Net in deze zone werd een begraafplaats aangesneden. Deze begraafplaats loopt zeer waarschijnlijk verder door naar het westen. Ten westen van de advieszone voor archeologisch onderzoek zijn ook nog bodemingrepen voorzien. Het gaat echter enkel om de plaats waar een vloerplaat zal worden voorzien voor het nieuwe gebouw. Er werd in overweging genomen of het noodzakelijk was om de

werkput alsnog uit te breiden, ondanks de logistieke problemen die dit met zich mee zou brengen. Voor de aanleg van een vloerplaat zouden echter geen diepe uitgravingen moeten gebeuren. Deze zou immers komen te liggen op 7,76m + TAW. Het grafveld, gelegen op een diepte vanaf ca. 7,4m + TAW zou hierbij niet worden verstoord. Het gaat bovendien om een breedte van slechts 1m. Voor deze smalle strook woog het potentieel op kenniswinst niet op tegen de te leveren onderzoeksinspanning. Concreet zou het gaan om het afvoeren van de vervuilde grond en verwijderen van de bemaling voor het bijkomend onderzoek van een zeer beperkt oppervlak.

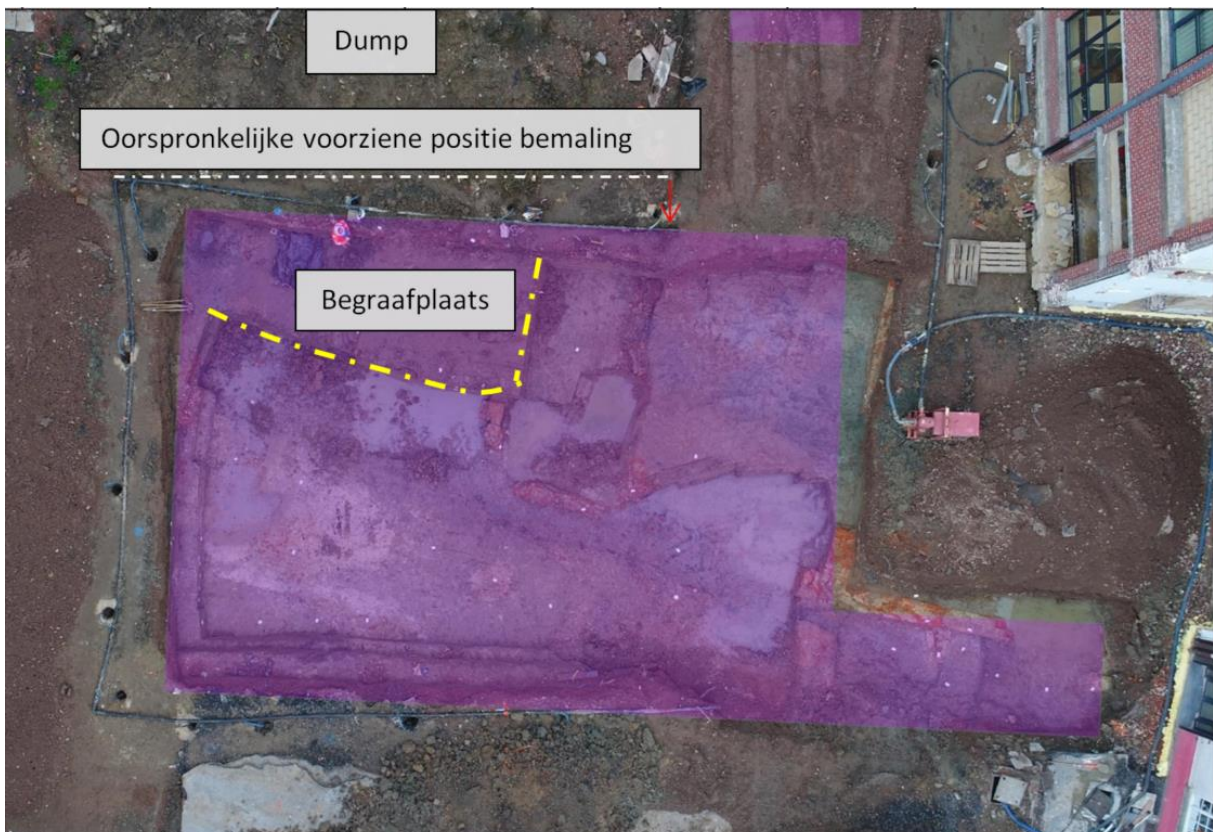
Gezien de werkputrand niet overeen kwam met de grens van de geadviseerde zone, werden enkele skeletelementen (meestal het hoofd) uit de putwand gegraven, om de inhumaties alsnog in hun geheel te kunnen registreren en in te zamelen.

Figuur 9. Figuur van het sleuvenonderzoek met aanduiding van de advieszones (rood) zoals deze in het programma van maatregelen werd opgenomen. Enkel de centrale zones met de paalfunderingen en met hoge archeologische verwachting werden afgebakend. De ruimtes naast de funderingspalen en funderingsblokken zullen minder diep worden verstoord. Hier komt enkel een vloerplaat.

Figuur 10. Dump van 'vervuilde grond' van het type 921, gelegen net ten westen van werkput 1 (zone blok A). Net langs deze putrand bevond zich een strook met inhumaties.

Figuur 11. Overzichtsfoto met ligging van de bemaling, de dump met vervuilde grond en het grafveld (gele stippellijn). In het paars wordt de opgegraven zone aangeduid.

2.1.4 Registratie

Voorafgaand aan de aanleg van het archeologisch vlak zijn zoveel mogelijk recent puin en muurresten verwijderd. Het archeologisch vlak zelf is machinaal en onder begeleiding van archeologen aangelegd. De kraan op rupsbanden had een platte kraanbak met een breedte van 2 meter. Aangezien de bodemopbouw binnen het onderzoeksgebied sterk varieerde (door onder andere ophogingspakketten), gebeurde de aanleg van het archeologisch vlak steeds laagsgewijs. Door laagsgewijs af te graven konden sporen en vondstmateriaal uit een hoger niveau, herkend of ingezameld worden. Het vondstmateriaal werd zowel met het blote oog als met de metaaldetector gerecupereerd.

Bij de aanleg van een sporenvlak zijn alle sporen ingekrast, genummerd en zijn de vlakken en sporen gefotografeerd. Overzichtsfoto's van de opgravingsvlakken werden genomen met een drone waarbij er op de opgravingsvlakken enkele vaste meetpennen aanwezig waren. Met behulp van deze meetpennen konden de drone-opnames in een GIS-omgeving gegeorefereerd worden. De sporen en meetpennen zijn ingemeten met een RTS (Sokkia iX Series) en uitvoerig beschreven (spoornummer, vorm, soort, kleur, samenstelling, ...) aan de hand van een veldlaptop en een databank (Odile V4.0). Indien recente verstoringen (S999) waargenomen zijn zonder enige archeologische betekenis of vondstmateriaal zijn deze gegroepeerd en ingemeten onder één spoornummer. Tijdens het inmeten zijn tevens de hoogtematen genomen van het archeologisch vlak met een gemiddelde onderlinge afstand van 5 m. Alle antropogene sporen zijn, met uitzondering van duidelijk recente sporen, handmatig gecoupeerd. Enkel de diepste sporen (grachten en zeer diepe kuilen) werden machinaal gecoupeerd. Alle antropogene sporen zijn gefotografeerd, ingetekend (schaal 1:20) en beschreven in de databank. Het vondstmateriaal is verzameld per vulling en per spoor. Enkele vondsten die niet te relateren waren aan een specifiek spoor, de metaalvondsten en de vuursteenfragmenten zijn verzameld als puntvondst. Uit sporen met een gunstige conditie en/of gerelateerd tot structuren, zijn o.a. botanische stalen genomen voor verdere analyse of specialistisch onderzoek.

Figuur 12: Aanleg van een eerste vlak in werkput 1.

Figuur 13: Blootleggen en inmeten van skeletten.

Specifiek voor de registratie van grafkuilen werden enkele bijkomende methodes gehanteerd. Elke grafkuil – ook al was de begrenzing niet steeds duidelijk – kreeg een nieuw spoornummer. Elk herkend skelet kreeg bovendien een uniek individunummer. Beide nummeringen werden bijgehouden in een checklist. Elk skelet werd met behulp van truweel en spatels blootgelegd en gefotografeerd. Telkens

werd een skeletformulier ingevuld om zoveel mogelijk informatie over de begraafing te verzamelen. Daarna werd het hoofd, de ledematen en de ruggenwervel van elk individu ingemeten als 'vulling 20' van desbetreffend spoor. Eventueel te onderscheiden grafkuil of aflijning van een grafkist werden respectievelijk ingemeten als 'vulling 0' en 'vulling 10'. Hoogtewaarden van schedel, bekken en voeten lieten toe om verschillende niveaus van begraafing te onderscheiden. Ook de meetpennen voor fotogrammetrie werden ingemeten. Na registratie werden de skeletten ingezameld per onderdeel: schedel, linkerarm, rechterarm, romp, linkerbeen en rechterbeen. Deze onderdelen kregen steeds een apart vondstnummer. Er werden ook steeds een parasietenmonster ter hoogte van de buikholte en een referentiemonster naast het skelet genomen.

Ten slotte zijn op het terrein verschillende profielen opgeschoond en geregistreerd teneinde een beter inzicht te verkrijgen in de bodemopbouw en stratigrafie van de site. De bodemprofielen werden telkens gefotografeerd en ingetekend of geschetst op millimeterpapier. Bij het fotograferen van de bodemprofielen werd in de meeste gevallen gebruik gemaakt van meetpennen zodoende een herschaling van de digitale foto mogelijk te maken. Voor de beschrijving kreeg elke eenheid een uniek spoornummer. Deze sporen werden beschreven in de databank en eventueel bijkomend beschreven op het millimeterpapier.

2.1.5 Terreinorganisatie

Het terreinwerk werd uitgevoerd van 23/10/2019 – 5/11/2019. Het team bestond uit:

- Erkend Archeoloog: RAAP België
- Veldwerkleider: N. Vanholme
- Assistent-archeoloog: J.W. De Mulder, N. Struyf, M. Hendrickx, A. Claus, B. Vermeulen, M. Van de Vijver
- Aardkundige: F. Philipsen
- Fysisch antropoloog: A. Pijpelink
- Stagestudent: T. Boudry

De weersomstandigheden waren algemeen gunstig.

2.1.6 Wetenschappelijke begeleiding en advies

Inhoudelijk werd het onderzoek ondersteund door L. Bauters (Provincie-archeoloog Oost-Vlaanderen). Voor een beter begrip van de landschappelijke context van de site was de bijdrage van M. De Dapper (Prof. Em. dr. Geografie, Universiteit Gent) onmisbaar.

2.1.7 Uitvoering specialistisch onderzoek en conservatie

Voor de waardering en analyse van een selectie van stalen werd beroep gedaan op enkele externe specialisten. Ook de studie van het skeletmateriaal werd uitbesteed. Het determineren van vondsten gebeurde door interne materiaaldeskundigen. Onderstaande tabel geeft een overzicht weer van de geraadpleegde specialisten en materiaaldeskundigen.

Tabel 2: Overzichtstabel van de uitgevoerde natuurwetenschappelijke en specialistische onderzoeken met vermelding van de specialisten in kwestie.

Onderzoek	Specialist/materiaaldeskundige	Instantie
Pollen en macroresten	M. van Rijn, Y. T. van Popta, O. Nuij	RAAP Botanie (NL)
14C-datering	J. van Gent	Centrum voor Isotopenonderzoek RUG (NL)
Fysisch-antropologie	A. Pijpelink	CRINA Fysische Antropologie
Dierlijk bot	A. Claus	RAAP België
Metaal	G. Thomas	RAAP België
Aardewerk	J. W. De Mulder	RAAP België

Er zijn geen voorwerpen geselecteerd voor een specifieke conservatiebehandeling.

2.1.8 Gehanteerde afkortingen

Tabel 3. Overzicht materiaalcategorieën en gehanteerde afkortingen.

Vondsten	Omschrijving	Monsters	Omschrijving
AW	aardewerk	MA	monster algemeen
AWG	gedraaid aardewerk	MHK	houtskoolmonster
BOT	bot	MC14	monster C14
BWM	bouwmateriaal	MP	pollenmonster
GLS	glas	MSCH	monster schelpen
MET	metaal	MVON	monster vondsten
NS	natuursteen	MZ	monster zaden en vruchten
SCH	schelp	MPAR	monster parasieten
VS	vuursteen	MREF	monster referentie
VBT	verbrand bot		

Tabel 4 Overzicht van de spoorcategorieën en gehanteerde afkortingen.

AARD	OMSCHRIJVING
BKSS	bakstenen structuur
FUN	fundering
GA	gracht
GR	greppel
HT	hout
INH	inhumatie
KL	kuil
LG	laag
MR	muur
MU	uitbraakspoor muur
NV	natuurlijke verstoring
REC	recente verstoring

3 Situering van de site

Onderstaande items kwamen reeds ruim aan bod in de archeologienota⁶. In dit eindverslag worden de algemene gegevens kort vermeld.

3.1.1 Geografische situering

Het onderzoeksterrein is gelegen in het centrum van Deinze (provincie Oost-Vlaanderen) en meer bepaald op de campus Sint-Theresia van de scholengroep Leiepoort (zie Figuur 1). In het noorden wordt de campus begrensd door de Gentpoortstraat, in het oosten door bebouwing, in het zuiden door de Kalkhofstraat en in het westen door de Kaaistraat. Een bocht van de Leie bevindt zich net ten zuiden van de campus, d.i. op ca. 100 m van het onderzochte terrein. De Onze-Lieve-Vrouwekerk van Deinze ligt op iets minder dan 150m ten zuidwesten van het plangebied. Tot voor kort was het terrein ter hoogte van de onderzochte zones bebouwd (zone 2) en in gebruik als binnentuin (zone 1).

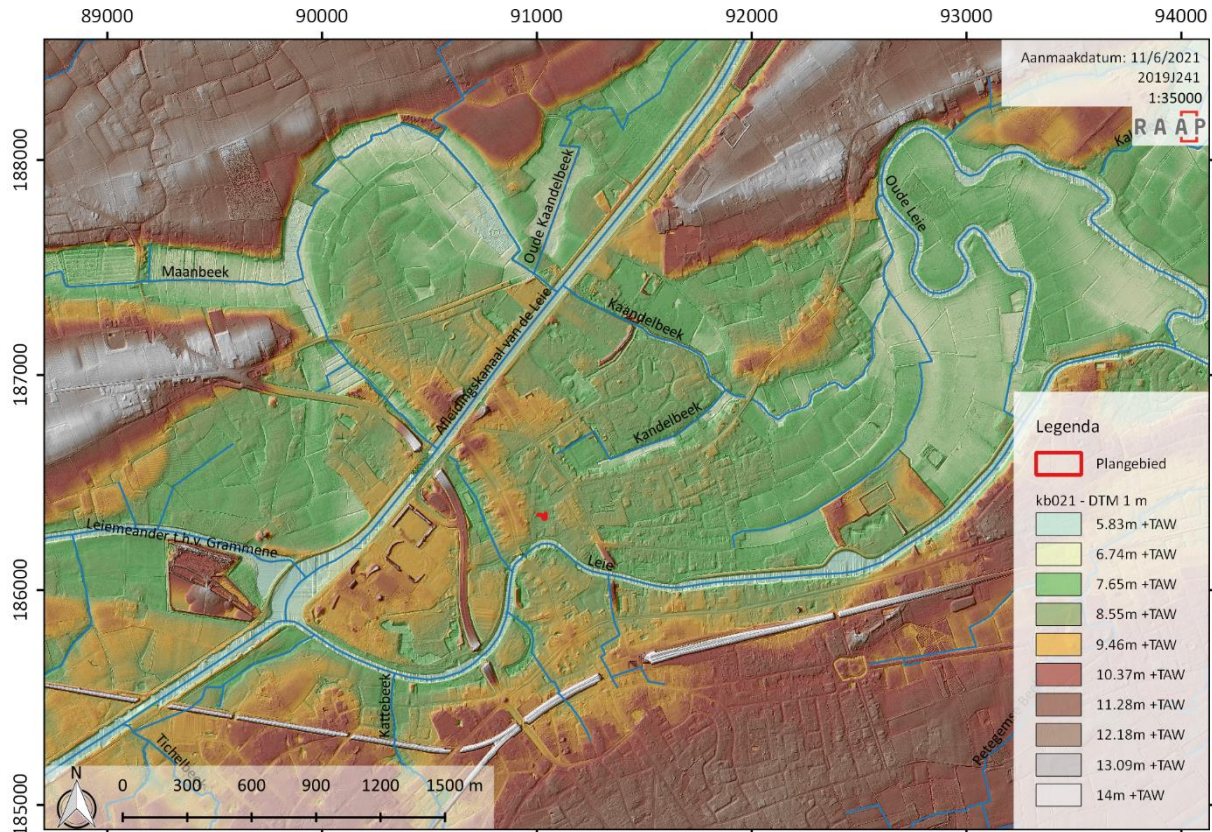
Figuur 14: Situering van het plangebied op een orthofoto uit 2008-2011 (bron: AGIV, 2015b).

3.1.2 Aardkundige gegevens

Het projectgebied bevindt zich binnen de alluviale vlakte van de Leie, een zuidelijke uitloper van de Vlaamse vallei. Het landschap wordt gekenmerkt door holocene dalbodems waarbinnen zich de huidige beken situeren en aantakken op de Leie. Specifiek ligt het terrein ten oosten van de hoger gelegen kouter waarop de stad Deinze zich in de middeleeuwen ontwikkelde. Het terrein ligt op ca. 8,4

⁶ DE GRUYSE ET AL., 2018

m +TAW, d.i. ongeveer 1,5 m lager dan de kouter. Het huidig reliëf van het plangebied en zijn omgeving is echter niet alleen het resultaat van rivierwerking, het is tevens sterk antropogeen beïnvloed. Getuige hiervan zijn de verschillende anomalieën op het DTM en de aanduiding van een uitgestrekte bebouwde zone (OB) op de bodemkaart.

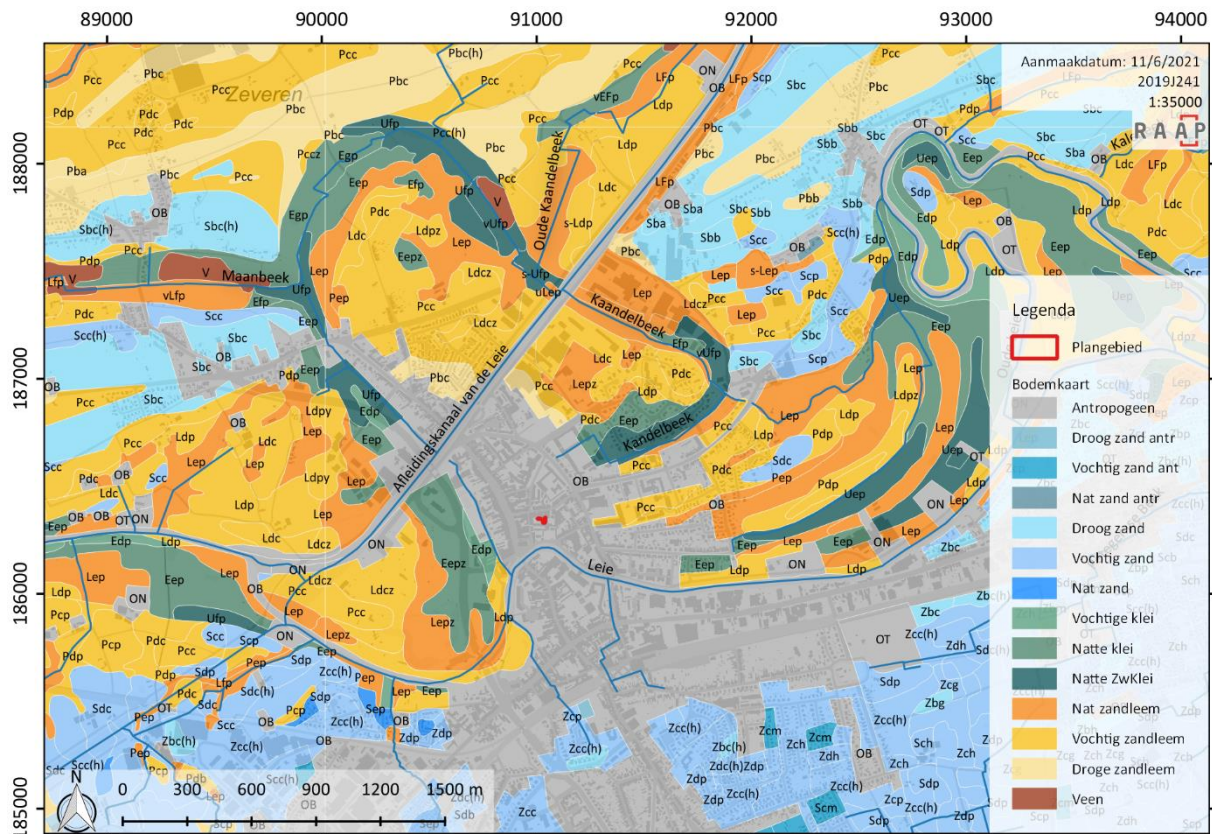
Figuur 15: Digitaal Terreinmodel Vlaanderen met aanduiding van het plangebied (bron: AGIV, 2015a; VMM, 2018).

Rondom de verstedelijkte kern van Deinze komen voornamelijk (matig) natte zandleem- en kleigronden zonder profielontwikkeling voor. Deze zijn het resultaat van de fluviatiele werking van de Leie. De kleiige stroken bevinden zich ter hoogte van de oude meander van de Leie. Van het westelijk segment van de uitgestrekte meander die via het noorden omheen Deinze verloopt⁷, werd lang aangenomen dat het een middeleeuws gegraven kanaal was. Door middel van landschappelijke boringen en enkele ¹⁴C-dateringen kon echter aangetoond worden dat het de vroegholocene loop van de Leie betreft.⁸ De zandlemige sedimenten van onder andere de kouter werden afgezet door een verwilderd rivierstelsel op het einde van het laatste glaciaal (Weichseliaan).⁹

⁷ D.i. de Oude Kaandel

⁸ VANHOLME *ET AL.*, 2020

⁹ Tevens aangetoond door een landschappelijk bodemonderzoek in combinatie met ¹⁴C-analyses, VANHOLME *ET AL.*, 2020

Figuur 16: Bodemkaart Vlaanderen met aanduiding van het plangebied (bron: DOV, 2018; AGIV, 2021).

De aardkundige situatie ter hoogte van het plangebied werd tijdens het vooronderzoek getoetst door middel van enkele bodemprofielen en drie aanvullende boringen. Op het terrein werd het onderzoeksteam ondersteund door Prof. Em. Dr. M. De Dapper (UGent). De verzamelde gegevens kunnen geraadpleegd worden in de nota van het vooronderzoek (ID 12524)¹⁰. Hieronder volgt een korte samenvatting van de interpretatie.

Het vermoeden dat zich ter hoogte van het plangebied een oude stroomgeul bevond, werd met het booronderzoek bevestigd. De sedimenten rond het TAW-nulpunt konden immers geïnterpreteerd worden als een restgeul van een rivierarm die geen of slechts periodiek water afvoerde tijdens het vroeg-Holoceen of een interstadiaal aan het einde van het Pleistoceen. Erbovenop ontwikkelde zich uiteindelijk ook echt veen. Tijdens het Holoceen werd de geul geleidelijk aan opgevuld. Mogelijk kreeg de geul periodiek sedimenthoudend water binnen. Wellicht is ook sprake van hellingmateriaal dat vanaf de hoger gelegen rug of kouter naar beneden migreerde en in de diepe rivierarm gevangen werd. Er lijkt door de gestage aanvoer van sediment geen moment van bodemontwikkeling te zijn geweest. De geul raakt uiteindelijk door antropogene invloeden verder opgevuld.

¹⁰ VANHOLME ET AL., 2019

Figuur 17: De uitvoer van een aanvullende boring tijdens het vooronderzoek.

3.1.3 Geschiedenis en ontwikkeling van Deinze en het Sint-Blasiusghospitaal

Het huidige Deinze is gegroeid uit twee bewoningskernen: Deinze op de linkeroever van de Leie, en Petegem-aan-de-Leie op de rechteroever.¹¹ Het plangebied is gelegen op de linkeroever. Er wordt voor dit luik daarom gefocust op dit stadsdeel.

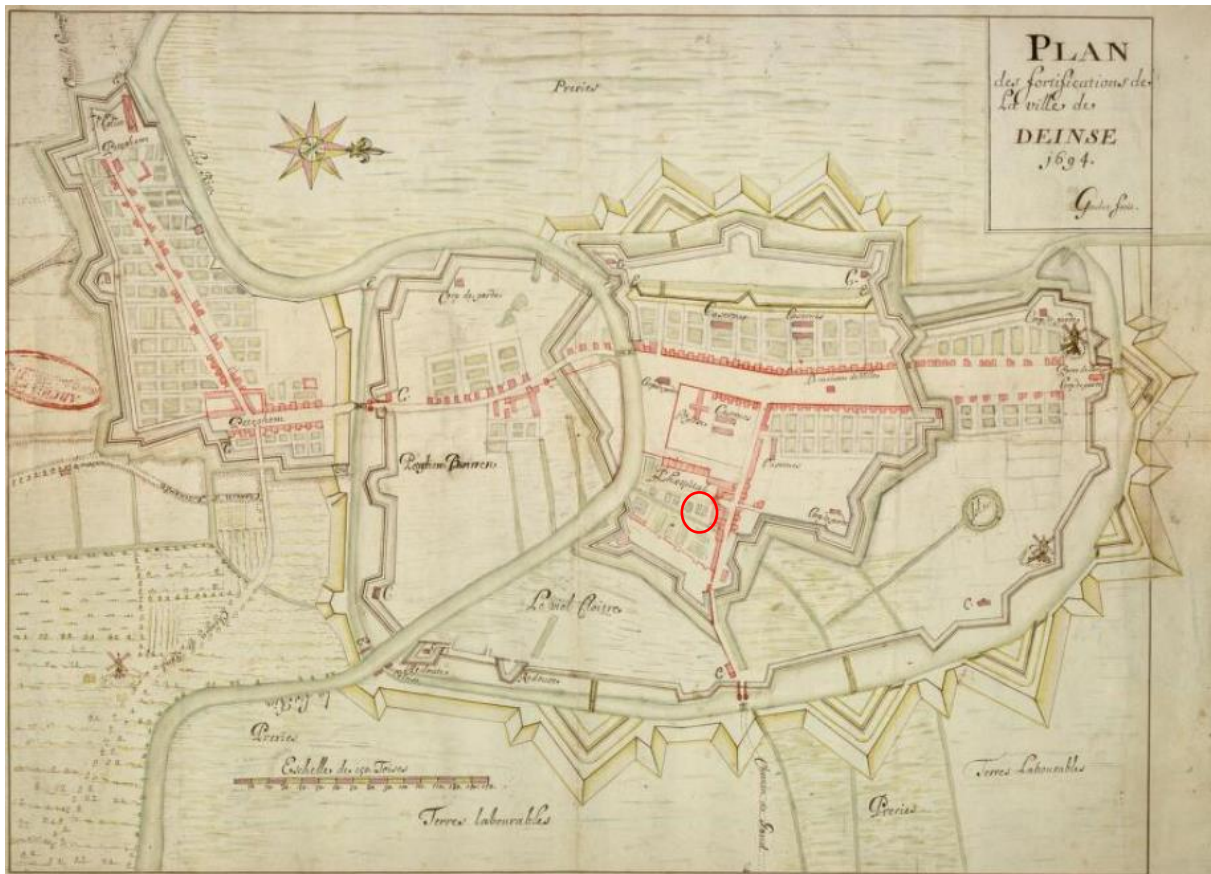
De oudste melding van Deinze, toen vermeld als 'Dunsa', dateert uit het midden van de 11de eeuw. Deze naam wijst óf naar 'donk', een zandige verhevenheid in een alluviaal gebied, óf naar Dhunasa, wat staat voor 'meander'.¹² De oudste kern zou gelegen zijn op een kleine zandige rug of kouter bij de Leie en is vermoedelijk gegroeid uit verschillende hofstedes gelegen rondom een gemeenschappelijk plein.

In 840 wordt reeds een kerk vermeld, gelegen op de linker Leieoever. De oudste nederzetting ontwikkelde zich langsheen de verbindingsweg tussen Oudenaarde en Brugge. De huidige Markt maakt deel uit van dit oude wegtracé. Zowel deze verbindingsweg als de weg Gent-Kortrijk in oost-westelijke richting, was zeer gunstig voor de verdere ontwikkeling van landelijke nederzetting tot handelsstad.

¹¹ GOEMINNE & VANHEE, 2000

¹² ONROEREND ERFGOED, 2018; ID 14223

Zeker in de 13de eeuw had Deinze het statuut van stad met eigen keure, privileges en omwallingsrecht. Deinze wordt vanaf dan in verschillende fases versterkt. In de 13de eeuw is er sprake van een stadsgracht met verschillende toegangsbruggen of poorten. In de 16de eeuw wordt een gebastioneerde vesting uitgewerkt. Deze omwalling is weergegeven op een 17de-eeuwse kaart (Figuur 18). Of deze daadwerkelijk in zijn geheel werd uitgevoerd is zeer de vraag. Uit het huidige stratenpatroon kan dit niet worden afgeleid en mogelijk zijn bepaalde delen nooit uitgevoerd.¹³ Een 18de-eeuwse kaart (Figuur 19) toont in elk geval slechts een beperkte uitvoering van deze vestingen.

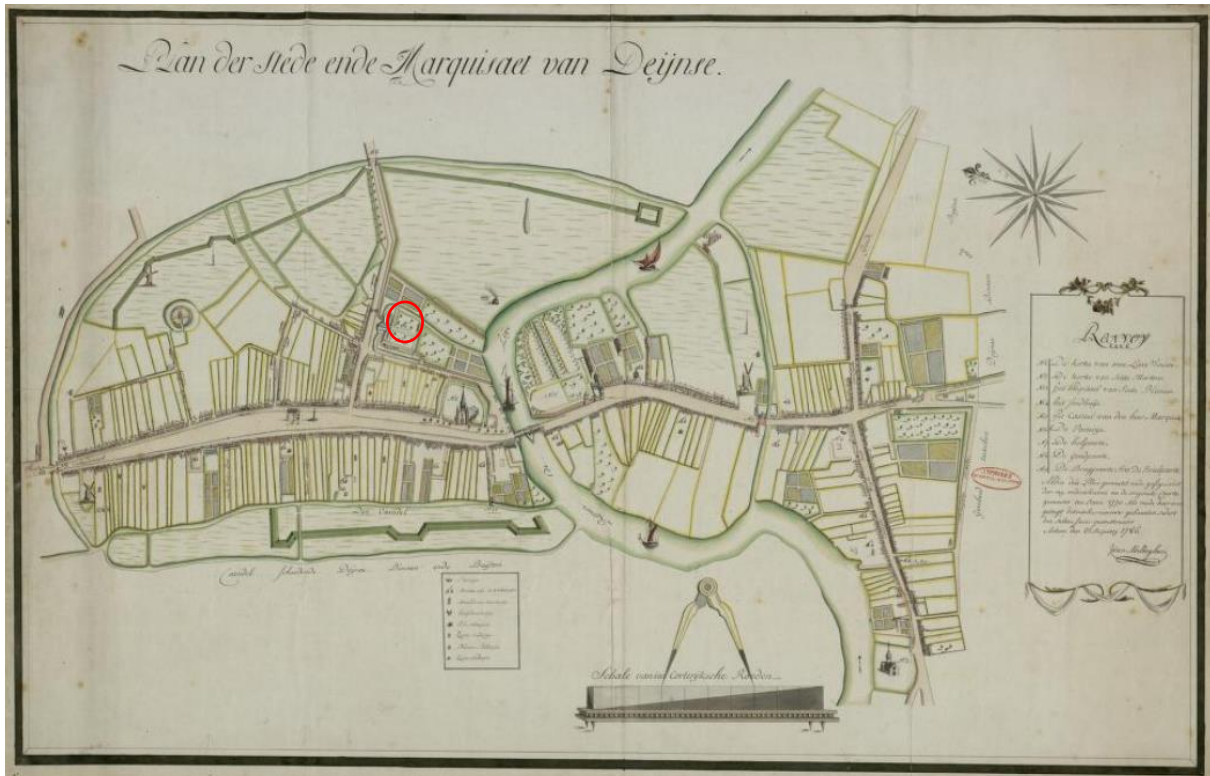
Figuur 18: Deinze, 1694. Plan van de vestingbouw rondom de stad, gemaakt door Goubet (NGI, 2018). De rode cirkel geeft de ligging van het plangebied weer. (Het noorden bevindt zich op figuur rechts.)

Wellicht nog voor de tijd waarin Deinze stadsrechten verkrijgt, wordt een hospitaal gesticht ter hoogte van het plangebied. De stichtingsdatum van dit hospitaal wordt in de 12de eeuw gesitueerd. De eerste vermelding van het O.L.V. hospitaal dateert pas uit 1232. Aanvankelijk gaat het om een gemengde kloostergemeenschap van broeders en zusters. Na 1400 bestaat de kloostergemeenschap enkel nog uit Augustinessen (1427).¹⁴ De benaming Sint-Blasius-hospitaal wordt voor een eerste keer gebruikt in 1455, terwijl ook nog verwezen wordt naar het O.L.V.-hospitaal tot in 1522. Een vermelding in een renteboek uit 1514 levert een eerste aanwijzing op voor de locatie en inrichting van de hospitaalsite. Het luidt: *“Eerst moet thospitaal jaerliccx gheven te renten de stede van Deynse ter causen van de plecke daer tqodshuus op staet met al zijnen toebehoorten ende grachten rontomme, liqghende noord*

¹³ Mondelinge informatie L. Bouters

¹⁴ ONROEREND ERFGOED, 2018; ID 38003

ande Ghentstrate, oost ande cloostere¹⁵, zuudt ande priesteragie, west ande strate; ende gheeft jaerlicx XLV s. par.”¹⁶

Figuur 19: Deinze 1786. Plan opgemaakt door J. Van Maldegem (NGI, 2018). Het plangebied wordt aangeduid met een rode cirkel. (Het noorden bevindt zich op figuur links.)

De hospitaalzusters waren volgens historische bronnen nooit met meer dan acht en rekenden op giften om hun liefdadigheidswerk uit te kunnen voeren. Ze legden zich toe op het verzorgen van armen, gebrekkigen en zieken. Na de inwijding van de Sint-Blasiuskapel in 1522, mochten overleden patiënten begraven worden op het kerkhof binnen het hospitaal. De zusters zelf mochten begraven worden binnen de kapel. Het stedelijk bestuur spreekt over een ‘scamele’ gemeenschap in 1523.¹⁷ Dit wijst erop dat het hospitaal niet van de grootste welstand genoot. Het hospitaal kreeg het ook zwaar te verduren tijdens de godsdienstoorlogen. Op 11 februari 1567 werd het hospitaal ‘gezuiverd’ van vagebonden.¹⁸ Of dit mensen op de vlucht voor oorlogsgewoel betreft, is niet helemaal duidelijk. Het hospitaal raakt uiteindelijk verwoest en wordt met de hulp van de stad heropgebouwd.

De hospitaalzusters legden zich na verloop van tijd steeds meer toe op het herbergen van vreemdelingen. Volgens de statuten moesten steeds zes bedden gereed gehouden worden voor doorreizende pelgrims of arme lieden. Uiteindelijk worden ook andere bezoekers aan de stad, zoals de Gentse bisschoppen, opgevangen in het hospitaal. In 1648 wordt zelfs vermeld dat het hospitaal “niet subject en is eenighe siecken taenverdene...”.¹⁹ In deze periode wordt de hospitaalsite uitgebreid. In 1642 wordt de priesterage of pastorie met erf, gelegen ten zuiden van het hospitaal, aangekocht en

¹⁵ Hier wordt wellicht het Sint-Margrietklooster bedoeld.

¹⁶ CASSIMAN, 1935

¹⁷ CASSIMAN, 1935

¹⁸ CASSIMAN, 1935

¹⁹ CASSIMAN, 1935

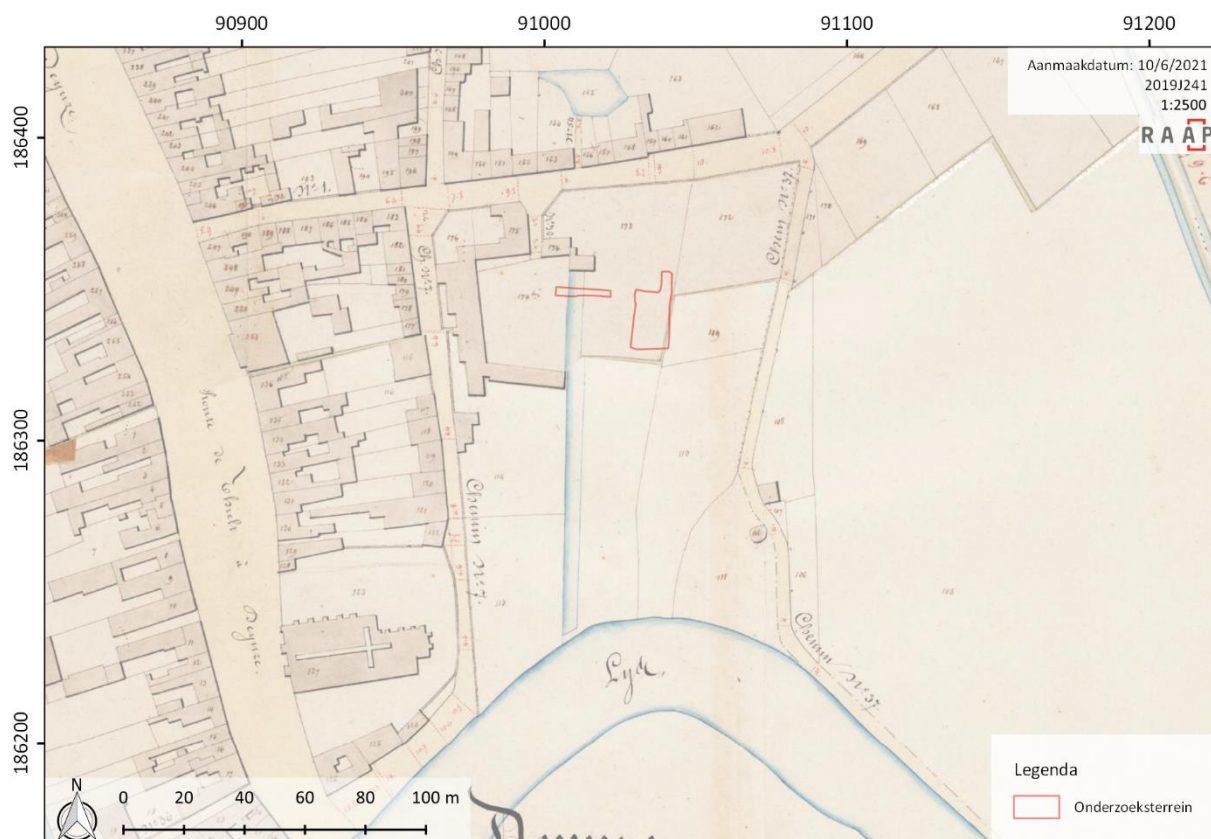
wordt een muur van aan de schuur tot in de Leie gebouwd. In 1644 wordt een 'put' van het Sint-Margrietklooster, gelegen ten oosten van het hospitaal, gekocht. Deze put en ook de grachten in de boomgaard langs de priesterage worden gevuld. Over de gracht aan het gasthuis wordt een stenen brug gebouwd.

Figuur 20: Detail van het plan van Deinze opgemaakt door J. Van Maldegem in 1786 (NGI, 2018). Het onderzocht terrein bevindt zich ter hoogte van de binnentuin met gracht en, zoals hier ook weergegeven, stenen brug over de gracht aan het gasthuis. Van de zogenaamde priesterage of pastorie is niks meer zichtbaar.

Uiteindelijk richtten de zusters zich op onderwijs aan meisjes. De aanwerving van scholieren gebeurde onder de gegoede burgerij uit de stad en omtrek. Bij het oprukken van het Franse leger in 1792 sloegen de hospitaalzusters echter op de vlucht. Na een terugkeer en korte heropening van de school in 1794, werd het hospitaal uiteindelijk geconfisqueerd als nationaal goed van de Franse Republiek. Het lot van de hospitaalsite bleef lange tijd onduidelijk. In de periode 1798-1799 werd de kapel gebruikt als lokaal van de '*Cercle constitutionnel*' en '*Temple de la Loi*'. Van 1800 tot 1843 werd het gebruikt als stadsgevangenis. De hospitaalzusters trachten tevergeefs terug te keren naar de site. Uiteindelijk werd de kloostergemeenschap in 1806 ontbonden. In 1808 worden 'de hoveningen' en boomgaard verkocht aan Antoon Haegens. Het hospitaal zelf werd in 1816 gekocht door kanunnik Papeleu met als doel een klooster en school op te richten voor de zusters Maricolen. In 1843 kon de kapel ook terug worden aangekocht. In 1909 werd deze uitgebreid en gerestaureerd. De huidige schoolgebouwen dateren hoofdzakelijk uit de jaren '30 van vorige eeuw.²⁰

²⁰ ONROEREND ERFGOED, 2018; ID 38003

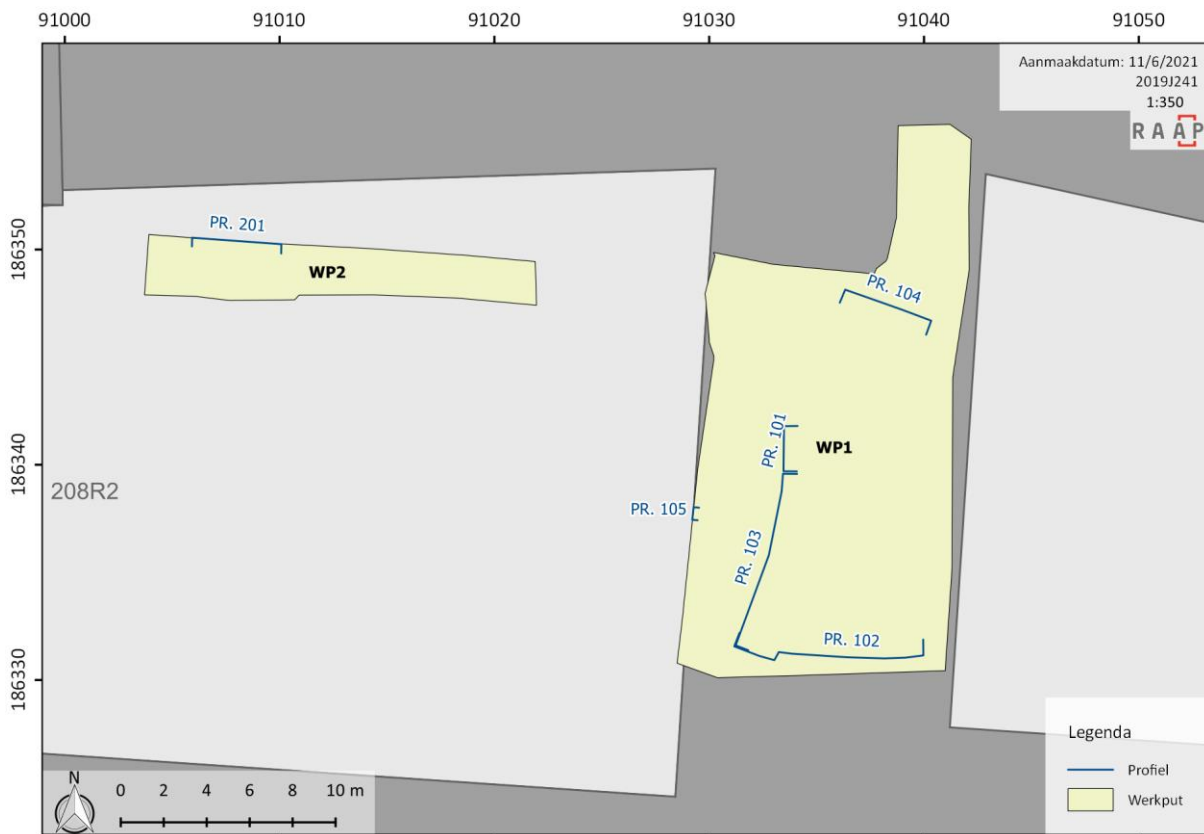
Figuur 21: Atlas der Buurtwegen (ca. 1840) met aanduiding van het onderzoeksterrein (bron: AGIV & PROVINCIE OOST-VLAANDEREN, 2014). De kaart heeft de situatie na de ontbinding van het hospitaal weer.

4 Resultaten

4.1 Bodemkundige gegevens

In totaal zijn er zes profielen geregistreerd, genummerd van PR101 tot 105 voor werkput 1 en PR201 voor werkput 2. Hun locatie wordt weergegeven op onderstaand plan. De profielen werden enerzijds gezet in functie van het vergaren van kennis over de stratigrafische opbouw van het archeologisch bodemarchief, anderzijds om inzicht te verkrijgen in relatie tussen verschillende sporen en structuren.

Hieronder wordt de algemene bodemopbouw en stratigrafie van de site geschetst aan de hand van de verzamelde gegevens op basis van de profielen en de registraties in het vlak. Voor de aardkundige context van de site wordt verwezen naar het vooronderzoek²¹ en de samengevatte resultaten hiervan onder paragraaf 3.1.2.

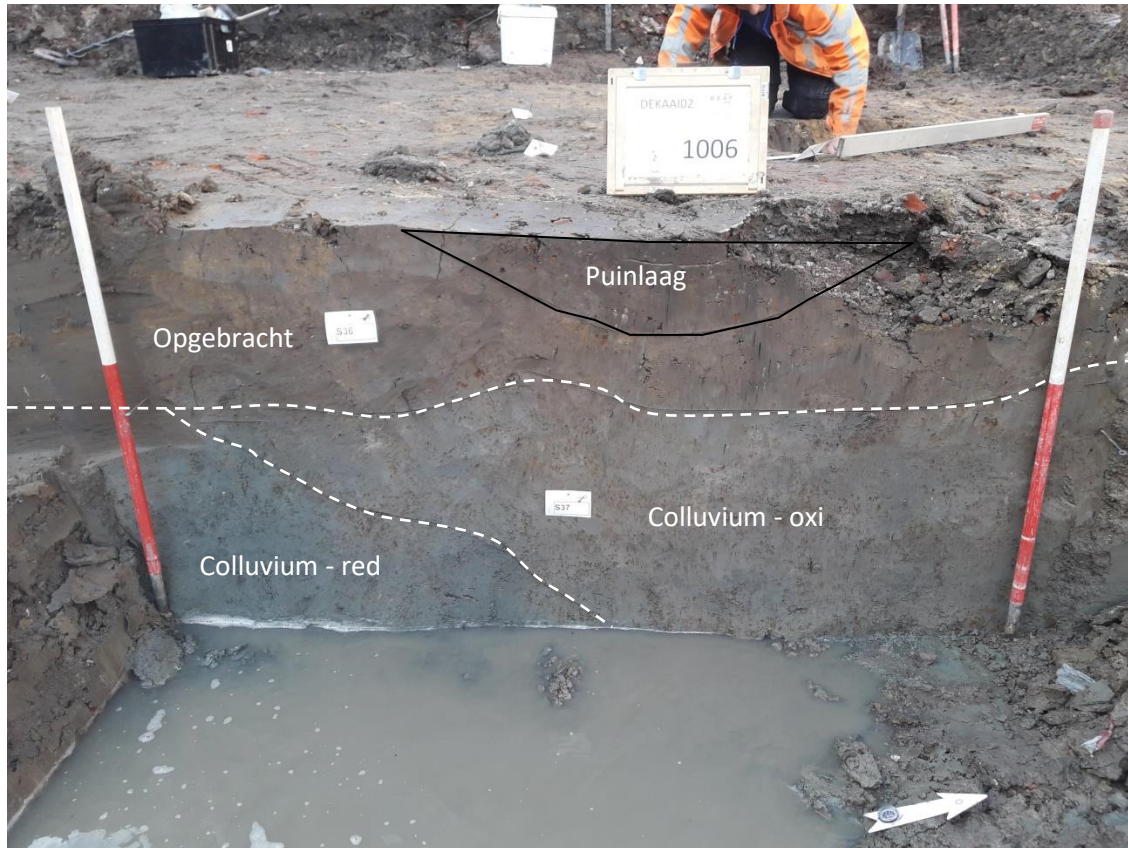

Figuur 22: Plan met aanduiding van de gezette profielen, projectie op het puttenplan en GRB (bron: AGIV, 2021).

De natuurlijke lagen die tijdens het zetten van de profielen geregistreerd konden worden, behoren tot het vermoede colluviaal pakket en bestaan uit zandleem. Dit pakket werd in verschillende profielen aangesneden op een diepte vanaf ca. 7m+TAW. De donkergrijze laag kwam zowel in geoxideerde als in gereduceerde toestand voor. De laag bevatte nauwelijks baksteen- en mortelspikkels en een grote hoeveelheid mangaanspikkels. Het colluvium kan gelinkt worden met de afzettingen die tijdens het

²¹ VANHOLME ET AL., 2019

vooronderzoek geïnterpreteerd werden als hellingafzettingen afkomstig van de hoger gelegen rug of kouter ten westen van het plangebied. Deze raakten gevangen in de oude stroomgeul ter hoogte van het plangebied. Hoewel we deze Holocene hellingafzettingen niet precies kunnen dateren in de tijd, kunnen we wel stellen dat deze vooraf gaan aan de stedelijke ontwikkeling van Deinze.

Figuur 23: Het aangetroffen colluviaal pakket in bodemprofiel PR101. Het water onderin de put getuigt van de hoge grondwatertafel.

Het bovenliggend pakket bestaat uit een grijze, bruin gevlekte laag en zware zandleem. De laag bevatte houtskool-, mortel- en baksteenspikkels. Opvallend was de afwezigheid van natuurlijke inclusies zoals mangaanspikkels. De laag was ca. 25-40cm dik. Op basis van het vondstmateriaal kunnen we deze laag wellicht in de late middeleeuwen situeren. Mogelijk ging het opwerpen van deze grond gepaard met het bouwrijp maken van het terrein voor de aanleg van de hospitaalsite. Deze hypothese kan voorlopig echter niet bewezen worden.

Wel is duidelijk dat deze laag in de zuidwestelijke hoek van werkput 1 oversneden werd door een zogenaamde kerkhoflaag (**INH-LG-1**). De donker bruingrijze laag bevatte opvallend meer houtskoolspikkels, baksteenpuin en mortel. Op basis van historische bronnen, enkele ¹⁴C-analyses van de begraven individuen (zie verder) en het aangetroffen vondstmateriaal kunnen we deze laag tussen 1522 en ca. 1630 situeren.

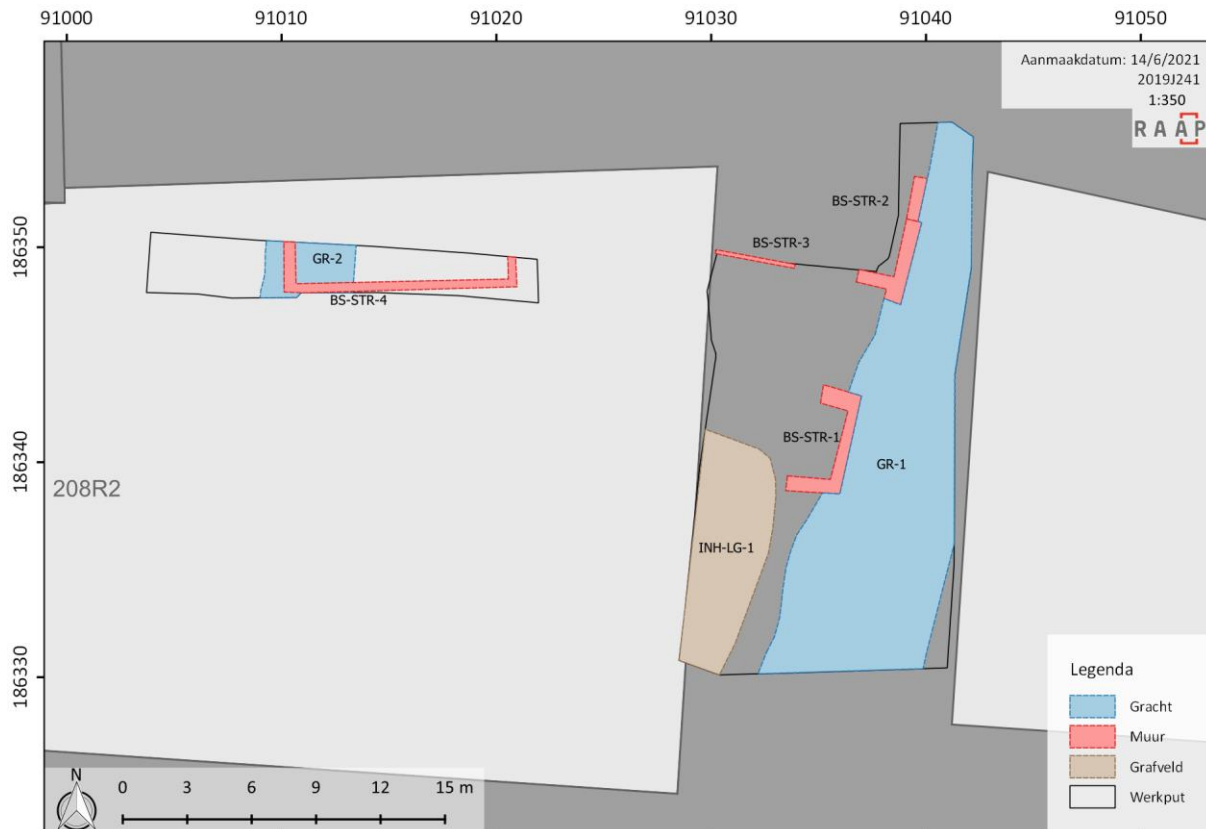
In beide werkputten werd het bodemprofiel ten slotte afgetoet door recente bouw- en afbraakwerken. Ter hoogte van werkput 1 lag dit niveau op ca. 7,5 m +TAW en in werkput 2 op een diepte van 7,35 m +TAW. Het maaiveld werd gemeten op ca. 8,0 m +TAW.

Figuur 24: De donkergrijze kerkhoflaag (S53) oversnijdt het opgebracht pakket (S56) ter hoogte van profiel PR103.

4.2 Beschrijving van de sporen en structuren

Bij de indeling van dit hoofdstuk werd enerzijds rekening gehouden met de datering van de sporen en anderzijds met de aard van de sporen. De sporen werden zo goed als mogelijk geclusterd als 'structuren'. Deze structuren vallen uiteen in enkele categorieën: grachten, muurwerk en begravingen. Hieronder worden de aangetroffen structuren per categorie beschreven.

Figuur 25: Aanduiding van de aangetroffen structuren op het werkputtenplan en GRB (donkergrijs=gebouwen, lichtgrijs=open ruimte) (bron: AGIV, 2021).

4.2.1 Grachten

Tijdens het onderzoek zijn twee brede grachten aangesneden. Slechts één daarvan kon in zijn volledigheid onderzocht worden. Beide grachten worden hieronder besproken.

- **GR-1**

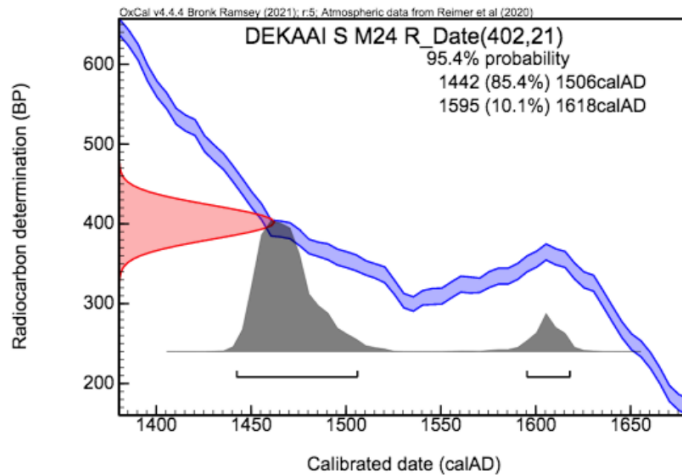
De gracht met structuurnummer **GR-1** bevond zich in werkput 1 en besloeg ongeveer de hele oostelijke helft van de werkput. De gracht liep met NNO-ZZW oriëntatie doorheen de werkput. Op zijn breedst kon 8m van de gracht in het vlak gevolgd worden. De lengte van het waargenomen segment van de gracht bedraagt ca. 25m. In coupe werd aan de verschillende lagen van de gracht een spoornummer uitgedeeld (zie Figuur 27). Voor de veiligheid gebeurde het couperen van de gracht getrapt om het invallen van de coupe te voorkomen (gele stippellijn op Figuur 27). Er kan onderscheid gemaakt worden tussen verschillende gebruiksfasen, het in onbruik raken en het dichtstorten van de gracht:

- Gebruiksfase 1: De sporen S47 en S94 behoren tot de initiële uitgraving van de gracht en het inspoelen van een eerste laag materiaal. Omdat de opgraafdiepte begrensd was tot de diepte van de verstoring inclusief buffer van 30cm, maar ook omwille van veiligheidsredenen, werd de gracht niet in zijn geheel onderaan gecoupeerd maar centraal slechts een kleine strook verdiept tot de maximale diepte van de gracht werd bereikt (ca. 4,17 m +TAW). Enkele spitsporen die tot de aanlegfase van de gracht behoorden, werden geregistreerd. In deze laag waren ook verspitte brokken natuurlijke bodem zichtbaar (Figuur 29). Het ging om een homogene, licht kleiige, donkergrijze laag met enkele humuslaagjes. Doorheen deze laag werden hoofdzakelijk in de hoger gelegen delen naar de oevers toe, verschillende grote puinbrokken rode baksteen aangetroffen. In de lagere gelegen delen, of ter hoogte van de spitsporen, waren deze puinbrokken veel schaarser of helemaal afwezig. Wellicht kunnen we deze eerste gebruiksfase linken aan de vroegste fase van de hospitaalsite. Het vondstmateriaal dateert uit de tweede helft van de 14de eeuw.
- Gebruiksfase 2: Langsheen de westflank van de gracht was er vervolgens een tweede inspoelingsfase geregistreerd, S92 en S93. Ook hier ging het om een homogene donkergrijze kleiige tot lemig kleiige laag met baksteenfragmenten en zwarte humusrijke kleiige bandjes. Mogelijk behoorde laag S23 ook tot deze fase. Doordat de coupe niet in zijn geheel kon worden doorgezet, kon dit niet met zekerheid geverifieerd worden. Een dergelijke tweede ingespoelde laag werd aan de oostzijde niet geregistreerd. Het vondstmateriaal uit S23 dateert voornamelijk uit de 15de eeuw.
- Gebruiksfase 3: Een laatste inspoelingsfase werd centraal onderaan in de gracht geregistreerd. Het ging om een homogene donkergrijze tot zwarte zandig kleiige en sterk organische laag (S91), met baksteenpuin. Op basis van ¹⁴C-analyse (zie Figuur 26 en onderzoeksrapport in bijlage) kan deze fase in de tweede helft van de 15de eeuw gesitueerd worden. De gebruiksplanten aangetroffen in deze laag bestaan uit resten van gewassen (vlas en rogge), peulvruchten (erwt), fruit (rode kornoelje, zoete of zure kers, gewone vlier en framboos) en noten (walnoot en kastanje). Een deel van de gebruiksplanten is verkoold (rogge en erwt) en een deel is onverkoold (vlas en fruit). Dit geeft aan dat het plantaardig materiaal op verschillende manieren (al dan niet opzettelijk) in de gracht terecht is gekomen. De aanwezigheid van deze gebruiksplanten wijst er echter wel op dat deze tot het dieet van de omwonenden zal behoord hebben. Vlas werd gebruikt voor de productie van olie of vezels. De resultaten van de pollenanalyse tonen aan dat fruit- en notenbomen in de omgeving van het onderzocht gebied hebben gestaan. Daarnaast tonen de aangetroffen akkeronkruiden op het verbouwen en/of verwerken van graan in de omgeving van het plangebied. Het grote aantal 'ruderalen' wijst tevens op het voorkomen van veel betreden, omgewerkte en voedselrijke (bemeste) gronden zoals akkers en moestuinen. De aanwezigheid van graslandplanten en de quasi afwezigheid van bomen wijst op een open landschap. Enkel de vruchten van wilg wijzen op het voorkomen van deze boomsoort, vermoedelijk stonden deze langs de gracht. Het voorkomen van typische oever- en waterplanten toont aan dat de gracht watervoerend was. Ook het voorkomen van verschillende zoetwaterslakken wijst hierop.²² Ten slotte is het gezien de samenstelling van aangetroffen schimmels aannemelijk dat ook mest in de gracht is terecht

---

²² Zie paragraaf 4.3.3

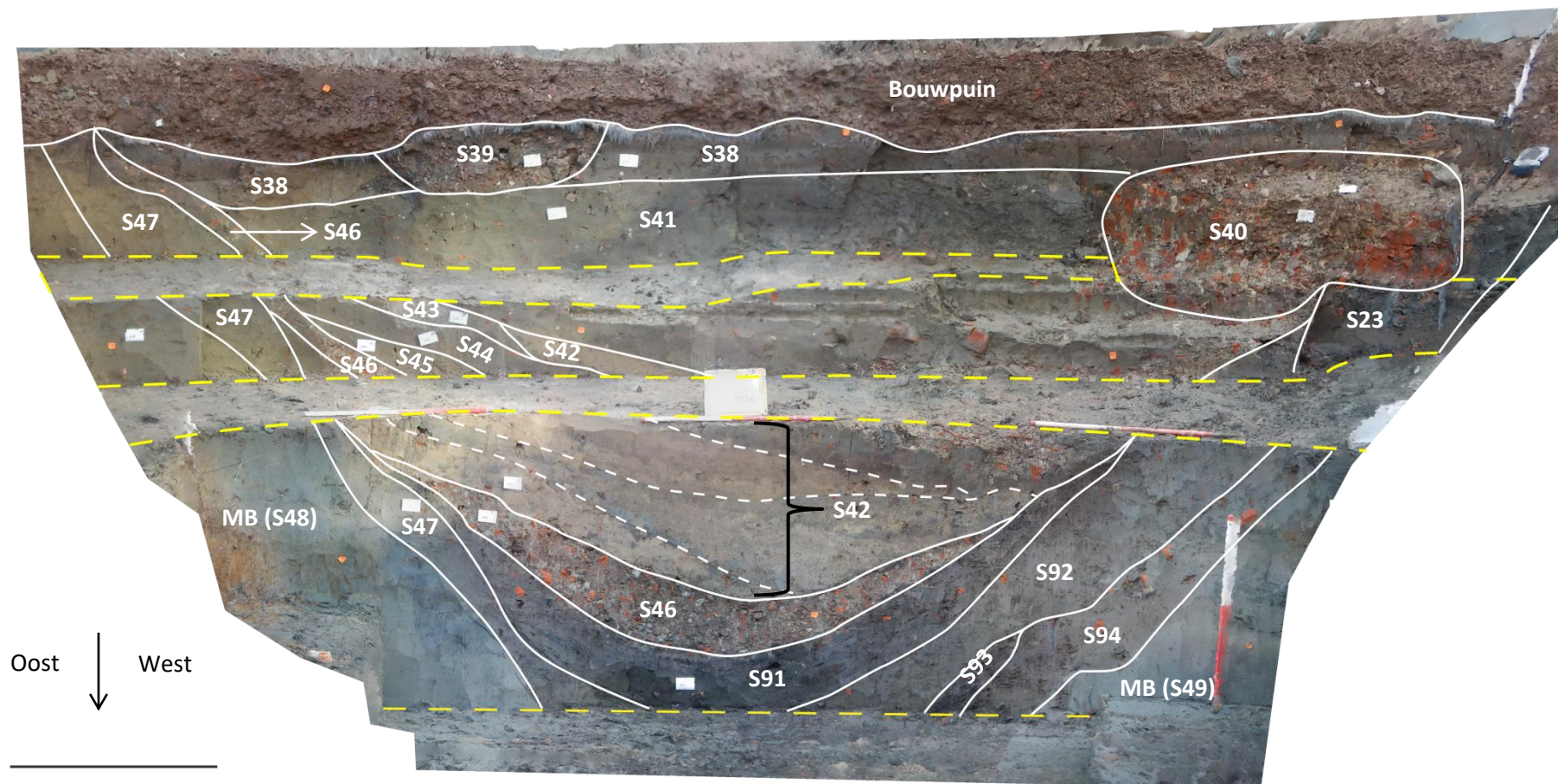
gekomen.²³ De vondst van een kandelaar en een munt kunnen wellicht aan deze gebruiksfase gelinkt worden (zie paragraaf 4.3.4).

Figuur 26: Calibratieplot van de ¹⁴C-datering uitgevoerd op houtskool uit de 3de gebruiksfase van de gracht. (uit Oxcal).

- Fase van onbruik: Een eerste duidelijke dempingslaag (S46) werd herkend door de opvallend puinrijke vulling. Het donkergrijze pakket bevat veel kalkmortel en rode baksteenfragmenten. Gezien de aard van dit pakket kunnen we deze fase mogelijk linken aan bouw- of sloopwerken op de hospitaalsite. Hierbij zouden de verwoesting en/of heropbouw van de hospitaalsite in 16de eeuw of de uitbreiding van de hospitaalsite in de 17de eeuw in aanmerking kunnen komen. Het vondstmateriaal uit deze laag dateert echter iets ouder, nl. tweede helft 15de eeuw – eerste helft 16de eeuw. Dat de gracht nog een tijd open bleef liggen na een eerste dempingsfase, werd aangetoond door een dunne lens van humeus materiaal bovenop deze laag. Ook cartografische bronnen lijken te wijzen op het voortbestaan van deze gracht. De onderkant van de gracht kwam nu op ca. 5,42 m +TAW te liggen. Opvallend was de aanwezigheid van een aanzienlijke hoeveelheid runderbeenderen in deze laag (zie paragraaf 4.3.3.4).
- Fase van demping: Lagen S38, S39, S40, S42, S43, S44 en S45 kunnen aangeduid worden als laatste demping van de gracht. Het ging om een reeks zandige tot licht zandlemige lagen met lichtbruin tot bruingrijze kleur (S42, S43, S44, S45). Binnen deze lagen konden ook enkele puinfragmenten rode baksteen worden vastgesteld. Bovenop deze zandige pakketten waren twee donkergrijze tot donkergrijsbruine lagen met veel houtskoolspikkels aangebracht (S38, S41). Deze bestonden uit zware zandleem. In tegenstelling tot de zandige pakketten bevatten deze lagen ook terug meer puinfragmenten. Zowel S38 als S41 werden nog doorsneden door twee jonge puinpakketten (S39, S40) met rode baksteen- en bruingele kalkmortelfragmenten. Het ontbreken van vondstmateriaal laat niet toe om deze pakketten te dateren. Op basis van historische en cartografische bronnen kunnen we deze fase ten laatste eind 18de-begin 19de eeuw situeren.

²³ Zie ook het onderzoeksrapport van de macrobotanische en palynologische analyse in bijlage

Figuur 27: Coupefoto van gracht GR-1 met aanduiding van de verschillende opvullingslagen. (In gele stippellijn: getrapte uitgraving).

Figuur 28: Coupefoto van gracht GR-1.

Figuur 29: Detail van de spitsporen onderin gracht GR-1.

Figuur 30: Detail van de coupe op gracht GR-1. Hier is de opeenvolging van gebruiksfasen, fase van onbruik en fase van demping duidelijk waarneembaar. Op de foto zijn ook de locaties van de genomen stalen aangeduid.

- **GR-2**

In werkput 2 werd de aanzet van een brede gracht zowel in het vlak als in het aangelegde noordelijke wandprofiel waargenomen (Figuur 31). Deze gracht staat op verschillende historische kaarten opgetekend en werd dus ook in deze zone verwacht. De verschillende lagen van de grachtvulling konden tot tegen het muurwerk (zie verder) gevolgd worden. Het diepste punt van de gracht moet dus verder naar het oosten, ter hoogte van de bakstenen structuur, gesitueerd worden. De aanwezigheid van deze structuur en het opwellend grondwater bemoeilijkten het onderzoek op deze gracht. De onderzijde en de oostelijke begrenzing van de gracht werd niet bereikt. Het diepste punt van de coupe bevond zich op ca. 6,0 m +TAW. De vulling van de gracht was opvallend kleiig en sterk gereduceerd. De westelijke oever van de gracht dook geleidelijk naar beneden en bevatte puinig materiaal. In de grachtvulling werd een houten plank en enkele botten van rund aangetroffen. Dateerbaar vondstmateriaal ontbrak echter.

Figuur 31: Overzichtsfoto van de gracht in vlak 2 en in het noordelijk profiel van werkput 2.

4.2.2 Bakstenen muurwerk

Zowel in werkput 1 als in werkput 2 werd bakstenen muurwerk aangetroffen. De voornaamste structuren worden hieronder beschreven.

- **BS-STR-1**

Deze bakstenen structuur (S60, S72 en S73) bevond zich centraal in de werkput en lag aan de westelijke rand van gracht **GR-1**. Het bakstenen muurwerk vormde samen een U-vorm waarvan de korte benen haaks op de gracht stonden. Binnen deze structuur kon enkel het muurwerk van S60 nog deels in verband worden geregistreerd. Veel van de bakstenen waren reeds afgebrokkeld zodat geen baksteenlengte kon worden bepaald. De breedte van de bakstenen bedroeg 13cm, de dikte 5,5cm. Voor de opbouw van de muur werden ook tegels gebruikt, mogelijk om ongelijke lagen metselwerk te corrigeren. Van het muurwerk bleef 33cm in opstand bewaard, de muur was oost-west georiënteerd, ca. 70cm dik en kon over een afstand van 1,3m doorheen de sleuf gevolgd worden.

Figuur 32. Detailfoto's van het muurwerk S60.

Dwars op deze muur bevond zich het muurwerk van S72, die parallel met de lengterichting van de gracht werd geregistreerd en dus een bijna noord-zuid oriëntatie heeft. Het muurwerk is 50-70cm breed bewaard gebleven en kon over een afstand van 2,5m gevolgd worden in het vlak. Van de muur konden geen volledige bakstenen gerecupereerd worden. Enkel de baksteendikte van 13cm kon opgemeten worden. Waarschijnlijk gaat het dus om eenzelfde baksteenformaat als bij muur S60. Ondanks de aanwezigheid van bemaling bemoeilijkte de hoge grondwaterstand het onderzoek naar de onderlinge verhouding van het muurwerk van deze structuur. Ondanks deze uitdagingen werd geen duidelijk verband tussen beide muren vastgesteld. Een uitbraakspoor dat tijdens het proefsleuvenonderzoek nog werd geregistreerd ter hoogte van het grondwater op Figuur 33, alsook de parallelle positie van muur S73, doen vermoeden dat het muurwerk ooit in relatie tot elkaar heeft gestaan en dat het een gemeenschappelijke functie heeft vervuld.

Een laatste bakstenen muur uit deze structuur is S73. Net zoals bij S72 ging het om sterk verbrokkelde bakstenen waarvan geen volledige formaten konden worden geregistreerd. De breedte en dikte kon echter wel bepaald worden. Het ging vermoedelijk om eenzelfde baksteenformaat als bij S60 en S72, van 13,5cm breed en 5,5cm dik. Van deze muur bleek nog een zone van 90cm bij 1,20m in vlak bewaard. Voor al het metselwerk in BS-STR-1 werd er gebruik gemaakt van een geelbruine kalkzandmortel.

Zowel de datering als de functie van deze structuur zijn niet helemaal duidelijk. Gezien de structuur is ingebed in de 15de-eeuwse opvullingfase van gracht GR-1, kunnen we deze wellicht na deze periode situeren. Vermoedelijk houdt de structuur verband met de openliggende gracht uit de 16de-18de eeuw. Hierbij kunnen we mogelijk denken aan het toegankelijk maken van de gracht met de aanzet tot een kadestructuur of van het naastliggend terrein met een brugconstructie. De slordige opbouw van de muurresten, vnl. S72 en S73, doen vermoeden dat het muurwerk door de drassigheid van de grond is verzakt en/of als fundering van opgaand muurwerk diende.

Figuur 33. Detailfoto met de ligging van het muurwerk S60 en S72. Op de plaats waar op de foto veel grondwater zichtbaar is werd tijdens het proefsleuvenonderzoek een zeer puinig pakket aangetroffen, dat waarschijnlijk als uitbraakspoor beschouwd mag worden.

Figuur 34: Overzichtsfoto van baksteenstructuur BS-STR-1.

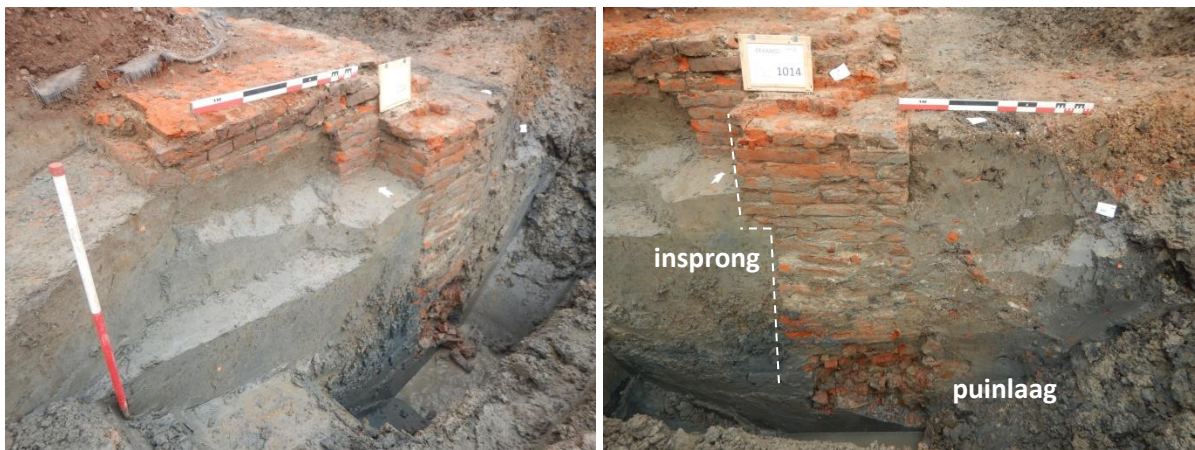
- **BS-STR-2**

In het noorden van werkput 1 bevond zich een tweede cluster van bakstenen muurwerk. Deze cluster bestaat uit de spoornummers S66, S74, S75 en S76. Ook deze structuur bevond zich net op de westelijke rand van gracht GR-1. De muur (S66) was opgebouwd in een L-vorm waarbij de lange zijde met noord-zuid oriëntatie de lengterichting van de gracht volgt. De korte zijde stond dus haaks op de gracht. De lange zijde van deze muur kon 4m doorheen het vlak worden gevolgd, de korte zijde over 2,3m. Het muurwerk was ca.75cm dik.

De lange zijde van deze muur vormde de massieve kern van de structuur. Deze muur was 2m diep, d.i. tot ca. 5,1 m +TAW. Vanaf 50cm diep versmalde de muur met ongeveer 1 baksteenbreedte, naar ca. 50cm. Onderaan de muur werd een puinig baksteenpakket aangetroffen, waarschijnlijk ter stabilisatie van de muur en om verzakkingen tegen te gaan op de rand met de gracht.

In vlak maakte de muur na 45cm ook een kleine eerste insprong naar het westen. Bovenop deze insprong werd vervolgens de westelijke korte zijde van de muur aangelegd. Het gaat om een muurtje van drie bakstenen dik dat duidelijk sporen van verzakkingen vertoonde. In het oosten was een correctie in het metselwerk zichtbaar door middel van twee gestrekte bakstenen. Het muurwerk van S66 was aangelegd in een onregelmatig metselverband, met bakstenen van 25,5/26x13x5 cm en een bruingele gespikkelde zandige kalkmortel.

Gezien de dikte en diepte van deze structuur lijkt een interpretatie als een soort van kademuur of brugpijler hier zeker aannemelijk. Het vondstmateriaal uit het dempingspakket van de gracht (GR-1) dat tegen de oostelijke wand van de muur is gestort, dateert voornamelijk uit de tweede helft van de 15de en eerste helft van de 16de eeuw. Indien het inderdaad een kademuur betrof, dan kan deze wellicht in de late middeleeuwen worden gesitueerd.

Figuur 35. Overzichtsfoto's van het muurwerk S66 van structuur BS-STR-2.

Figuur 36. Detailfoto van het muurwerk S66 van structuur BS-STR-2.

Aan het noordelijk uiteinde van muur S66 waren de muren S74 en S75 aangebouwd. Muur S74 was in het verlengde van en tegen muur S66 aangebouwd. Het betrof wellicht een jongere uitbreiding van de vermoede kademuur. Deze muur kon over een afstand van 1,8m in vlak gevolgd worden en is 52cm of ca. twee baksteenlengtes breed. Het muurwerk van deze muur was in een regelmatig metselverband opgebouwd van afwisselend rijen strekken en koppen en gemetseld met een bruin-grijze kalkmortel met grote kalkspikkels. Als baksteen is een formaat van 26 x 12,5 x 5,5 cm gebruikt.

Net op de overgang tussen muur S66 en S74 was dwars op muur S74, het muurwerk van S75 aangebouwd. Voor de opbouw van deze muur was dezelfde kalkmortel als voor S75 gebruikt. Het volledige baksteenformaat kon niet bepaald worden, de breedte bedroeg 12,5cm en de dikte 5,5-6cm. Waarschijnlijk is voor de hele structuur BS-STR-2 dus een gelijkaardig baksteenformaat gebruikt. De ligging van dit muurrest binnen de opvulling van gracht GR-1 is bizar. Mogelijk ligt dit muurrest niet meer *in situ*.

Figuur 37. Overzichtsfoto van de muren S66, S74 en S75 behorend tot structuur BS-STR-2.

Helemaal in het noorden kon in de noordwand van de werkput nog het restant van een laatste muurtje S76 geregistreerd worden. Het ging om een oppervlak van 66 bij 50cm en muurwerk met een noord-zuid oriëntatie. Het volledige baksteenformaat kon niet bepaald worden, de breedte bedroeg ca. 13cm, de dikte 5,5cm. Ook is dezelfde geelbruine kalkzandmortel als voor muur S74 gebruikt. Het is echter niet helemaal duidelijk of dit muurrest tot dezelfde structuur behoort.

Figuur 38. Detailfoto van muur S76, behorend tot BS-STR-2.

- **BS-STR-3**

Tegen het noordwesten van werkput 1 werd nog een alleenstaande muur (S65) geregistreerd. Deze muur lag in het verlengde van de korte zijde van het L-vormig muurwerk van S66, maar stond er duidelijk los van.

De muur, met oost-west oriëntatie, liep in het westen ook buiten de werkput door, waardoor de volledige lengte niet kon worden bepaald. De muur werd over 3,7m geregistreerd. De muur was nog 7 rijen hoog bewaard (ca. 50cm) en was in een onregelmatig verband opgebouwd met bruingele zandige kalkmortel met veel kalkspikkels. Vermoedelijk betrof het een restant van een gebouw dat zich verder uitstrekte buiten de werkput. De datering van deze structuur blijft heel ruim, nl. vanaf de late middeleeuwen tot en met de 18de eeuw.

Figuur 39: Detailfoto van de aangetroffen bakstenen muur (S65) tegen de putwand van werkput 1.

- **BS-STR-4**

In werkput 2 werd een keldervolume van ca. 11 m lang en minstens 2,5 m breed aangetroffen. De kelder strekte zich verder uit ten noorden van de werkput. De keldermuren waren opgebouwd uit rode bakstenen en gele zandige kalkmortel. De binnenzijde van de muren was bezet met cement. Deze structuur kunnen we wellicht als 19de/20ste-eeuwse beschouwen. De opvulling bestond uit grof puin. De oriëntatie van de kelder stemde immers overeen met het huidige reftergebouw en niet met de oudere bakstenen structuren aangetroffen in werkput 1. Ook het gebruik van een hardere mortel en cement getuigen van een jongere datering.

Figuur 40: Muurresten van het recent opgevulde keldervolume in werkput 2.

- **BS-STR-5 (recent)**

Tijdens de aanleg van het eerste vlak in werkput 1 werden tegen de oost- en westzijde van de werkput twee uitbraaksporen (S5, S7) geregistreerd. Beide sporen hadden een sterk heterogene, zeer puinige vulling met rode baksteen en cementmortelfragmenten en zwarte sintels. Het gaat om uitbraaksporen van de noord-zuid georiënteerde lengtemuren van het recent afgebroken, 20ste-eeuws schoolgebouw. De sporen konden gevolgd worden over een afstand van respectievelijk 6,5m (W) en 12m (O) en zijn ca. 90cm breed.

Figuur 41. Overzichtsfoto van de uitbraaksporen S5 (links) en S7 (rechts) in vlak 1 van werkput 1.

4.2.3 Een grafveld

In de zuidwestelijke hoek van werkput 1 (zie Figuur 25) werden de restanten van in het totaal 32 individuen aangetroffen. Gezien de begrenzing van de opgravingszone kon een deel van de skeletten niet volledig worden opgegraven. Wel is duidelijk dat de begraafplaats zich verder uitstrekte in de westelijke richting. In het oosten werd de begraafplaats begrensd door een brede gracht (**GR-1**). Er konden vier niveaus van begraving herkend worden (tussen ca. 6,9 en 7,5 m +TAW). De inhumaties werden uitgegraven in een puinrijk ophogingspakket (**INH-LG-1**) en deels in het onderliggend colluvium.

Hieronder worden de voornaamste kenmerken van de begravingen beschreven. Voor de uitgebreide bespreking van antropologische tendensen inzake demografie (leeftijd, geslacht en gestalte), bewaringstoestanden (volledigheid en bewaring) en ziektebeelden wordt verwezen naar het analyserapport van fysisch antropologe A. Pijpelink in bijlage. Bij de interpretatie van het grafveld (zie paragraaf 5.4) worden alle gegevens geïntegreerd.

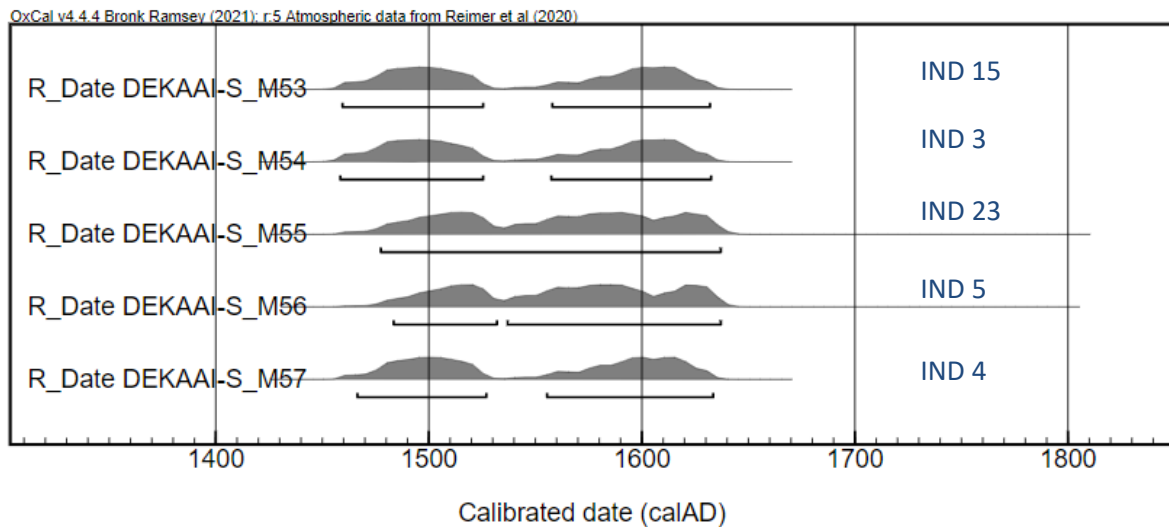

Figuur 42: Het blootleggen van individu 8.

- **Datering en chronologie**

Zoals reeds aangehaald werden in totaal vier niveaus van begravingen herkend. Op basis van superpositie en oversnijding kon een relatieve datering vooropgesteld worden (zie Harrismatrix in bijlage). Enkele ¹⁴C-analyses leverden bovendien absolute dateringen op. De resultaten van deze dateringen wijzen op een gebruik van (het onderzochte deel van) het grafveld tussen de tweede helft van de 15de eeuw en het begin van de 17de eeuw. Dit komt min of meer overeen met de historische situering van het Sint-Blasiushospitaal. Volgens historische bronnen zou een kerkhof pas in gebruik zijn

genomen vanaf 1522.²⁴ De oversnijdingen van verschillende begravingen suggereren in elk geval een continu gebruik binnen deze tijdsdiepte. Wellicht bleven de graven niet lang zichtbaar aan het toenmalige oppervlak.

Figuur 43: Plot van de ¹⁴C-dateringen uitgevoerd op een selectie van de opgegraven individuen (zie ook analyserapport in bijlage).

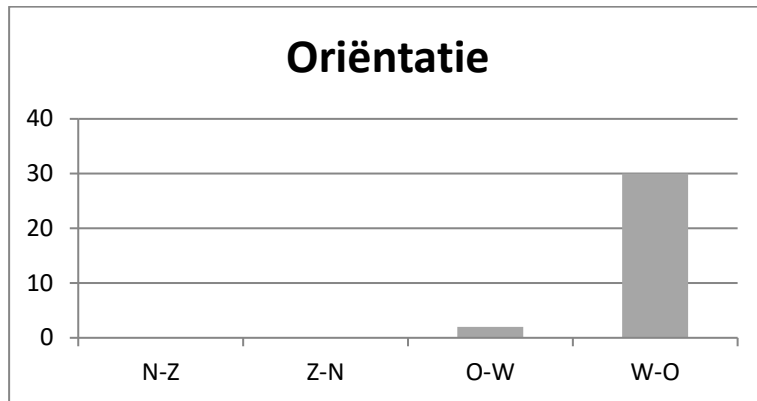
- **Graftype**

Tijdens het veldwerk kon geen specifiek graftype herkend worden. Het vlak was immers moeilijk leesbaar door de bodemgesteldheid. Er konden geen aflijningen van grafkisten of grafkuilen herkend worden. Wel zou het aantreffen van nagels bij een achttal individuen kunnen wijzen op het gebruik van grafkisten. Bovendien wees ook het lichtjes open gespreid liggen van de benen mogelijk in deze richting. Het is uiteraard niet uitgesloten dat verschillende graftypes binnen het kerkhof voorkwamen.

- **Oriëntatie**

De meerderheid van de individuen (n=30) werd met het hoofd in het westen begraven. Slechts twee individuen (individu 14 en 19) werden met de omgekeerde oriëntatie begraven. Geen enkel individu werd volgens de noord-zuid of zuid-noord as begraven. Een afwijking van de gebruikelijke oriëntatie volgens de christelijke traditie is mogelijk te verklaren door begraving waarbij hoofd- en voeteinde van de kist niet meer te onderscheiden waren. Op deze manier komt het lijk volgens de minder gebruikelijke O-W oriëntatie te liggen. Dergelijke afwijkende oriëntatie wordt verder ook in verband gebracht met priesters of met misdadigers. Voor dergelijke hypothesen ontbreekt het hier echter aan duidelijke aanwijzingen.

²⁴ Zie paragraaf 3.1.3

Figuur 44: Grafiek met weergave van het absolute aantal individuen per oriëntatiewijze.

- **Houding in het graf**

De meeste individuen werden gestrekt en op de rug begraven. Individu 6 werd daarentegen op de rechterzijde en met half opgetrokken benen begraven. Het graf van het individu was ongeveer 1,67 m lang. De reden waarom dit individu op deze wijze werd begraven, is niet helemaal duidelijk. Individu 18 werd op de linkerzijde en met gestrekte benen begraven.

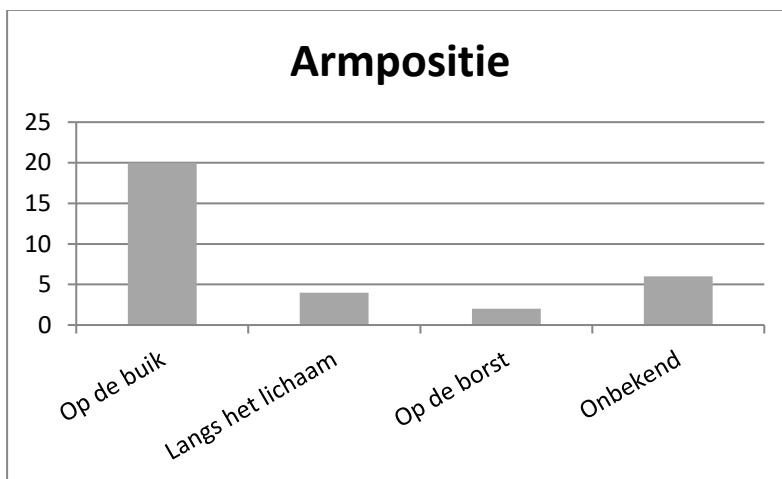
Figuur 45: Individu 6 werd begraven op rechterzijde en met opgetrokken benen.

Individu 8 lag met een opgetrokken linker knie en een licht getordeerde houding in het graf. Wellicht is deze houding te verklaren door de aanwezigheid van een tweede inhumatie (individu 7) half bovenop dit individu. Bovendien werd de schedel deels verstoord door de vulling van een jongere puinrijke kuil.

Figuur 46: De houding van individu 8 (boven op de foto) werd wellicht beïnvloed door de jongere begraafing van individu 7 (onder op de foto) en het uitgraven van een kuil ten westen.

20 individuen werden begraven met de armen op de buik. Veelal lagen de handen op elkaar ter hoogte van het bekken. Soms lag één van de twee armen naast het lichaam, mogelijk door lijkstijfheid. In één enkel geval (individu 31) lagen de onderarmen evenwijdig aan elkaar op de buik. Bij een viertal individuen bleken beide armen uitgestrekt langs het lichaam te liggen. Bij individuen 18 en 27 leken de armen teruggeplooid op de borst.

Figuur 47: Grafiek met weergave van het absolute aantal individuen volgens armpositie. Bij een zestal individuen kon dit niet vastgesteld worden door een incomplete bewaring (=Onbekend).

Figuur 48: Individu 9 illustreert de meest voorkomende houding van de aangetroffen inhumaties.

- **Grafgiften**

Ter hoogte van het bekken van individu 12 werd een benen kraal (V132) aangetroffen. Wellicht behoorde deze kraal tot een armband, halsketting of gebedssnoer. Ook tijdens opgravingen in het centrum van Moorsel²⁵ werden benen kralen als grafgift aangetroffen. Bij het blootleggen van individu 7 werd een kleine metalen speld (V79) gevonden. Het is niet duidelijk of het om een naaispeld of eerder om een haar- of kledingspeld gaat. Misschien ging het om een speld voor het samenhouden van de lijkwade of de binnenbekleding van de kist. De speld bestaat uit een koperlegering en is ca. 2,5 cm lang. De kop van de speld heeft een bolle vorm.

Figuur 49: Een benen kraal aangetroffen ter hoogte van het bekken van individu 12.

Figuur 50: Een metalen speld gevonden bij individu 7.

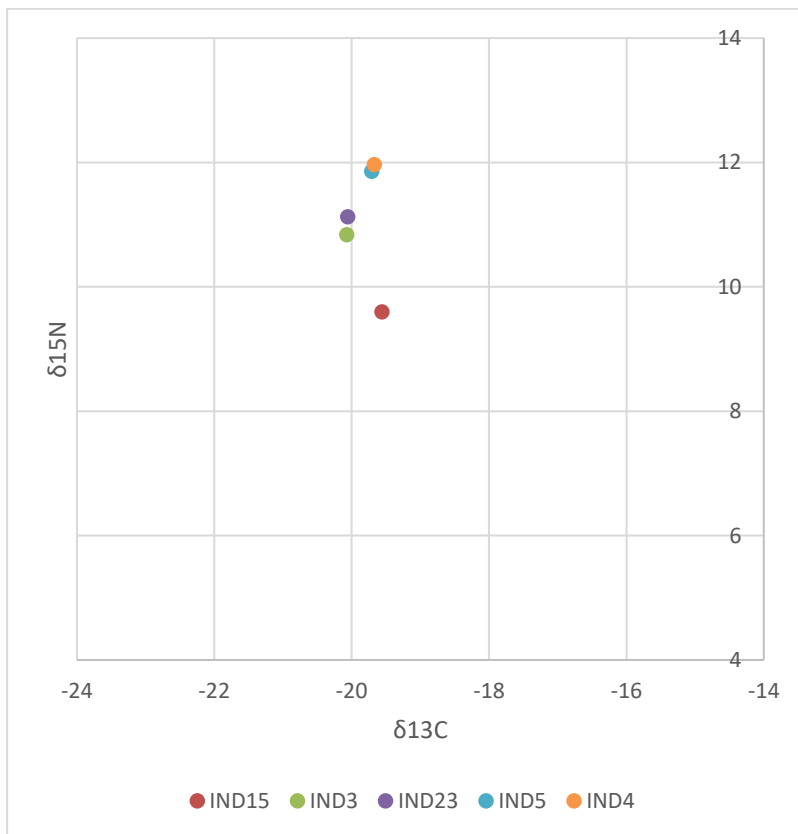
- **Dieet**

Van de absoluut gedateerde individuen werd tevens de verhouding van koolstof- en stikstofisotopen gemeten (zie analyserapport in bijlage). Deze kunnen aanwijzingen opleveren over het dieet van de onderzochte populatie. Immers, de verhouding van deze stabiele isotopen verandert wanneer een groep atomen overgaat van een bepaald milieu naar een ander (d.i. isotopenfractionatie). Dergelijke verandering treedt dus ook op bij het opnemen van voedsel. Naarmate men opklimt in de voedselketen, wordt de isotopenratio voor koolstof ($\delta^{13}\text{C}$: ^{13}C versus ^{12}C) minder negatief en wordt de

²⁵ KLINKENBORG ET AL., 2010

isotopenratio voor stikstof ($\delta^{15}\text{N}$: ^{15}N versus ^{14}N) meer positief. Dit geldt zowel voor planten als dieren die op het land leven en terrestrische voedingsproducten eten. Mariene organismen vertrekken echter van een andere (minder negatieve) initiële isotopenverhouding. Mensen die mariene producten eten zullen dan ook een andere isotopenfractionatie in hun collageen hebben dan mensen die enkel terrestrisch voedsel tot zich nemen.²⁶

Wanneer de isotopenratio's van de vijf individuen tegenover elkaar uitgezet worden, dan worden enkele trends duidelijk. Een eerste vaststelling is dat individuen 4 en 5 een sterk gelijkaardig dieet kenden. Dit geldt enigszins ook voor individuen 3 en 23. De gegevens doen vermoeden dat individuen 4 en 5 meer zoetwatervis en/of mariene producten geconsumeerd hebben. Opvallend is de lage isotopenratio van stikstof bij individu 15. Dit wijst op een gering aandeel van zoetwatervis en mariene producten in het dieet van dit individu. De vastgestelde verschillen weerspiegelen wellicht sociaaleconomische verschillen tussen de overledenen. Het is ook niet uitgesloten dat één of meerdere individuen afkomstig zijn uit een andere regio. Dit is wellicht een bijkomend argument voor de hypothese dat het hier om militairen gaat (zie ook paragraaf 5.4).

Figuur 51: $\delta^{13}\text{C}$ - en $\delta^{15}\text{N}$ -waarden (‰) voor collageen uit vijf individuen.

²⁶ ERVYNCK ET AL., 2000

4.3 Beschrijving van de vondsten

4.3.1 Aardewerk

4.3.1.1 Onderzoeksmethodiek

Het aardewerk is op het terrein met de hand ingezameld tijdens de aanleg van de vlakken en het couperen en uithalen van de sporen. Het aardewerk is vervolgens gewassen en gedroogd.

Voor de inventarisatie van het aardewerk wordt gebruik gemaakt van de RAAP-Databank. Alle fragmenten worden gesorteerd per aardewerkgroep. Alle randen, bodems en scherven met diagnostische kenmerken worden apart gelegd. Tellingen zijn kwantitatief gebeurd op basis van een scherventelling en een telling van het minimum aantal individuen, na *refitten*. Het materiaal wordt gedetermineerd en alle relevante kenmerken worden in de databank per spoor en per vondstnummer ingevoerd. Ook het aardewerk uit het proefsleuvenonderzoek is in rekening gebracht. Voor een gedetailleerd overzicht van het aangetroffen aardewerk per spoor kan de databank geraadpleegd worden.

Voor de determinatie van het middeleeuws aardewerk wordt als basis gebruik gemaakt van de standaardwerken *Middeleeuws aardewerk in Vlaanderen* van K. De Groote en *Steden in Scherven* van M. Bartels, steeds aangevuld met relevante publicaties en rapporten.²⁷

4.3.1.2 Beschrijving

Tijdens de opgraving werden uit 21 contexten een totaal van 288 aardewerkfragmenten gerecupereerd.

Het aardewerk dat uit de lagen op en rond het grafveld werd aangetroffen, is sterk heterogeen van samenstelling (Figuur 52). Binnen het grafveld, waarvan de gebruiksfase in de 16de en het begin van de 17de eeuw gesitueerd wordt, werd in de pakketten materiaal gerecupereerd uit de periode van de 13de tot de 16de eeuw. Het oudste materiaal uit het grafveld betreft een kogelpot in grijs aardewerk. Ook komen enkele duidelijk 13de/14de-eeuwse kannen en kookkannen voor. Voor de kannen gaat het om naar binnen geplooid, verdikte en afgeschuinde randen in grijs aardewerk, met een uitgesproken binnenlip op geribbelde hals.²⁸ Voor de kookkan gaat het om een schuin naar buiten geplooid afgeronde rand met afgeplatte bovenzijde. Tijdens het proefsleuvenonderzoek werden ter hoogte van het grafveld bovendien ook nog enkele scherven hoogversierd aardewerk aangetroffen.

Voor het jonger materiaal uit de 15de-16de eeuw vermelden we onder andere een steel in witbakkend aardewerk met groenkleurend glazuur, papkommen en enkele teilen met brede, ongeribbelde, bandvormige randen.

---

²⁷ BARTELS, 1999; DE GROOTE, 2008; DE GROOTE *ET AL.*, 2018; DE MULDER & VANHOLME, 2019

²⁸ DE GROOTE, 2008, p. 172

Figuur 52: Enkele foto's ter illustratie van het heterogene karakter van het gerecupereerde aardewerk ter hoogte van het grafveld.

4.3.1.3 Gracht GR-01

Waar het aardewerk wel een interessante meerwaarde kan betekenen is bij de fasering van de grote gracht (**GR-01**). Voor de tafonomische bespreking van de gracht werd op basis van de geregistreerde lagen volgende indeling uitgewerkt:

- Gebruiksfase 1: initiële uitgraving (S47 en S94).
- Gebruiksfase 2: inspoelingsfase (S23, S92, S93).
- Gebruiksfase 3: laatste inspoelingsfase (S91)
- Fase van onbruik: eerste dempingslaag (S46)
- Fase van demping: Lagen S38, S39, S40, S42, S43, S44 en S45 kunnen aangeduid worden als laatste demping van de gracht.

In een poging om de chronologie van deze structuur beter te begrijpen zal tijdens de bespreking van het aardewerk dezelfde indeling gehanteerd worden.

Gebruiksfase 1: S47-S94

Uit de eerste gebruiksfase kon een totaal van 30 aardewerkfragmenten gerecupereerd worden. Het grootste deel van de fragmenten behoort tot het roodbakkend gedraaid aardewerk (n=29). Het grijs gedraaid aardewerk wordt door slechts één wandfragment vertegenwoordigd. Gezien het beperkt aantal fragmenten zijn de berekende percentages verder weinig relevant. Voor de volledigheid worden ze echter wel nog meegegeven in de onderstaande tabellen.

Voor het rood aardewerk werden de vormsoorten van de grape en de kan gedetermineerd. Aangezien het voor het grijs aardewerk om een wandfragment gaat, kon de vormsoort niet bepaald worden. Omdat het om de enige scherf uit deze context gaat wordt ze wel als diagnostisch beschouwd en meegeteld als individu.

De grappen in rood aardewerk hebben respectievelijk een schuin naar buiten geplooid, afgeronde rand met afgeplatte bovenzijde en een uitstaande rand met afgeplatte top (**Figuur 60: 2, 4, 5**). Gelijkaardige randtypes kwamen voor de regio Oudenaarde voor tussen 1325 en 1550.²⁹ Eén van de grappen is met uitzondering van de oren vrij volledig bewaard gebleven. Het gaat om een exemplaar dat rust op een bodem met vermoedelijk vijf of zes losstaande, meerledige en wat afgesleten standvinnen. Enigszins opvallend is het ontbreken van roetsporen (**Figuur 60:2**).

Deze datering kan verder verfijnd worden door de randfragmenten van een kan in rood aardewerk. Het gaat om een kan met een eenvoudige, rechtopstaande geribbelde rand met afgeronde top, die gedateerd kan worden tussen 1325 en 1400.

Een met gele slibversiering versierd wandfragment vertoont een patroon van kruisende lijnen met centrale stip en kan de datering nog verder verfijnen tot de tweede helft van de 14de eeuw (**Figuur 55**).

---

²⁹ DE GROOTE, 2008, p. 158 randtypes L120B, L124C

Een gelijkaardige versiering werd aangetroffen in een 14de-eeuwse context van een site met walgracht in Deinze.³⁰

Tabel 5: Overzicht van de aardewerksoorten voor gebruiksfase 1.

Aardewerksoorten Gebruiksfase 1	Aantal fragmenten	Percentage	MAI	Percentage
Rood	29	96,7	3	75,0
Grijs	1	3,3	1	25,0
Totaal	30	100	4	100

Tabel 6: Overzicht van de vormsoorten voor gebruiksfase 1.

Vormsoorten Gebruiksfase 1	Grijs	Rood	Totaal (MAI)	Totaal (%)
Grape	0	2	2	50,0
Kan	0	1	1	25,0
Onbekend	1	0	1	25,0
TOTAAL	1	3	4	100

Figuur 53: Overzichtsfoto van het aardewerk uit gebruiksfase 1 van gracht GR-01.

³⁰ DE MULDER & VANHOLME, 2019, p. 48

Figuur 54: Detail van een grape op standvinnen uit gebruiksfase 1 van gracht GR-01.

Figuur 55: Detailfoto van een wandfragment van een kan in rood aardewerk met gele sliblijnversiering.

Gebruiksfase 2: inspoelingsfase S23, S92, S93

Uit gebruiksfase 2 kon iets meer materiaal gerecupereerd worden (hoofdzakelijk uit S23). Het gaat om een totaal van 36 scherven, die verdeeld kunnen worden over de aardewerksoorten van het roodbakend aardewerk (n=25), het grijs gedraaid aardewerk (n=10) en het steengoed aardewerk (n=1).

Uit deze scherven konden 7 individuen gedetermineerd worden, behorend tot de vormsoorten van de grape (n=2), teil (n=4) en één niet determineerbaar individu.

De meeste teilen zijn voorzien van een brede bandvormige of manchetvormige randtype³¹ die voor de regio Oudenaarde gesitueerd worden in de periode 1400-1550.

³¹ DE GROOTE, 2008, p. 123, L57D, L57E, L57F

De grapes zijn voorzien van een licht uitstaande rand met afgeronde top en wat puntige externe lip, op een korte hals met lichte dekselgeul (**Figuur 60:3**). Dit randtype wordt in de regio Oudenaarde gesitueerd in de periode tussen 1450 en 1550.³²

Aangezien de stratigrafisch jongere derde gebruiksfase via ¹⁴C-datering werd gedateerd tussen 1442-1506, kan deze laag vermoedelijk gedateerd worden in de eerste helft van de 15de eeuw.

Tabel 7: Overzicht van de aardewerksoorten voor gebruiksfase 2.

Aardewerksoort Gebruiksfase 2	Aantal fragmenten	Percentage	MAI	Percentage
Rood	25	69,4	4	57,1
Grijs	10	27,8	2	28,6
Steengoed	1	2,8	1	14,3
Totaal	36	100	7	100

Tabel 8: Overzicht van de vormsoorten voor gebruiksfase 2.

Vormsoorten Gebruiksfase 2	Grijs	Rood	Steengoed	Totaal (MAI)	Totaal (%)
Grape	1	1		2	28,6
Teil	1	3		4	57,1
Onbekend			1	1	14,3
TOTAAL	2	4	1	7	100

³² DE GROOTE, 2008, p. 128, L129

Figuur 56: Overzichtsfoto's van het aardewerk uit gebruiksfase 2.

Eerste dempingslaag (S42-46)

Uit de eerste dempingslaag werd een totaal van 68 aardewerkfragmenten gerecupereerd, goed voor 14 individuen. In deze dempingslaag zijn enkel het lokaal rood aardewerk en de importgroep van het Rijnlands steengoed vertegenwoordigd. Voor het lokaal aardewerk werd slechts één wandfragment grijs aardewerk gerecupereerd, dat in dit geval als diagnostisch wordt beschouwd en als *onbekend* individu is meegerekend.

Voor het rood aardewerk zijn de best vertegenwoordigde vormsoorten die van het bord, de grape en de teil met twee, drie en nog eens twee individuen. Met één individu aanwezig in de context zijn de vormsoorten van de kamerpot, kruik en ventilatiekoepel. Met telkens twee individuen zijn de vormsoorten van het bord, de grape, en de teil.

Beide borden (**Figuur 60:7,9**) zijn voorzien van een naar buiten geknikte rand met afgeplatte top en geprononceerde opstaande lip.³³ Verder zijn beide exemplaren voorzien van een geelkleurende dekkende sliblaag die zowel op de vlag als de spiegel werd aangebracht.

Een eerste grapetype heeft een korte bandvormige rand, met afgeronde top en centraal gegroefde buitenzijde en is aan de binnenzijde geglazuurd. Het tweede type is voorzien van een uitstaande, verdikte afgeronde rand met dekselgeul (**Figuur 60: 6**).³⁴

De kamerpot uit de context is voorzien van een typisch naar buiten geplooid, verdikte afgeronde rand met dekselgeul.

De kannen en kruiken zijn samen goed voor vier individuen en zijn de best vertegenwoordigde categorie binnen de vormsoorten. De exemplaren in Rijnlands steengoed aardewerk zijn voorzien van een bandvormig randtype met doorn (**Figuur 60:1**). De kruiken in rood aardewerk werden herkend op basis van de typische worstoren en de bodem op losstaande, meerledige standvinnen. Voor deze exemplaren kon het randtype dus niet worden bepaald.

Bij de vormsoort van de teil is een eerste exemplaar voorzien van een brede geribbelde en bandvormige rand, met naar binnen afgeschuinde platte top, het tweede exemplaar heeft dan weer een korte bandvormige rand met licht geprononceerde onder- en bovenlip (**Figuur 60: 11-12**).³⁵

Ook beide teilen zijn aan de binnenzijde voorzien van een laag loodglazuur.

Een laatste interessant individu betreft een mogelijke ventilatiekoepel, die integraal geglazuurd is en versierd is met een reeks aansluitende vingerindrukken op de rand en de wand (**Figuur 58, Figuur 59**).

Op basis van de randtypologie van de gedetermineerde vormsoorten en het bijna uitsluitend voorkomen van rood en Rijnlands steengoed aardewerk, kan deze eerste dempingsfase vermoedelijk in de 2de helft van de 15de of eerste helft van de 16de eeuw gesitueerd worden.

---

³³ DE GROOTE, 2008, p. 151, L152C

³⁴ DE GROOTE, 2008, p. 225, L113B-L123B; BERKERS *ET AL.*, 2021, p. 70, afb.19:5

³⁵ DE GROOTE, 2008, p. 262, L57H, L59B

Tabel 9: Overzicht van de aardewerksoorten uit de eerste dempingslaag S46.

Aardewerksoort Dempingslaag S42-S46	Aantal fragmenten	Percentage	MAI	Percentage
Grijs	1	1,5	1	7,2
Rood	49	72,0	10	71,4
Steengoed	18	26,5	3	21,4
Totaal	68	100	14	100

Tabel 10: Overzicht van de vormsoorten uit de eerste dempingslaag S46.

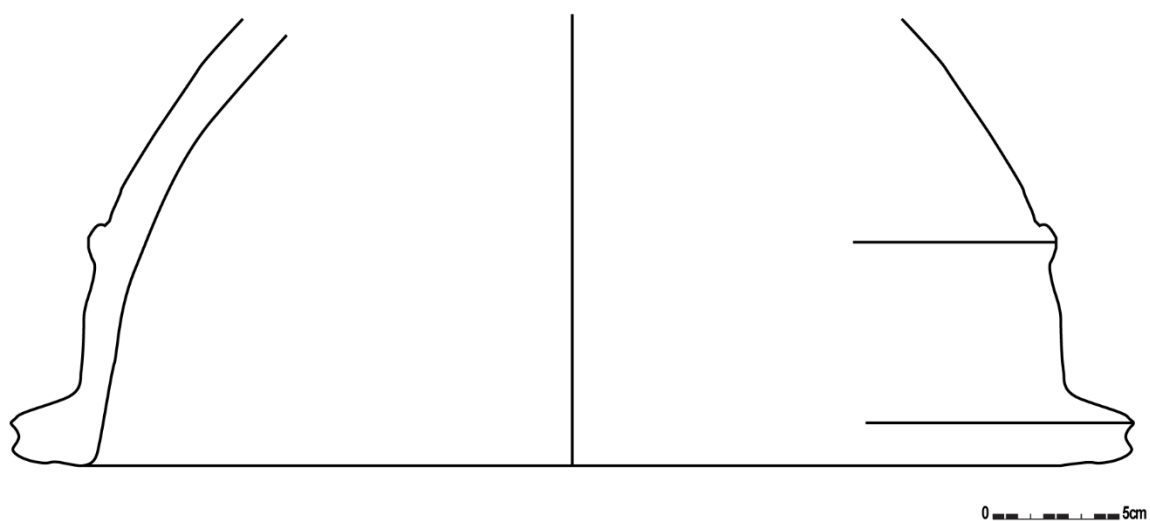
Vormsoorten Gebruiksfase 2	Grijs	Rood	Steengoed	Totaal (MAI)	Totaal (%)
Bord	0	2	0	2	14,3
Grape	0	3	0	3	21,4
Kamerpot	0	1	0	1	7,15
Kan	0	0	2	1	7,15
Kruik	0	1	1	3	21,4
Teil	0	2	0	2	14,3
Ventilatiekoepel	0	1	0	1	7,15
Onb	1	0	0	1	7,15
TOTAAL	1	9	3	14	100

Figuur 57: Overzichtsfoto van het aardewerk uit de eerste dempingsfase.

Figuur 58: Versierde ventilatiekoepel in rood geglaazuurd aardewerk.

Figuur 59. Technische tekening van de ventilatiekoepel in rood geglaazuurd aardewerk.

Finale demping (S38, S39, S40, S43, S44, S45)

Uit de finale dempingslaag van de gracht werd weinig vondstmateriaal gerecupereerd. Op basis van het historisch kaartmateriaal wordt de demping van de gracht in de late 18de of eerste helft van de 19de eeuw gesitueerd.

4.3.1.4 Besluit

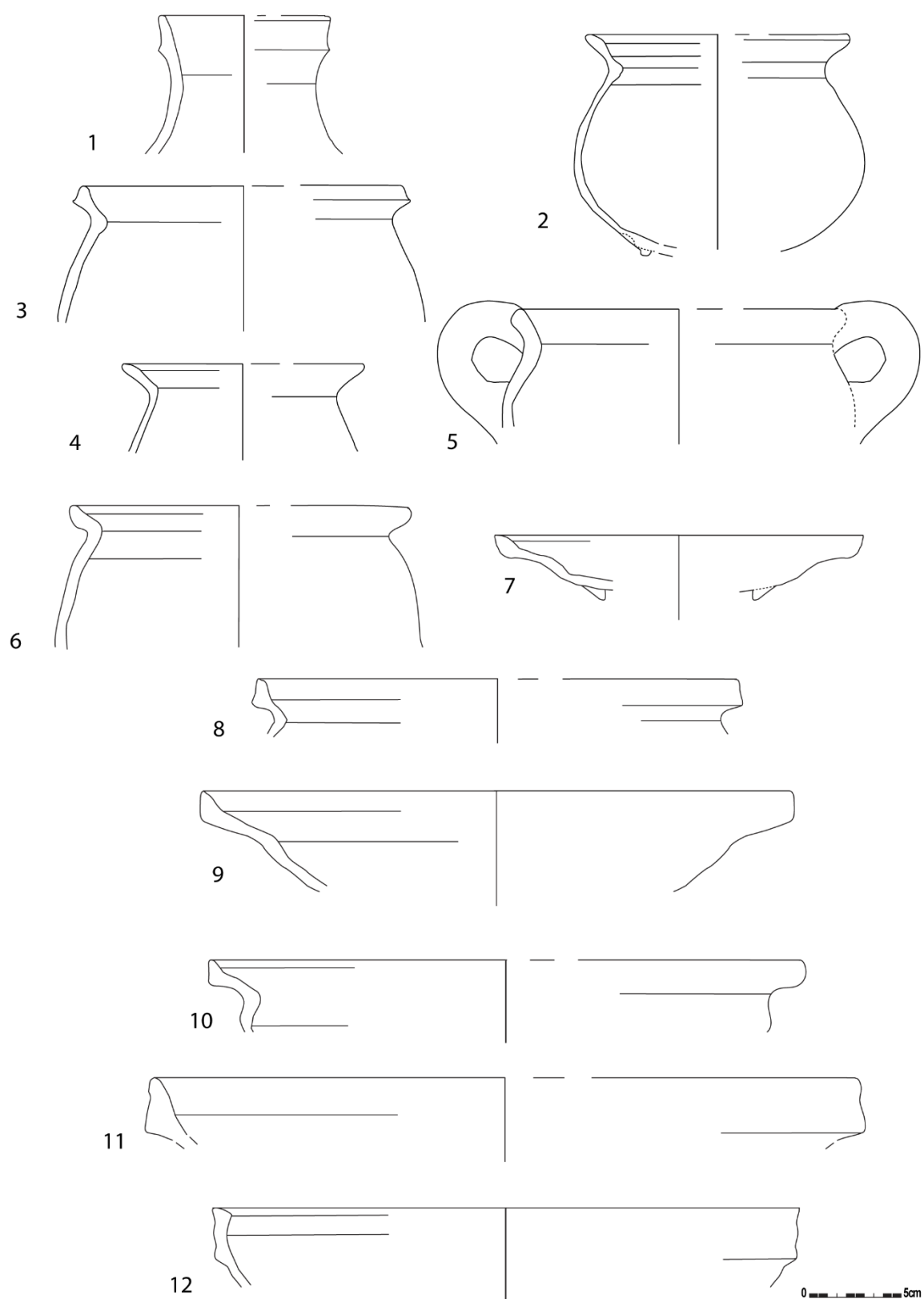
Door de vergravingen en begravingen ter hoogte van het grafveld heeft het vondstmateriaal in deze zone niet verwonderlijk een sterk heterogeen karakter. De gerecupereerde vondsten dateren uit de periode tussen de 13de en 16de eeuw.

Voor de tafonomie en chronologie van de gracht GR-01 kon het aardewerk wel een meerwaarde betekenen. Zo konden de gebruiksfasen van de gracht gesitueerd worden tussen de 2de helft van de 14de eeuw en de 15de eeuw.

Verder kon ook een eerste dempingsfase van de gracht in de tweede helft van de 15de of eerste helft van de 16de eeuw gedateerd worden.

De gebruiks- en slijtagesporen wijzen op het effectieve gebruik van het materiaal. Voor het materiaal uit de gebruiksfasen van de gracht kan vermoedelijk wel een link met de hospitaalsite worden verondersteld. Door het vrij beperkte aantal individuen is een verregaande interpretatie echter niet aangewezen.

Aangezien het een enorme gracht betreft, is een link tussen het materiaal uit de dempingsfasen en de hospitaalsite minder voor de hand liggend. Het is zeker mogelijk dat grote volumes dempingsmateriaal van elders in de stad werden aangevoerd. Het aardewerk kan dus zowel van elders in de stad als, van op de hospitaalsite zelf afkomstig zijn.

Figuur 60. Diagnostisch aardewerk uit gracht GR-01.

4.3.2 Keramisch bouw materiaal

Tijdens het verzamelen van bouw materiaal op het veld is een selectie gemaakt van referentiestukken: fragmenten waarbij een volledige lengte of breedte kon worden gemeten of met een bepaald kenmerk (zoals een spijker gat). Indien het om een bepaalde hoeveelheid bouwpuin ging in een spoor, werd dit mee opgenomen bij de beschrijving. In totaal zijn er 15 vondstnummers die bouw materiaal betreffen. Daarnaast zijn er ook nog twee bakstenen gerecupereerd als referentiestaal (M12 en V126).

Onderstaande tabel geeft een korte beschrijving van de ingezamelde bouw materialen. Het merendeel betreft fragmenten van dakpannen met een dikte van 1,2 tot 1,3 cm dik. Uitzonderlijk komt een dikkere dakpan van 1,7cm voor. Van enkele dakpannen kon de breedte worden bepaald. Deze bedroeg 14 of 16,5cm. Aan de onderkant van de dakpannen is vaak een nokje aanwezig in functie van het ophangen aan de dakkepers. Sommigen bevatten ook een perforatie die diende om de dakpan vast te nagelen aan de houten kepers. Andere bevatten dan weer mortel waarvan vermoed wordt dat het gaat om restanten die getuigen van het onderling hechten van de dakpannen. Een deel van de fragmenten vertoont glazuur. De bovenzijde van een dakpan werd vaak voor een derde geglazuurd om deze waterdicht te maken. De overige twee derde werd bedekt door de bovenliggende pan. Er zijn ook enkele fragmenten van nokpannen en hoekkeperpannen aanwezig, te herkennen aan hun afwijkende vorm. De aangetroffen nokpan is gebogen, de hoekkeperpannen vertonen een knik. Daarnaast bevat vondstnummer 42 resten van bakjes (vetvangers?) waarvan één aan de binnenzijde is geglazuurd.

Opmerkelijk is de totale afwezigheid van gegolfde (of ook wel 'Boomse') dakpannen. Deze verschijnen pas in de 16de eeuw. Dit laat toe om te stellen dat het merendeel van de contexten op basis van het bouw materiaal ouder kunnen worden gedateerd. In dat opzicht sluit deze bevinding aan met de datering van de andere vondsten.

Figuur 61. Twee fragmenten van bakjes binnen- en buitenkant (V42).

Tabel 11: Overzichtstabel van het ingezamelde keramisch bouw materiaal.

Vondstnr	Spoornr	Aard spoor	Korte beschrijving
3	1	ophogingspakket	drie kleine fragmenten daktegels
9	1	ophogingspakket	daktegels met wat kalkmortel eraan (1,3cm dik)
26	1	ophogingspakket	- vijf fragmenten van daktegels/dakpannen - één dikker tegel (2,5cm), mogelijk vloertegel
30	1	ophogingspakket	- nokpan (licht gebogen, 17cm breed, 1,5cm dik) - Dakpan met langs één zijde een buiging. Niet duidelijk welke functie deze heeft. - resten van kalkmortel aanwezig
42	23	grachtvulling	- één nokpan - twee fragmenten van bakken waarvan 1x intern geglaazuurd - de fragmenten zijn vrij sterk verweerd
45	23	grachtvulling	- vier fragmenten - één met nokje en 1,7cm dik
48	23	grachtvulling	- dakpan met nokje en spijkergat voor bevestiging (16,5cm breed en 1,5cm dik) - twee daktegelfragmenten (16,5cm breed), deels geglaazuurd. Wat mortel of aanslag erop.
51	31	grachtvulling	- mogelijk een hoekkeperpan? Kleine aanzet van opstaand randje (1,5cm dik, breedte minimaal 15cm. Verwerkingssporen (oppervlak is vrij ruw, mogelijk langere tijd 'bloot' gelegen)
54	12	kuil	- vier fragmenten waarvan twee met nokje (zonder spijkergaten)
77	63	kuil	- klein fragment, nokje van dakpan
83	67	grachtvulling	- dakpan met nopje maar zijdelings en niet centraal op de pan. Resten van wat mogelijk een spijkergat kan zijn, maar aan de achterkant slecht een klein gaatje, dus niet gebruikt op die manier?
85	67	grachtvulling	- dakpan met nokje (1,4cm dik) - dakpan met nokje (1,6cm dik)
90	23	grachtvulling	- vier fragmenten van daktegels, drie ervan zijn geglaazuurd
126	65	muur	- twee bakstenen 29x14,5x7,3cm, lichtgrijze kalkmortel erop. Referentiestaal van muurwerk

Figuur 62. Onderzijde van twee dakpannen met nokje (V54).

Figuur 63: Spijkergaten op enkele dakpanfragmenten (V48).

4.3.3 Dierlijk materiaal

4.3.3.1 onderzoeksmethodiek

Tijdens de opgraving werden in totaal 126 fragmenten oftewel 8,8 kg aan dierlijk bot met de hand verzameld. Daarnaast zijn ook twee fragmenten van schelpdieren aangetroffen. Een klein aantal dierlijke resten (n=28) is afkomstig uit zeefstalen (M24 en M25). Het dierlijk materiaal is vooral afkomstig uit de vullingen van een laatmiddeleeuwse gracht. Daarnaast zijn een klein aantal dierlijke botten aangetroffen in een andere gracht (S31) en een kuil (S12). Een overzicht van de met de hand verzamelde dierlijke botten is per spoor weergegeven in onderstaande tabel. De overige resten werden niet gekwantificeerd en worden slechts kort beschreven.

Tabel 12: Overzichtstabel met het aantal fragmenten en het gewicht aan dierlijk bot per spoor.

Spoornummer	Aard context	Aantal fragmenten	Gewicht (in g)
1	Laag	23	575
20	Laag	28	250
23	Laag	11	608
24	Laag	1	30
42	Laag	1	179
46	Laag	32	5277
47	Laag	5	934
67	Laag	12	482
81	Laag	1	1
12	Kuil	1	145
31	Gracht	11	334

Gracht 1

Voor het assessment werden de dierlijke botten gedetermineerd en ingevoerd in een determinatietabel (zie bijlage). Hierbij werden naast administratieve gegevens (spoor- en vondstnummer) ook ingevuld:

- De aard en de datering van de context.
- De verzamelwijze.
- Bewaringstoestand en fragmentatiegraad werden indicatief ingedeeld in drie categorieën: goed/laag over matig/midden naar slecht/hoog.
- Het aantal botfragmenten (=n) en het gewicht (in g).
- Identificatie van diersoort. Fragmenten waarvan een specifieke diersoort niet kon bepaald kon worden, werden ingedeeld in de klassen zoogdier groot, midden of klein. Ongedetermineerde botfragmenten werden aangeduid als 'indet'.
- Identificatie van skeletelement en indien relevant: de bewaarde zone van het skeletelement. Voor de lange beenderen, de onderkaken en hoornpitten werd zo goed als mogelijk ook de zijde van het lichaam aangegeven: link (L) of rechts (R).
- Aanwijzingen voor een leeftijdsbepaling.
- Bewerkingssporen.
- Afmetingen: Indien de grootste lengte (GL) kon genomen worden van compleet bewaarde lange beenderen.
- Opmerkingen.

Het vaststellen van de verzamelwijze, de bewaringstoestand en de fragmentatiegraad levert belangrijke informatie op over de (post-)depositionele processen van het assemblage. Samen met de bewerkingssporen (zoals kasporen, verbrandingssporen, knaagsporen ed.) kunnen deze factoren informatie opleveren over de tafonomische groep waartoe de dierlijke resten behoren. De voornaamste tafonomische groepen zijn consumptieresten, artisanaal afval, kadavers en intrusieven.

De botten werd geteld en gewogen. Een minimum aantal individuen wordt enkel gehanteerd bij het vaststellen van kadavers of krengebegravingen. Bij het determineren van de dierlijke botten en tanden werd gebruik gemaakt van enkele basiswerken zoals de 'Knochenatlas' van Elisabeth Schmid (1972) en het handboek 'Zoöarcheologie' van Maaïke Groot (2010). Daarnaast kon, zij het voor een beperkt aantal diersoorten, ook een kleine interne referentiecollectie gebruikt worden.

De leeftijd van zoogdieren is enerzijds te bepalen op basis van de fusie van pijpbeenderen (diafyse) met de gewrichtsuitenden (epifysen). De leeftijd waarop deze vergroeiingen plaatsvinden, is gekend per skeletelement bij verschillende diersoorten en is beschreven door o.a. Silver (1969) en Habermehl (1975). Dit al dan niet vergroeien werd wanneer waarneembaar aangegeven in de determinatietabel. Daarnaast is het gebit een belangrijke indicator voor de leeftijd. Zo zijn de leeftijden waarop bepaalde (melk)tanden doorbreken gekend (Silver 1969 en Habermehl 1975), maar ook op basis van slijtage kunnen dieren in relatieve leeftijdsklassen worden opgedeeld. Aan de hand van een code wordt de slijtage van (voor)kiezen uit de onderkaak van rund, varken of schaap/geit geëvalueerd (Grant, 1982). De optelsom per onderkaak leidt tot dergelijke onderverdeling in leeftijdsklassen. In de determinatietabel werden bij jonge individuen de kenmerkende doorbraken ingevuld. De slijtagecode werd geregistreerd voor de relevante (voor)kiezen en voldoende bewaarde onderkaken.

Bij compleet bewaarde en volgroeide lange beenderen werd de grootste lengte gemeten volgens von den Driesch (1977). Deze gemeten lengte is relevant voor de inschatting van de schofthoogte van de dieren in kwestie.

4.3.3.2 Tafonomie

De bewaringstoestand van de verzamelde resten was over het algemeen goed. Een goede bewaring van het botoppervlak laat toe om sporen van bewerking af te lezen en informatie te verzamelen over de tafonomische processen die dit assemblage beïnvloed hebben. In onderstaande tabel zijn het aantal fragmenten met bewerkingssporen weergegeven. Hierbij worden drie categorieën onderscheiden. De eerste categorie behelst botten die door de mens bewerkt waren door snijmes of kapmes. Tot deze categorie werd ook een fragment gerekend die doorboord bleek door een spijker. In een tweede categorie zijn het aantal fragmenten met verbrandingssporen geteld. Het betreft lichte verbrandingssporen bewust aangebracht door de mens. De derde categorie omvat een aantal dierlijke botten waaraan geknaagd werd door dieren zoals hond of varken.

Tabel 13: Overzichtstabel van het aantal en percentage aan fragmenten met bewerkingssporen.

	Aantal fragmenten	Percentage
Snij/kap/doorboring	13	10,4 %
Verbranding	2	1,6 %
Knaag	3	2,4 %

Het aantal fragmenten met snij- en kasporen ligt relatief hoog. Het wijst op een hoge mate van bewerking door de mens en een grote vertegenwoordiging van consumptieresten. Ook de aard van de verbrandingssporen wijst op bewerking. Deze vaststelling is meteen ook een verklaring voor de fragmentatiegraad van het assemblage. Wellicht wordt de mate van fragmentatie echter nog onderschat onder andere door de verzamelwijze.

Men kan er echter niet van uitgaan dat het uitsluitend consumptieresten betreft. De aard van de contexten, vnl. dempingspakketten van grachten, wijst eerder in de richting van gerecycleerd afval. Het voorkomen van verschillende tafonomische groepen wordt ook aangetoond door enkele botten uit een dempingslaag (S20) van gracht 1. Deze kunnen toegeschreven worden aan een zeer jong dier dat begraven of 'gedumpt' werd omdat deze wellicht niet levensvatbaar was. Deze resten kunnen niet tot de consumptieresten gerekend worden, maar behoren eerder tot de tafonomische groep van krengebegravingen. De vastgestelde knaagsporen op enkele resten (uit laag S1 en S24 van gracht 1) wijzen bovendien op een tijdelijke blootstelling van een (klein) deel van het assemblage aan de openlucht vooraleer deze (opnieuw?) begraven geraakten. Daarnaast zijn enkele kleine week- en zoogdierresten wellicht als intrusief te beschouwen.

Meteen opvallend was de samenstelling van het assemblage uit laag S46 van gracht 1. Het grote aantal bewerkingssporen binnen deze context doet vermoeden dat het quasi uitsluitend gaat om artisanal afval. Bovendien bleken enkele specifieke skeletelementen duidelijk vertegenwoordigd. Dit wijst mogelijk op een specifiek proces binnen de verwerkingsketen van dierlijk materiaal. Deze context wordt dan ook verder beschreven.

4.3.3.3 *Soortenverdeling*

In het assemblage zijn runderbotten zeer prominent aanwezig. Hierbij ging het om minstens 71% van het totale aantal fragmenten. De bewerkingssporen toonden reeds aan dat consumptieresten een belangrijk aandeel van het ensemble vormen. De runderbotten uit laag S46 van gracht 1 zijn wellicht te koppelen aan artisanale activiteiten (zie verder). Daarnaast waren een aantal fragmenten (uit laag S20 van gracht 1) afkomstig van minstens één zeer jong individu die begraven of 'gedumpt' werd wellicht omdat deze niet levensvatbaar was.

Uit de vulling (S67) van de gracht zijn tevens een tweetal fragmenten vermoedelijk afkomstig van een gedomesticeerde kat. Het ging om een heupbeen en een staartwervel. Het is niet helemaal duidelijk hoe deze botten in de gracht terecht kwamen. Er werden geen sporen van bewerking waargenomen.

Drie botten konden toegeschreven worden aan een hertachtige en zijn allen afkomstig uit lagen (S1, S24 en S47) van gracht 1. Op twee fragmenten werden knaagsporen vastgesteld. De botten zijn dus wellicht te interpreteren als secundair afval.

Een ellepijp van vogel werd ingezameld uit laag S81 van gracht 1. Een specifieke vogelsoort kon niet bepaald worden. Bewerkingssporen werden niet vastgesteld.

Tabel 14: Overzichtstabel van de aangetroffen diersoorten met hun aantal fragmenten, gewicht (in g) en percentages.

Diersoort	Aantal fragmenten	Percentage	Gewicht (in g)	Percentage
Rund (<i>Bos taurus</i>)	90	71,4%	8018	91,0%
Kat (<i>Felix catus</i>)	2	1,6%	9	0,1%
Hertachtige (<i>Cervidae</i>)	3	2,4%	162	1,8%
Zoogdier groot	17	13,5%	491	5,6%
Zoogdier groot/midden	13	10,3%	134	1,5%
Vogel (<i>Aves</i>)	1	0,8%	1	0,01%
Totaal	126	100%	8815	100%

Twee fragmenten van schelpen behoren ook tot de categorie ‘dierlijk materiaal’. Enerzijds betreft het een vrij groot exemplaar van een kokkel, afkomstig uit S1, de bovenste meer puinige laag. Anderzijds werd een deel van een zogenaamde Sint-Jacobsschelp aangetroffen. Wellicht gaat het om de soort ‘Grote mantel’ (*Pecten maximus*), een soort die in de Atlantische oceaan voorkomt. De schelp wordt gelinkt met de Heilige Jacobus de Meerdere (ook wel Jacobus van Compostella). Deze heilige zou aan de kust van Spanje zijn aangespoeld. Om deze reden werd de schelp het symbool van deze heilige. Sint-Jacobus wordt vaak afgebeeld met een schelp op de borst of op de hoed.³⁶ Deze schelp bevond zich in de het puinrijke pakket (S46) in gracht 1, gesitueerd in de tweede helft van de 15de-eerste helft 16de eeuw.

Figuur 64. Deel van een zogenaamde Sint-Jacobsschelp (V258), voorzien van twee doorboringen. Dit exemplaar werd wellicht door een pelgrim vanuit Compostella meegebracht naar Deinze. Rechts: de afbeelding van Sint-Jacob (<https://www.santiago.nl/jacobalia/?page=12>)

De schelpen uit de zeefresidu's van een grachtvulling (S91) kunnen voornamelijk toegeschreven worden aan zoetwaterslakken. Vastgestelde soorten zijn de Grote Posthorenslak (*Planorbis corneus*),

³⁶ ENGELN & MARX, 1993, 56.

de Zoetwaterneriet (*Theodoxus fluviatilis*), de Grote Diepslak (*Bithynia tentaculata*) en de Ovale Poelslak (*Radix balthica*). Het zijn organismen die voornamelijk in stilstaand of langzaam stromend water voorkomen. De aanwezigheid van de Grote Posthorenslak impliceert tevens een plantenrijke omgeving aangezien deze zich ook voedt met rottend, organisch materiaal. Daarnaast zijn in de zeefresidu's enkele resten van o.a. muis en kikker aanwezig. Deze kunnen tevens als intrusief beschouwd worden.

4.3.3.4 Artisaanaal afval uit gracht 1

Het grootste aantal fragmenten was afkomstig uit een puinig pakket (S46) aangebracht in gracht 1 om deze te dempen. De botten konden quasi alle gedetermineerd worden als rund. Opvallend was de grote vertegenwoordiging van hoornpitten, schedelfragmenten, kaken en enkele kanonbeenderen (zie onderstaande tabel). Dergelijke selectie kan in verband gebracht worden met de fase van het slachten van runderen en het winnen van hoorn en huid. De vleesrijke botten zijn hier zo goed als afwezig en suggereren dat het vlees en het keukenafval hier niet terecht kwam. Vooral de botten die vast zaten aan de huid kwamen terecht in dit puinpakket.

Tabel 15: Overzichtstabel van de aangetroffen skeletelementen in laag S46 van gracht 1 met aantal fragmenten, gewicht en percentages.

Skeletelement	Aantal fragmenten	Percentage	Gewicht (in g)	Percentage
Hoornpit	7	21,8%	1563	29,6%
Schedel	3	9,4%	270	5,1%
Bovenkaak	2	6,3%	602	11,4%
Onderkaak	7	21,8%	2011	38,1%
Wervel	2	6,3%	45	0,8%
Rib	2	6,3%	39	0,7%
Spaakbeen	1	3,1%	74	1,4%
Scheenbeen	2	6,3%	110	2,1%
Pijpbeenfragment	1	3,1%	18	0,3%
Kanonbeen	4	12,5%	535	10,1%
Teenkoot	1	3,1%	10	0,2%
Totaal	32	100%	5277	100%

De bewerkingssporen wijzen op het winnen van enkele bijproducten. Een kapspoor op een schedelfragment toont het opsplitsen van de schedel. Gezien voornamelijk hoornpitten en schedelfragmenten ter hoogte van de hoornbasis werden aangetroffen, wijst dit op het winnen van huiden en hoornen. Een spijker aan de basis van een hoornpit kan mogelijk in verband gebracht worden met het verwijderen van hoorn. Een andere hypothese is dat de spijker werd ingeklopt om de hoorn net vast te houden bij transport van huid en hoorn.³⁷ De doormidden gekapte kanonbeenderen en de verbandingsporen op de breukvlakken van deze botten ten slotte wijzen wellicht op het winnen van beenmerg.

³⁷ Zoals beschreven in VERMEIREN ET AL., 2018

Figuur 65: zicht op schedelfragment en hoornpit met spijker ingeslagen aan de basis.

Figuur 66: Twee fragmenten van kanonbeen (resp. distaal en proximaal) met kaspoor (rode pijl) en verbrandingssporen ter hoogte van de breukvlakken.

De onder- en bovenkaken leveren ook nuttige informatie op over de leeftijd van de runderen die werden geslacht. Het bleek in de meeste gevallen te gaan om oude tot zeer oude dieren ($n=5$). Eén individu was jonger, nl. ongeveer twee jaar ($n=1$). De meeste runderen werden dus niet (enkel) gehouden voor vleesconsumptie, maar wellicht ook voor secundaire producten zoals melk of trekkracht.

4.3.3.5 Besluit

In totaal werden 125 fragmenten oftewel 8,8 kg aan dierlijk bot met de hand ingezameld tijdens de opgraving te Deinze. Daarnaast zijn verschillende resten van weekdieren aangetroffen. Deze laatste werden zowel met de hand verzameld als verworven uit zeefstalen. Het grootste aantal resten van dierlijk materiaal werd verzameld uit een brede gracht. Daarnaast zijn een klein aantal dierlijke resten afkomstig uit een tweede gracht en een kuil. Het blijkt niet zozeer om gesloten contexten te gaan.

Zoals aangetoond zijn verschillende tafonomische groepen aanwezig. De grootste component bestaat uit consumptieresten en artisanaal afval. Op en/of in de omgeving van de site werd voornamelijk rund geconsumeerd en aangewend voor het winnen van secundaire producten. Daarnaast zijn mogelijk hertenvlees en pluimvee gegeten. Aanwijzingen voor deze twee laatste diergroepen zijn echter minder duidelijk. Ten slotte leefde op en/of in de omgeving van de site ook een kat. Daarnaast zijn weekdieren mogelijk geïmporteerd als voedsel (kokkel). Eén schelp werd vermoedelijk gebruikt als religieus object (Sint-Jacobsschelp). Verschillende resten van zoetwaterslakken uit de gracht (S91) kunnen als intrusief beschouwd worden en wijzen op natte omstandigheden.

De dierlijke fragmenten uit gracht 1 leveren bijkomende informatie op over het verwerken van dierlijke producten in Deinze. Met name het dempingspakket S46 uit deze gracht had een bijzondere samenstelling. In deze laag waren hoofdzakelijk hoornpitten, schedelfragmenten, kaken en kanonbeenderen van rund aanwezig. Dergelijke samenstelling wijst op het slachten van deze dieren op of nabij de site en/of het winnen van hoorn en huid. Het quasi ontbreken van de vleesrijke botten wijst op het consumeren van vleesproducten op een andere locatie. Enkele waargenomen bewerkingssporen wezen ook op het winnen van enkele bijproducten zoals hersenen, hoorn en beenmerg. Dat de runderen niet enkel werden gehouden omwille van het vlees werd ook aangetoond door de leeftijd van de dieren. Het gebit wees doorgaans op een oude tot zeer oude leeftijd.

4.3.4 Metaal

4.3.4.1 Inleiding

In totaal werden 18 metaal vondsten aangetroffen uit zowel *ferro* als *non-ferro* metaallegeringen. Het gaat hoofdzakelijk om ijzeren nagels (N=14). De enige determineerbare of dateerbare objecten zijn een kandelaar, een kopspeld en een munt.

Tabel 16: Overzicht van de metaalvondsten met vondstinformatie, beschrijving van de metaal categorie en een uniforme beschrijving van het object.

VONDSTNUMMR	SPOORNUMMER	VULLING	CATEGORIE	BESCHRIJVING
5	1	0	MXX	NAGEL
34	24	0	MXX	NAGEL
47	23	0	MXX	NAGEL
65	53	0	MXX	NAGEL
69	59	0	MXX	NAGEL
79	51	0	MXX - Cu	KOPSPELD
81	51	0	MXX	NAGEL
94	53	0	MXX	NAGEL
123	80	0	MXX - Cu	KANDELAAR
128	82	10	MXX	NAGEL
131	85	10	MXX	NAGELS
139	80	0	MXX - Cu	MUNT
140	80	0	MXX	KOGEL
169	97	0	MXX	NAGEL
173	96	10	MXX	NAGEL
210	103	10	MXX - Fe	NAGEL
217	106	20	MXX	NAGEL
262	97	0	MXX	NAGEL
Totaal	18 vondsten			

4.3.4.2 Beschrijving

Kandelaar (V123)

Het betreft een volledige kandelaar uit messing of koperlegering met een hoogte van 9,30 cm.³⁸ De kandelaar bestaat uit twee apart gegoten delen, een bovenkant (de stam en de kaarshouder) en de onderkant (de voet). De holle voet is 5,1 cm breed en is rond van vorm waardoor de kandelaar gemakkelijk stabiel bleef staan. Aan de bovenkant van de voet zijn de randen enkele cm hoger en zijn deze naar buiten gericht. Deze verhoogde rand werkte als een *lekbak* voor het smeltende kaarsvet of -was. De bovenkant bestaat uit een simpele stam met een *kaarshouder*, een holle cilindervormige uitstulping waar de kaars werd ingeduwd. Aan beide kanten van de kaarshouder zitten twee rechthoekige openingen met een klein rond uiteinde. Deze openingen dienden om met middel van een *wipper*, een klein pin met een oog aan, de kaarsstompen uit de kaarshouder te verwijderen. Typologische valt deze kandelaar te dateren tussen 1450/1550 en het begin van de 17de eeuw.³⁹

³⁸ De kandelaar weegt 144,54g.

³⁹ https://finds.org.uk/counties/findsrecordingguides/candle-holders/#Later_post-medieval_candle-holders

Door zijn kleine lengte en grote ronde voet werd deze kandelaar zeer waarschijnlijk gebruikt om gedragen te worden: het object werd door een persoon in de hand genomen als lichtbron.

Figuur 67: Twee belastingontvangers (1540) door Marinus van Reymerswale. Bovenaan op de kast staat een gelijkaardige kandelaar. In de kaarshouder zit een kaars. Op de voet van de kandelaar ligt een kaarsenschaar. Rechtsonder de gevonden kandelaar (bron: National Gallery).⁴⁰

Kospeld (V79)

Het betreft een dunne speld met bolle kop van ca. 2,5 cm lang geproduceerd in een koperlegering. Kospelden van dit model werden voor het eerst geproduceerd in de 15de eeuw en werden toegepast voor verschillende doeleinden, van naaigerief tot het sluiten van lijkwades. Aangezien deze kospeld werd aangetroffen op het bekken van individu 7, is het aannemelijk om dit object een functie te geven als sluiting van een lijkwade. De positie van de knieën van deze individu, namelijk dicht tegen mekaar, kan mogelijk aantonen dat de overledene in een lijkwade was gewikkeld. Echter is dit niet met zekerheid te onderbouwen. Daarom wordt de exacte interpretatie opengelaten. Het kan zowel een kleidingspeld zijn als een speld van een lijkwade.

Munt (V139)

Het betreft een sleetse munt waar enkel nog een langgerekt kruis op merkbaar is. Verder zijn er geen determineerbare symbolen of letters die een exacte datering of geografische oorsprong kunnen geven

⁴⁰ <https://www.nationalgallery.org.uk/paintings/workshop-of-marinus-van-reymerswale-two-tax-gatherers>

aan dit object. Op basis van de diameter en breedte van de munt kan deze mogelijk in de 15de of 16de eeuw geplaatst worden.

Tabel 17: Beschrijving van de gevonden munt.

Vnr. 139	
Muntheer	/
Denominatie	/
Muntplaats	/
Datum	15 ^{de} -16 ^{de} eeuw
Materiaal	Koperlegging (biljoen?)
Massa	0,91g
Diameter	17,5mm
Muntmeester	/
VZ	Een langgerekt kruis
Tekst VZ	/
AZ	/
Tekst AZ	/
Literatuur	/

4.3.4.3 Conclusie en verder aanbevelingen

Alle besproken vondsten zijn ruwweg te dateren in de 15de-16de eeuw en hebben uiteenlopende functies. Naast het correct bewaren van alle vondsten zijn er geen verdere aanbevelingen voor verder onderzoek.

4.4 Beschrijving van de stalen

4.4.1 Selectie van stalen voor verder onderzoek

In totaal werden er 58 stalen genomen. Van elk skelet werd ter hoogte van de buikholte een kleine grondstaal genomen ten einde onderzoek op parasieten mogelijk te maken. Hierbij werd ook steeds een referentiestaal genomen. Uiteindelijk werden deze stalen niet geselecteerd voor onderzoek. Van een selectie aan skeletten werd na het veldwerk wel een ribfragment als staal genomen voor ^{14}C -datering en isotopenanalyse.

De overige stalen werden voornamelijk genomen uit grachtvullingen (GR-01) en werden aangewend om een vegetatiereconstructie (pollen) te realiseren en om inzicht te verwerven in het dieetpatroon (macroresten) van weleer. Uit de macroresten werd verkoold zaad gebruikt om de grachtvulling absoluut te dateren. Onderstaande tabel geeft een overzicht weer van de selectie van stalen en het uitgevoerde onderzoek.

Tabel 18: Overzichtstabel van de geselecteerde stalen voor natuurwetenschappelijk onderzoek.

Monsternummer	Spoornummer	Staal	Soort onderzoek
53	89	Ribfragment	^{14}C -analyse + isotopen
54	3	Ribfragment	^{14}C -analyse + isotopen
55	102	Ribfragment	^{14}C -analyse + isotopen
56	58	Ribfragment	^{14}C -analyse + isotopen
57	57	Ribfragment	^{14}C -analyse + isotopen
24	91	Verkoold zaad	^{14}C -analyse
24	91	Bulkstaal	Analyse macroresten
25	91	Bulkstaal	Waardering macroresten
23	91	Pollenbak	Waardering pollen
26	91	Pollenbak	Analyse pollen

4.4.2 Beschrijving van de analysemethoden en -technieken

De botanische onderzoeken werden uitgevoerd door RAAP Botanie (NL). De gebruikte methodes en technieken worden beschreven in de onderzoeksrapporten in bijlage. De ^{14}C -dateringen zijn uitgevoerd door het centrum voor isotopenonderzoek aan de Rijksuniversiteit Groningen.

4.4.3 Resultaten

De resultaten van de onderzoeken worden telkens kort beschreven onder de spoorbeschrijvingen (zie paragraaf 4.2). De onderzoeksresultaten kunnen ook steeds geraadpleegd worden in de onderzoeksrapporten in bijlage.

5 Interpretatie en datering van de site

5.1 Algemene interpretatie en datering van de site

Desondanks de beperkte grootte van het onderzocht gebied leverde de archeologische opgraving op de campus Sint-Theresia aan de Kaaistraat te Deinze heel wat nieuwe informatie op. Het bodemarchief gaf een inkijk op zowel de landschappelijke ontwikkeling van het terrein als de gebruiksevolutie van het terrein sinds de late middeleeuwen.

Door middel van enkele bodemprofielen en aanvullende boringen uitgevoerd tijdens het archeologisch vooronderzoek werd de landschappelijke context van de site nagegaan. Uit de verzamelde gegevens bleek de site zich ter hoogte van een oude geul te bevinden. De oorsprong en natuurlijke opvulling van deze geul kon niet gedateerd worden. Wel is duidelijk dat de geul uiteindelijk is opgevuld door afgegleden materiaal (colluvium) en dat dit aan de vestiging van de hospitaalsite voorafgaat. Op de landschappelijke context van de site wordt dieper ingegaan onder volgende paragraaf (5.2).

Het archeologisch onderzoek bracht verschillende resten aan het licht die in verband gebracht kunnen worden met een hospitaalsite. De oorsprong van het O.L.V.-hospitaal wordt in de 12de eeuw gesitueerd. De eerste vermelding van een hospitaalsite dateert uit 1232. Vanaf 1455 is sprake van het Sint-Blasius-hospitaal. De oudst aangetroffen sporen en vondsten worden gesitueerd in de 14de/15de eeuw. Het betreft een brede en diepe gracht die als afbakening van de hospitaalsite beschouwd kan worden. Langs westelijke zijde van deze gracht, d.i. de zijde waar de kern van het hospitaal wordt gesitueerd, zijn verschillende muurresten aangetroffen. Aan deze zijde is ten slotte ook een kerkhof uit de 16de eeuw aangesneden. Op basis van de verzamelde gegevens worden zowel de inrichting als het kerkhof van de hospitaalsite geïnterpreteerd en beschreven onder paragrafen 5.3 en 5.4.

5.2 Landschappelijke context van de site

Het projectgebied bevindt zich binnen de alluviale vlakte van de Leie, een zuidelijke uitloper van de Vlaamse vallei. Deze vallei is in feite een uitgestrekte depressie die vanaf het Midden-Cromerien door fluviatiele processen is uitgeschuurd tot diep in het Tertiair substraat en in de loop van het Weichseliaan opnieuw is opgevuld. De dikte van dit Quartaire opvulpakket reikt tot 30 m ter hoogte van Deinze.

Het diepste punt van de uitschuring werd bereikt op de overgang van het Eemiaan (130.000-117.000 BP⁴¹) naar het Weichseliaan (117.000-11.650 BP). Tijdens het Weichseliaan kregen de rivieren als gevolg van het opnieuw kouder geworden klimaat een vlechtend geulenpatroon.⁴² Door regen- en smeltwater van sneeuw of bodemijs werd het Tertiair substraat uit de omgeving afgebroken, weggevoerd en opnieuw afgezet in de alluviale vlakte. De zandlemige sedimenten, die onder andere ter hoogte van de kouter/Markt van Deinze voorkomen, zijn het resultaat van deze afzettingen.⁴³

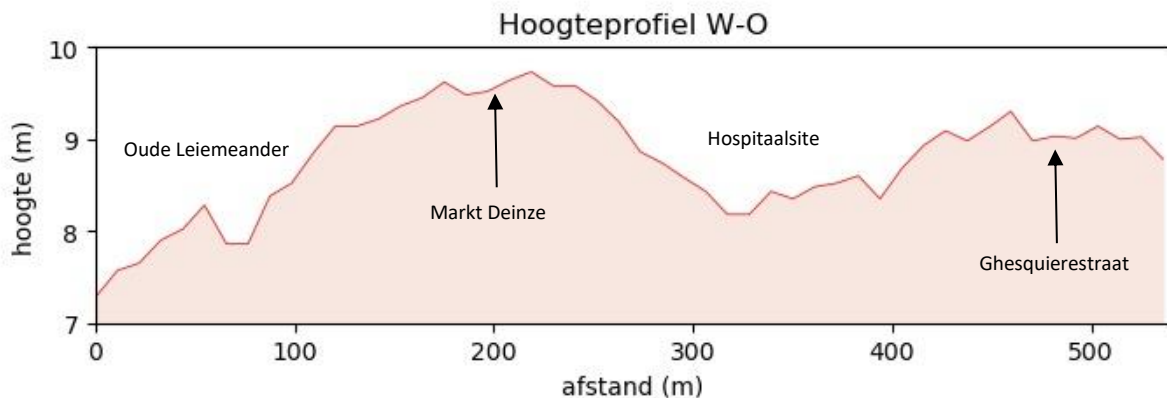
⁴¹ BP = Before Present, waarbij het heden gelijkgesteld wordt aan het jaar 1950.

⁴² ALDERWEIRELDT ET AL., 2000

⁴³ VANHOLME ET AL., 2020

Tijdens het Laat-Glaciaal (de laatste fase van het Weichseliaan, 14.640-11.650 BP) en in het Holoceen (11.650 BP tot heden) verbeterde het klimaat opnieuw en kreeg de Leie een meanderend verloop. De Leie en ook verschillende beekdalen sneden zich in vanop het ontstane, zandlemige laagterras. Later werden deze vroeg-Holocene dalen gedeeltelijk weer opgevuld als gevolg van een stijgende zeespiegel en erosie.⁴⁴ Op de bodemkaart zijn de Holocene opvullingen van deze rivierdalen zichtbaar als kleiige stroken. Op deze manier kunnen ook de oude meanders van de Leie ontwaard worden. Van het westelijk segment van de uitgestrekte meander die via het noorden omheen Deinze verloopt,⁴⁵ werd lang aangenomen dat het een middeleeuws gegraven kanaal was. Door middel van landschappelijke boringen en enkele ¹⁴C-dateringen kon echter aangetoond worden dat het de vroeg-Holocene loop van de Leie betreft.⁴⁶

Het plangebied ligt ten oosten van deze oude Leiemeander en van de kouter waarop de stad Deinze zich in de middeleeuwen ontwikkelde (zie Figuur 68). Het terrein ligt opvallend lager (ca. 1,5 m) dan deze kouter. Dit doet de aanwezigheid van een oude geul vermoeden. Tijdens het vooronderzoek kon deze hypothese getoetst worden door middel van bodemprofielen aangevuld met boringen. De sedimenten aangeboord rond het TAW-nulpunt konden inderdaad geïnterpreteerd worden als een restgeul van een rivierarm die geen of slechts periodiek water afvoerde tijdens het vroeg-Holoceen of een interstadiaal aan het einde van het Pleistoceen. Uiteindelijk werd veen ontwikkeld in deze dalbodem. Tijdens het Holoceen werd de geul geleidelijk aan opgevuld. Mogelijk kreeg de geul periodiek sedimenthoudend water binnen. Vermoedelijk is ook sprake van hellingmateriaal dat vanaf de hoger gelegen rug of kouter naar beneden migreerde en in de diepe rivierarm gevangen werd. Er lijkt door de gestage aanvoer van sediment geen moment van bodemontwikkeling te zijn geweest.⁴⁷

Figuur 68: Hoogteprofiel van aan de oude Leiemeander of Oude Kaandel ten westen van het plangebied tot de Ghesquierestraat ten oosten.

De middeleeuwse hospitaalsite wordt op de westelijke flank van deze opgevulde geul gevestigd. Vermoedelijk lag de geul tijdens deze periode nog deels open en werd deze aangewend als oostelijke begrenzing van de site. Getuige hiervan is de omvangrijke gracht die tijdens het onderzoek werd aangesneden. Door de verdere ontwikkeling van de hospitaalsite en de uiteindelijke ontbinding ervan werd de geul verder opgevuld.

⁴⁴ VERMEIRE ET AL., 1999

⁴⁵ D.i. de Oude Kaandel

⁴⁶ VANHOLME ET AL., 2020

⁴⁷ VANHOLME ET AL., 2019

5.3 Inrichting van de hospitaalsite

Hoewel slechts een beperkte zone van de oorspronkelijke hospitaalsite werd onderzocht, is toch een aanzienlijke hoeveelheid aan informatie verkregen over de inrichting van de site. De duidelijkste en oudste structuur die werd aangetroffen, is ongetwijfeld de ca. 8 m brede en ca. 3,5 m diepe gracht met NNO-ZZW oriëntatie. Wellicht betreft het de oostelijke begrenzing van de hospitaalsite. Een renteboek uit 1514 vermeldt het voorkomen van grachten als begrenzing: “... *de plecke daer tgodshuus op staet met al zijn toebehoorten ende grachten rontomme, liggende noord ande Ghentstraate, oost ande cloostere⁴⁸, zuudt ande priesteragie, west ande strate...*”⁴⁹ De oudste gebruiksfase van de gracht wordt op basis van het vondstmateriaal in de tweede helft van de 14de eeuw gesitueerd. Of de gracht reeds teruggaat tot de stichtingsfase van het hospitaal is niet helemaal duidelijk. Het voorkomen van verspit, 13de-eeuws aardewerk op de onderzochte zone is alvast een aanwijzing voor menselijke aanwezigheid.

De botanische resten uit de derde gebruiksfase van de gracht geven een beeld van hoe de omgeving er in de tweede helft van de 15de eeuw uitzag. De aanwezigheid van graslandplanten en de beperkte hoeveelheid boompollen wijst op een open landschap. De vruchten van wilg wijzen op het voorkomen van enkele wilgen langs de gracht. De typische oever- en waterplanten tonen ook aan dat de gracht watervoerend was. In de omgeving kwamen fruit- (zoete of zure kers) en notenbomen (walnoot en kastanje) voor. Wellicht kunnen we één of meerdere boomgaarden situeren op de gronden van het hospitaal, het naastgelegen klooster en/of de priesteragie. Het grote aantal ruderalen wijst op het voorkomen van veel betreden, omgewerkte en voedselrijke (bemeste) gronden zoals akkers en moestuinen. Mestschimmels zijn ook aangetroffen in de gracht. De aangetroffen akkeronkruiden tonen aan dat graan verbouwd en/of verwerkt werd in de omgeving van de gracht. Behalve rogge werd ook vlas verbouwd en/of verwerkt.

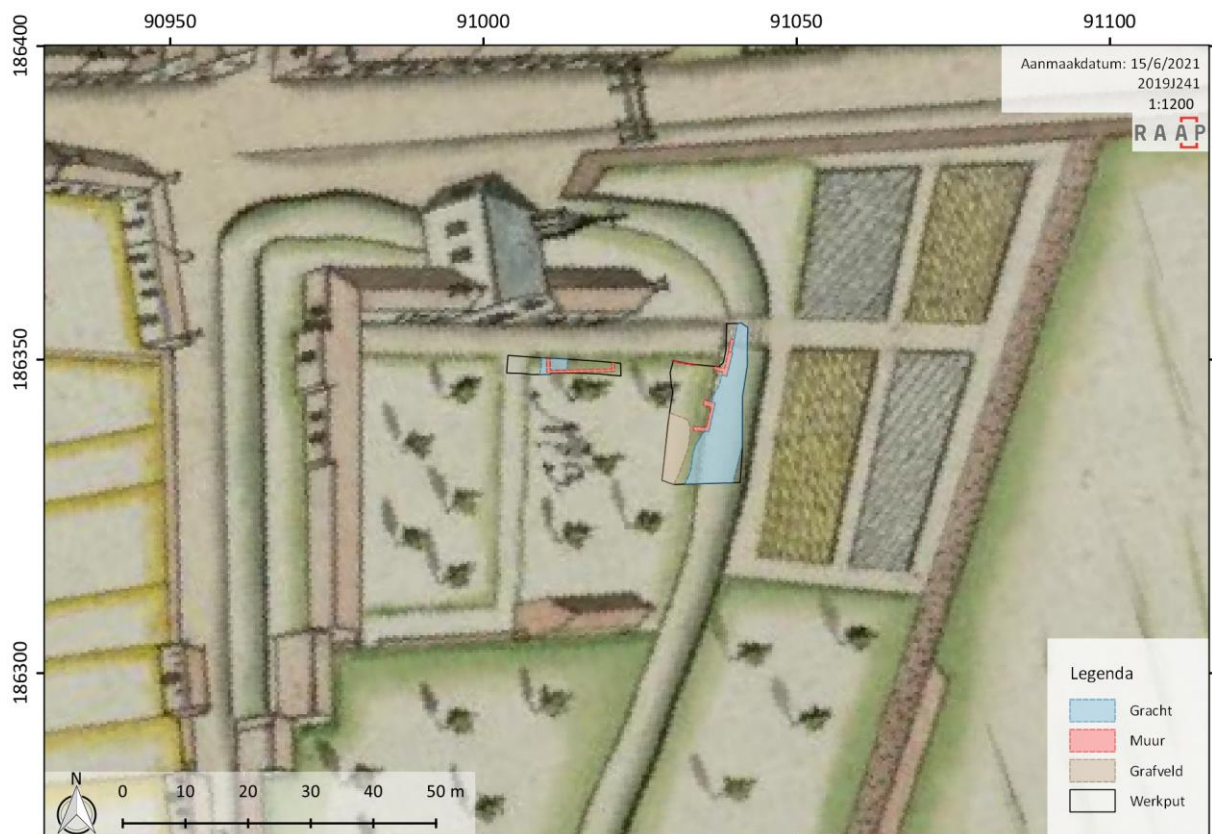
Vanaf 1522 wordt een kerkhof ingericht binnen het areaal van het Sint-Blasiushospitaal. Getuige hiervan zijn de 32 begraven individuen aangetroffen in de zuidwestelijke hoek van werkput 1. In het oosten wordt het kerkhof begrensd door de brede en diepe gracht. Het kerkhof strekt zich verder uit richting het westen en zuidwesten. Volgens historische bronnen worden tegen het midden van de 17de eeuw geen zieken meer opgevangen in het hospitaal. In 1648 wordt bijvoorbeeld vermeld dat het hospitaal “*niet subject en is eenighe siecken taenverdene...*”⁵⁰ Wellicht zijn vanaf dan ook geen overledenen meer toegevoegd aan het kerkhof. De resultaten van het onderzoek voor wat betreft dit kerkhof worden verder besproken onder paragraaf 5.4.

---

⁴⁸ Vermoedelijk worden hier de gronden van het Sint-Margrietenklooster bedoeld.

⁴⁹ CASSIMAN, 1935

⁵⁰ CASSIMAN, 1935

Figuur 69: Projectie van de aangetroffen structuren en werkputten op het plan opgemaakt door J. Van Maldegem (1786). Bron: NGI, 2018.

Aan de westelijke zijde van de gracht werden enkele bakstenen structuren blootgelegd. Centraal in werkput 1 ging het om een U-vormige structuur van ca. 2,5 bij 5 m. Een deel van deze structuur leek reeds uitgebroken en zeer slordig opgebouwd. Ofwel is de structuur deels verzakt door de natte en instabiele ondergrond aan de rand van de gracht ofwel betreft het de fundering van opgaand muurwerk. De precieze datering en functie van de structuur is niet helemaal duidelijk. Mogelijk gaat het om een schuurtje of om een aan de gracht gerelateerde structuur zoals de aanzet van een kade of een brug. Gezien de inbedding op de laatmiddeleeuwse opvulling van de gracht, kunnen we deze structuur wellicht iets later in de tijd situeren.

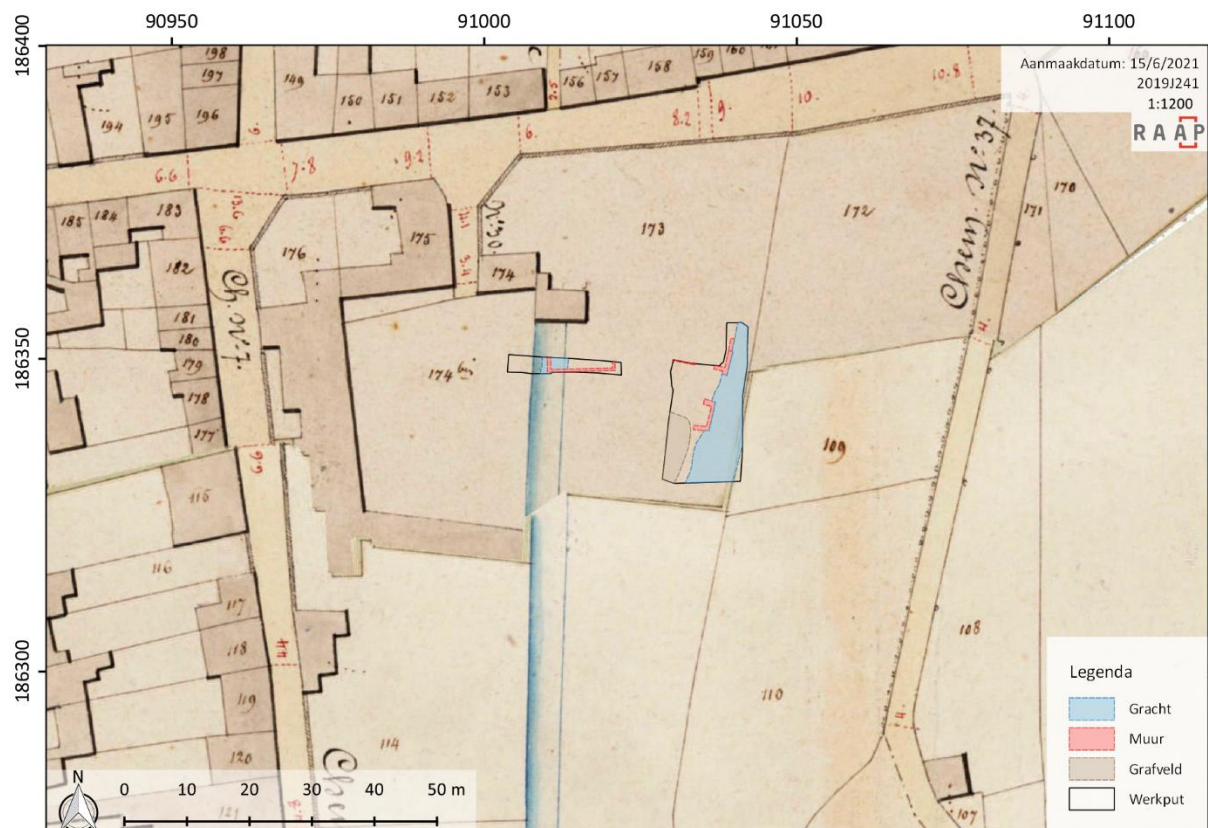
In het noorden van werkput 1 werd een massief muurrest tot op twee meter diepte geregistreerd. De muur was opgebouwd uit rode bakstenen (26x13x5 cm) en gelige kalkzandmortel. Onderin werden natuursteenbrokken gebruikt. De muur lag over een lengte van ca. 4 m langs de rand van de gracht en was duidelijk aangebracht als keermuur. In een latere fase werd de muur in het noorden schijnbaar nog verlengd met twee meter. Een datering voor deze structuur is niet voorhanden. Mogelijk kunnen we het oprichten van de structuur linken aan een historisch gekende gebeurtenis. Rond het midden van de 17de eeuw werd de hospitaalsite namelijk uitgebreid. Zo werd in 1644 een 'put' van het Sint-Margrietenklooster⁵¹, gelegen ten oosten van het hospitaal, gekocht. Over de gracht aan het gasthuis werd een stenen brug gebouwd. Of het wel degelijk om deze stenen brug gaat, is niet duidelijk. Dit zou

⁵¹ Volgens CASSIMAN, 1935. Vermoedelijk worden hier laag gelegen gronden of een vijver/depressie verstaan onder 'put'.

eventueel aangetoond kunnen worden door archeologisch onderzoek aan de tegenoverliggende zijde van de gracht.

Langs de noordwestelijke rand van werkput 1 is een derde bakstenen structuur aangesneden. Deze muur strekt zich verder uit buiten de werkput in westelijke en noordelijke richting. Vermoedelijk betreft het de aanzet van een gebouwstructuur. Gezien de gelijkaardige bouwmaterialen kunnen we deze structuur, net zoals de twee hierboven beschreven structuren, vanaf de late middeleeuwen tot in de 16de/17de eeuw situeren. Over de precieze functie van dit gebouw zijn geen gegevens voorhanden.

In de gracht werd een puinrijke vulling aangetroffen die gelinkt wordt aan vernielingen en/of bouwactiviteiten op de site. Het vondstmateriaal dateert uit de tweede helft van de 15de en de eerste helft van de 16de eeuw. Historische bronnen plaatsen dergelijke activiteiten echter later in de tijd, nl. tweede helft 16de en eerste helft 17de eeuw. De gracht wordt in elk geval niet meteen helemaal gedempt. Cartografische bronnen uit de 18de eeuw lijken deze gracht nog steeds weer te geven. De jongst aangetroffen dempingpakketten kunnen vermoedelijk wel gekoppeld worden aan de Franse Republiek en de ontbinding van het klooster. In 1808 worden de hoveningen en boomgaard van de site immers verkocht aan Antoon Haegens.⁵² Om deze gronden met elkaar te verbinden en toegankelijker te maken is de gracht mogelijk gedempt.

Figuur 70: Atlas der Buurtwegen (ca. 1840) met projectie van de aangetroffen structuren en werkputten (bron: AGIV & Provincie Oost-Vlaanderen, 2014).

⁵² CASSIMAN, 1935

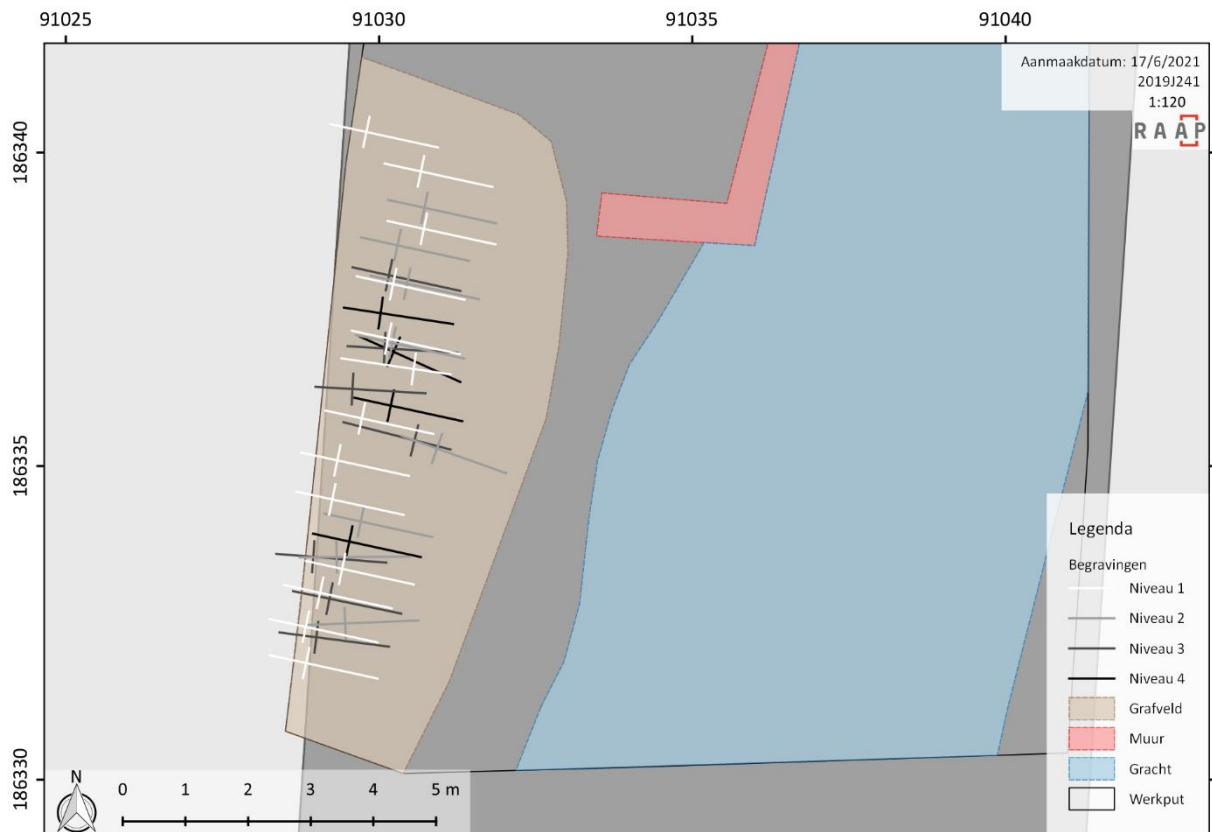
Op cartografische bronnen uit de 19de eeuw zien we dat de kern van de hospitaalsite is ingekrompen. Het hospitaal wordt nu westelijker begrensd door een nieuwe gracht. Wellicht is het ook deze gracht die gedeeltelijk werd aangesneden in werkput 2. De relatieve datering van deze gracht is ook een *terminus post quem* voor het keldervolume dat op deze locatie werd aangelegd. De voorhanden zijnde cartografische bronnen lijken geen bouwvolumes weer te geven op deze locatie. Vermoedelijk behoort deze kelder echter wel al tot de school die er in de 19de/20ste eeuw werd ontwikkeld en uitgebreid.

5.4 Kerkhof van het Sint-Blasiushospitaal

Het aangesneden grafveld werd op basis van enkele ¹⁴C-analyses gesitueerd tussen de tweede helft van de 15de en het begin van de 17de eeuw. Volgens historische bronnen zou het Sint-Blasiushospitaal pas in 1522 beschikken over een kerkhof. Of we ervan uit kunnen gaan dat al eerder begraven werd op de site, is niet duidelijk. Wellicht kunnen we hieruit eerder concluderen dat de begravingen uit de periode tussen 1522 en ca. 1630 stammen. De nood om op de hospitaalsite zelf te begraven in deze periode kan wellicht gelinkt worden aan een toename van sterfgevallen in Deinze door de directe en indirecte gevolgen van de Beeldenstorm en de Tachtigjarige Oorlog. Het voorkomen van minstens vier begravingsniveaus wijst op een intens gebruik van het kerkhof binnen deze eeuw. De graven bleven wellicht niet lang zichtbaar aan het oppervlak.

De 32 aangetroffen individuen bevonden zich aan de oostelijke rand van de begraafplaats. Aan deze zijde werd het grafveld begrensd door een brede gracht. Het grafveld strekt zich verder uit in westelijke en zuidwestelijke richting. Dit deel van het kerkhof valt buiten de grenzen van de geplande werken en werd dus niet onderzocht. De exacte omvang van het grafveld blijft dan ook onbekend. Hoewel slechts een deel van het grafveld werd opgegraven, leverde dit onderzoek toch heel wat nieuwe informatie op over de begraafplaats en de hier begraven individuen.

De overledenen werden begraven volgens de christelijke traditie. De meeste individuen waren west-oost georiënteerd. Slechts een klein aantal overledenen werd met de omgekeerde oriëntatie begraven. Vermoedelijk is dit eerder te wijten aan het omwisselen van hoofd- en voeteinde dan aan de sociale positie van het individu. De overledenen werden op enkele uitzonderingen na steeds gestrekt op de rug begraven. Eén individu lag met opgetrokken knieën om zo wellicht in het graf te kunnen passen. De afwijkende positie van een ander individu was wellicht te wijten aan de verstoring van het graf door een jongere grafkuil en puinkuil. De armen van de overledenen lagen veelal gekruist op de buik of het bekken en soms ook gekruist op de borst of gestrekt langs het lichaam. Grafgiften waren zeer beperkt aanwezig. Eén enkele kraal wijst wellicht op de aanwezigheid van een armband, ketting of gebedssnoer. Een speld behoort mogelijk tot de binnenbekleding van een kist of de sluiting van een lijkwade. Het is echter niet duidelijk of gebruik gemaakt werd van grafkisten of lijkwades. Mogelijk zijn beide types gehanteerd.

Figuur 71: Schematische weergave van de aangetroffen begravingen in de zuidwestelijke hoek van werkput 1 (bron: AGIV, 2021).

Uit het fysisch-antropologisch onderzoek blijkt dat hier voornamelijk mannen ($n=19$) begraven werden. Minstens één overledene bleek vrouwelijk. De gemiddelde leeftijd van de onderzochte populatie bedraagt 34,7 jaar. Dit is afwijkend van de demografie vastgesteld bij de onderzochte populatie uit het kerkhof van de Onze-Lieve-Vrouwekerk aan het Sint-Poppoplein.⁵³ Hier werd een gelijkwaardige man-vrouw ratio vastgesteld. De grootste groep van sterfgevallen werd genoteerd in de categorie 40+ met een gemiddelde sterfteleeftijd van 43,6 jaar bij mannen. Wellicht kunnen we de afwijking grotendeels verklaren door het onvolledig beeld van de populatie begraven op de hospitaalsite. Er werd immers slechts een klein deel (ca. 25 m²) van het kerkhof opgegraven. Of de man-vrouw verhouding een realiteit weerspiegelt of louter berust op toeval is niet helemaal duidelijk. Het is niet uitgesloten dat meer vrouwen en kinderen aanwezig zijn op het kerkhof dat zich verder uitstrekt buiten de onderzochte zone.

Het verschil in gemiddelde sterfteleeftijd tussen beide sites is klein. De lagere gemiddelde sterfteleeftijd is voor een groot deel te wijten aan de aanwezigheid van een groot aantal adolescenten. Een hoge mortaliteitscrisis onder kinderen en adolescenten werd tevens vastgesteld op het kerkhof aan de O.L.V.-kerk. Dit wordt verklaard door de grotere ontvankelijkheid van subadulten voor infectieziekten of omgevingsstress. Opvallend is echter wel de grote groep van 20 tot 40-jarigen en het kleinere aandeel aan 40-plussers op de hospitaalsite. Wellicht kunnen we dit koppelen aan de aard van de site waarbij voornamelijk zieken en gewonden hun eindbestemming vinden.

⁵³ VAN CANT, 2019

Opvallend was het relatief grote aantal sporen van infecties, traumata, stressindicatoren en overbelasting op de skeletten. Dit kunnen we in de eerste plaats in verband brengen met de hospitaalfunctie van de site. Anderzijds is dit ook een belangrijke aanwijzing voor de leef- en/of arbeidsomstandigheden van deze individuen. Degeneratieve gewrichtsaandoeningen, deficiënties en overige ziektes komen niet opvallend vaak voor. Dit zal het gevolg zijn van de lage gemiddelde leeftijd bij overlijden. De meeste individuen zijn overleden voordat er zich gewrichtsslijtage heeft kunnen manifesteren op het bot. De grote hoeveelheid mannen (vanaf ca. 12 jaar), in combinatie met de lage gemiddelde leeftijd bij overlijden en veel traumata, stressindicatoren en infecties doet vermoeden dat we te maken hebben met een conflictsituatie waarbij de hygiënische leefomstandigheden pover waren en opgedane verwondingen niet tijdig of niet goed konden worden verzorgd. Hierbij is het mogelijk dat de onderzochte populatie hoofdzakelijk bestond uit militairen en dat het hospitaal tijdelijk optrad als veldhospitaal.

Het is moeilijk om sociaaleconomische verschillen te ontwaren binnen het opgegraven deel van het kerkhof. De verschillen op grond van begravingswijze en grafgiften is zeer beperkt. Zoals al aangegeven is een verschil in oriëntatie van het lichaam wellicht niet zozeer te wijten aan sociale positie, maar eerder aan een foutieve inschatting van hoofd- en voeteinde bijvoorbeeld door het gebruik van een rechthoekige kist. Het fysisch-antropologisch onderzoek levert mogelijk wel enkele aanwijzingen op. Algemeen wordt immers aangenomen dat de gemiddelde lichaamslengte van een individu een graadmeter zou zijn voor socio-economische condities van de bevolkingsgroep waartoe hij behoort. De gemiddelde lichaamslengte (173,2 cm) ligt iets hoger dan het gemiddelde dat werd vastgesteld bij de onderzochte skeletpopulatie van het kerkhof aan de O.L.V.-kerk.⁵⁴ Deze vaststelling in combinatie met een lage hoeveelheid deficiënties wijst er wellicht op dat de meeste individuen behoren tot de middenlaag van de bevolking. Dit zou immers betekenen dat de blootstelling aan fysieke arbeid, ondervoeding en infecties beperkt was tijdens de groei. De analyse van de isotopenverhoudingen van koolstof en stikstof toont aan dat de situatie wellicht complexer is. Hoewel de isotopenratio's slechts bij een beperkt aantal individuen werd geanalyseerd, lijkt de analyse er wel op de wijzen dat sommige individuen een gelijkaardig dieetpatroon vertonen en anderen dan weer een verschillend. Dit is mogelijk te wijten aan sociaaleconomische verschillen. Een andere hypothese is dat deze verschillen veroorzaakt zijn door verschillende regio's van herkomst. In dit geval kan ook weer aan militairen gedacht worden.

---

⁵⁴ VAN CANT, 2019

6 Synthese

Het archeologisch onderzoek op de scholencampus Sint-Theresia aan de Kaaistraat te Deinze heeft nieuwe informatie opgeleverd over de landschappelijke ontwikkeling van het terrein en de ontwikkeling van een middeleeuwse hospitaalsite.

Gezien de lagere ligging van het terrein werd op deze locatie een oude restgeul van een rivierarm vermoed. Dit kon door middel van bodemprofielen en aanvullende boringen nu ook effectief vastgesteld worden. Hoewel (voorlopig) geen absolute dateringen werden uitgevoerd op het sediment, wordt de oorsprong van deze geul in het vroeg-Holoceen of in een interstadiaal aan het einde van het Pleistoceen verwacht. De geul werd tijdens het Holoceen geleidelijk aan opgevuld door sedimenthoudend water en/of hellingafzettingen. Wellicht was de geul nog deels zichtbaar in het landschap wanneer het middeleeuws hospitaal werd gesticht. De oostelijke begrenzingsgracht van de site werd ter hoogte van de geul ingericht. Door antropogene invloeden raakte de geul of gracht verder opgevuld.

Volgens historische bronnen werd het hospitaal al in de 12de eeuw opgericht. Van deze stichting zijn geen duidelijke aanwijzingen vastgesteld. Verspit aardewerk aangetroffen op de site wijst wel op menselijke aanwezigheid tijdens de 13de eeuw. De oudste sporen stammen uit de 14de/15de eeuw. De gebruiksfases van een brede en diepe gracht worden in deze periode gesitueerd. Wellicht betreft het de oostelijke begrenzing van de hospitaalsite die onder andere in een renteboek uit 1514 wordt vermeld. Tijdens de 15de/16de eeuw raakt de gracht deels gedempt door een puinpakket. Dit pakket wordt in verband gebracht met vernielingen en/of bouwactiviteiten op de hospitaalsite. Een exacte datering ontbreekt echter. Tussen de late middeleeuwen en de 16de/17de eeuw worden aan de westelijke rand van de gracht enkele bakstenen structuren opgericht. Minstens één van deze structuren staat in direct verband met de gracht en kan wellicht als kade of als brugpijler geïnterpreteerd worden. De overige structuren kunnen mogelijk als fundering van opgaand muurwerk gezien worden. Ten westen van de gracht was tussen 1522 en ca. 1630 een kerkhof in gebruik. In deze periode krijgt Deinze het hard te verduren door de Beeldenstorm (1566 en 1578), de Spaanse herovering van onze gewesten (1581-1584) en de grootschalige vernielingen na militaire activiteiten tijdens het laatste decennium van de 16de eeuw. Hoewel slechts een deel van de begraafplaats werd opgegraven, levert het onderzoek heel wat informatie op over de populatie die toen begraven werd op de hospitaalsite.

Uiteindelijk werd beslag gelegd op de hospitaalsite door de Franse Republiek op het einde van de 18de eeuw. De gronden werden opgesplitst en verkocht. De brede en diepe gracht werd wellicht gedempt aan het begin van de 19de eeuw. De kern van de hospitaalsite werd ingekrompen en begrensd door een nieuwe gracht. Deze gracht werd aangesneden tijdens het archeologisch onderzoek, maar kon niet in zijn geheel onderzocht worden. De hospitaalsite werd aangekocht door kanunnik Papeleu in 1816 en ontwikkeld als klooster en school.

Beantwoording van de onderzoeksvragen:

- *In het vooronderzoek is sprake van ophogings- en nivelleringspakketten. Klopt deze veronderstelling? Kunnen de pakketten worden gelinkt met het opvullen van de oude geul?*

Tijdens de opgraving werd eveneens een ophogingspakket ten westen van de brede gracht (GR-1) vastgesteld. Deze kunnen wellicht gelinkt worden aan het bouwrijp maken van het terrein en de bouw van een hospitaalsite. Verspit materiaal lijkt inderdaad te wijzen op een 13de-eeuwse oorsprong. Deze pakketten dienen niet zozeer gelinkt te worden met het opvullen van een oude geul, maar eerder met het bouwrijp maken van een drassig gebied.

- *Zijn er op landschappelijk niveau nog bijkomende gegevens waargenomen tijdens de opgraving die kunnen worden gelinkt met de geul (of de vulling ervan met eventuele colluviale pakketten)?*

Tijdens de opgraving werd de top van de colluviale pakketten opnieuw aangesneden. Antropogene sporen en structuren sneden zich in deze pakketten in of rustten hierop. Bij het couperen van de gracht (GR-1) werden ook dieperliggende sedimenten aangetroffen. Deze leveren echter weinig bijkomende gegevens over de opvulling van de geul.

- *Dateren de lagen enkel uit de 13de/14de-eeuw? Of is hierin een andere fasering te onderscheiden? Zijn er dus bepaalde sporen/lagen ouder of jonger?*

Verspit materiaal lijkt te wijzen op 13de-eeuwse aanwezigheid. Het ophogingspakket werd slechts lokaal aangesneden en kan op basis van vondstmateriaal wellicht eerder in de 14de/15de eeuw gesitueerd worden. De oudste structuur, nl. een brede en diepe gracht, dateert tevens uit de 14de-15de eeuw. Enkele bakstenen structuren en een kerkhof aan de westelijke zijde van de gracht dateren uit een jongere fase, nl. de 16de-17de eeuw. Ten slotte kan de demping van de omvangrijke gracht, de aanleg van een nieuwe gracht ten westen en een keldervolume eerder in de 19de eeuw gesitueerd worden.

- *Wat vertelt het materiaal in deze lagen over deze ophoging? Kan de tafonomie worden bepaald?*

Het heterogene karakter van het ensemble uit deze ophoging wijst op verspit materiaal.

- *Zijn er meer muurresten aangetroffen dan in het vooronderzoek? En kon worden bepaald wat hun functie was? En hoe staan ze in relatie tot de hospitaalsite (afbakening van terrein, bijgebouw, ...)?*

Aan westelijke zijde van de brede gracht (GR-1) werden drie bakstenen structuren aangetroffen. De precieze functie en datering van deze structuren blijft onduidelijk. Minstens één van deze structuren kunnen we wel linken aan de aanwezige gracht. Een massieve en diep aangelegde muur (BS-STR-2) kan wellicht als kademuur of als aanzet voor een brugconstructie beschouwd worden. Van de overige bakstenen structuren is het verband met de gracht minder duidelijk of zelfs afwezig. Mogelijk gaat het hier om (bij)gebouwen van de hospitaalsite.

- *Hoe verhouden de muren zich in de pakketten?*

De drie bakstenen structuren zijn (deels) ingegraven in het colluvium. Twee bakstenen structuren (BS-STR-1 en BS-STR-2) bevinden zich aan de rand van de brede gracht (GR-1). De U-vormige structuur (BS-STR-1) rust op de opvullingspakketten aan de rand van de gracht. De vullingen van de grachten rusten tegen de massieve en diepe muur van de andere structuur (BS-STR-2).

- *Zijn er andere sporen in de pakketten waargenomen? Kunnen ze worden gelinkt met de hospitaalsite?*

Tijdens de opgraving werd een deel van een kerkhof aangesneden. Deze behoort duidelijk tot de hospitaalsite en werd in het oosten afgebakend door de brede en diepe gracht (GR-1). Het kerkhof strekt zich verder uit buiten de werkput in westelijke en zuidwestelijke richting. Historische bronnen en ¹⁴C-analyses situeren het kerkhof tussen 1522 en ca. 1630.

- *Tijdens het onderzoek was er een duidelijke afwezigheid van sporen van de 15de tot de 19de eeuw. Is dit ook een feit bij de gegevens van de opgraving?*

Dit blijkt uit de onderzoeksresultaten niet het geval. De oudst aangetroffen structuur wordt in de 14de/15de eeuw gesitueerd (gracht GR-1). Daarnaast zijn ook duidelijk sporen en structuren aanwezig uit de 16de/17de eeuw (het kerkhof en wellicht ook een aantal muurresten). De demping van de gracht (GR-1), een tweede gracht (GR-1) en een jonger keldervolume kunnen wellicht in de 19de eeuw gesitueerd worden.

- *Hoe wordt de afwijkende kartering van de gracht tijdens het vooronderzoek t.o.v. 19de-eeuwse kadasterplannen verklaard? Zijn er meerdere fases aanwezig?*

De brede en diepe gracht (GR-1) uit de late middeleeuwen kan zeer waarschijnlijk gelinkt worden aan de oostelijke begrenzing van de hospitaalsite. Het is vermoedelijk deze gracht die wordt weergegeven op 17de en 18de-eeuwse kaarten. De gracht werd wellicht pas gedempt na het opsplitsen en verkopen van de gronden rond 1800. Op 19de-eeuwse kaarten is deze gracht nog waarneembaar als perceelgrens. Ten westen van deze gracht werd een nieuwe gracht aangelegd. De kern van de hospitaalsite werd hiermee ingekrompen.

- *Wat is de genese van de gracht? Zijn er duidelijke (dempings-)fases aanwezig?*

Op basis van het aangetroffen vondstmateriaal kunnen we de oorsprong van de gracht in de tweede helft van de 14de eeuw situeren. Onderin de gracht vond een sterke accumulatie van organisch materiaal plaats. Hierin konden drie gebruiksfases onderscheiden worden. De derde gebruiksfase werd absoluut gedateerd in de tweede helft van de 15de eeuw. In de 15de/16de eeuw werd de gracht deels gedempt door een puinig pakket. Deze laag kan wellicht gelinkt worden aan vernielingen en/of bouwactiviteiten op de hospitaalsite. De gracht werd vermoedelijk pas volledig gedempt aan het begin van de 19de eeuw. De vrij zandige dempingspakketten bevatten bitter weinig vondstmateriaal.

- *Wat brengt het geheel aan informatie bij aan kennis over de ontwikkeling van de hospitaalsite?*

Het archeologisch onderzoek leverde nieuwe informatie op over de ontwikkeling van het terrein. Hoewel de oppervlakte van het onderzocht gebied beperkt bleef, konden toch heel wat nieuwe gegevens verzameld worden over de inrichting van de hospitaalsite. De laatmiddeleeuwse gracht, de aangetroffen bakstenen structuren en de kerkhofsites zijn belangrijke informatiedragers. Onderzoek hierop leidde tot een belangrijke aanvulling op de historische kennis van de hospitaalsite.

- *Welke stalen werden er genomen en welke gegevens leverden deze op inzake landschapsconstructie en datering?*

Uit de gracht werden verkoolde zaden uit de derde gebruiksfase absoluut gedateerd. Deze gebruiksfase kon aldus in de tweede helft van de 15de eeuw gesitueerd worden. De analyse van macroresten en pollen leverde bovendien informatie op over hoe het landschap eruit zag in de nabije omgeving van de gracht en over hoe dit landschap werd geëxploiteerd. De aanwezigheid van graslandplanten en de beperkte hoeveelheid boompollen wijst op een open landschap. De vruchten van wilg wijzen op het voorkomen van enkele wilgen langs de gracht. De typische oever- en waterplanten tonen ook aan dat de gracht watervoerend was. In de omgeving kwamen fruit- (zoete of zure kers) en notenbomen (walnoot en kastanje) voor. Wellicht kunnen we één of meerdere boomgaarden situeren op de gronden van het hospitaal, het naastgelegen klooster en/of de priesteragie. Het grote aantal ruderalen wijst op het voorkomen van veel betreden, omgewerkte en voedselrijke (bemeste) gronden zoals akkers en moestuinen. Mestschimmels zijn ook aangetroffen in de gracht. De aangetroffen akkeronkruiden tonen aan dat graan verbouwd en/of verwerkt werd in de omgeving van de gracht. Behalve rogge werd ook vlas verbouwd en/of verwerkt.

7 Assessmentrapport

In de bovenstaande hoofdstukken werden de resultaten beschreven en geïnterpreteerd. In dit laatste deel wordt op basis van die resultaten een inschatting gemaakt van het potentieel op kennisvermeerdering en van welk onderzoek er eventueel nog dient te gebeuren.

7.1 Korte beschrijving van de kennisvermeerdering

De resultaten van dit onderzoek dragen bij tot de kennis van Deinze en dit voor verschillende thema's:

- De landschappelijke genese
- De inrichting en evolutie van het Sint-Blasius hospitaal
- Het landschap en landgebruik tijdens de tweede helft van de 15de eeuw
- De materiële cultuur van het laatmiddeleeuws hospitaal
- De overleden populatie van het Sint-Blasius hospitaal tussen 1522 en ca. 1630

7.2 Beschrijving van het potentieel op kennisvermeerdering

Na de basisverwerking die noodzakelijk was voor het beantwoorden van de onderzoeksvragen en het opstellen van het eindrapport bieden de gegevens de mogelijkheid om extra kennis te vergaren. Hierbij wordt de data die werd gecreëerd verder gebruikt.

Eventueel verder onderzoek kan zich richten op synthetiserende studies van verschillende archeologische gegevens inzake:

- De landschappelijke genese binnen de alluviale vlakte van de Leie
- De inrichting en evolutie van hospitaalsites
- Het landschap en landgebruik binnen laatmiddeleeuwse steden en/of hospitaalsites
- Studie van een specifieke materiaalcategorie (aardewerk, metaal, bouw materiaal, dierlijk bot) ten einde tot een beter begrip van bepaalde productiewijzen of gebruiken te komen
- Studie van de menselijke populatie in Deinze tijdens de 16de eeuw. Eventueel te vergelijken met andere hospitaalsites en/of steden. Zijn hierbij bijkomende sociaaleconomische verschillen te ontwaren?

7.3 Waardering van het potentieel op kennisvermeerdering

De hierboven aangehaalde items bundelen losse gegevens tot een groter geheel. De ontwikkeling van Deinze kan niet worden geschreven in een studie waarbij elke opgraving een apart hoofdstuk vormt. Het bundelen en vergelijken van gegevens is essentieel voor een wetenschappelijk onderbouwd verhaal.

8 Bewaring van het archeologisch ensemble

Het archeologisch ensemble krijgt in overleg met de provincie Oost-Vlaanderen een bewaarplaats in het erkende erfgoeddepot te Ename.

Contactgegevens:

Erfgoeddepot@oost-vlaanderen.be

Lotharingenstraat 1, 9700 Ename (Oudenaarde)

9 Bibliografie

Alderweireldt, M., Bauters, L., Bourgeois, J., Crombé, P., De Clercq, W., De Mulder, G., Ervynck, A., Jongepier, H., Kiden, P., Kuipers, J., Rogge, M., Tijs, R., van Dierendonck, R., Van Neer, W., Van Strydonck, M., Veeckman, J. & Verbruggen, C. (2000) *De Schelde: Verhaal van een rivier*. Onder redactie van M. Van Strydonck & G. de Mulder. Leuven: Davindsvonds.

Bartels, M. (1999) *Steden in Scherven 1. Vondsten uit beerputten in Deventer, Dordrecht, Nijmegen en Tiel (1250-1900)*. Amersfoort: Stichting promotie Archeologie, Zwolle en de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek.

Berkers, M., Deforce, K., De Langhe, K., Dumalin, E., Ervynck, A., Herremans, D., Laleman, M. C., Lentacker, A., Moens, J., Stoops, G., Vanden Berghe, I., Van Neer, W., Veraart, D. & Wouters, W. (2021) Godshuizenlaan 2, Bijlokesite: Goede tijden, slechte tijden. Een blik op de materiële cultuur van de 16de-eeuwse Bijloke-abdij., *Stadsarcheologie: bodem en monument in Gent*. (Stadsarcheologie: bodem en monument in Gent), 29, pp. 59–127.

Cassiman, A. (1935) Het St.-Blasius-Hospitaal te Deinze, *Bijdragen tot de geschiedenis der Stad Deinze*, II, pp. 8–35.

De Groote, K. (2008) *Middeleeuws aardewerk in Vlaanderen. Techniek, typologie, chronologie en evolutie van het gebruiksgoed in de regio Oudenaarde in de volle en late middeleeuwen (10-16de eeuw). Deel I*. Relicta Mo. Brussel: Vlaams Instituut voor Onroerend Erfgoed.

De Groote, K., Moens, J., Beeckmans, L., Boudin, M., Cooremans, B., De Buyser, F., Deforce, K., De Mulder, G., Ervynck, A., Lentacker, A., Van Neer, W. & Vernaeve, W. (2018) *Archeologie en geschiedenis van een middeleeuwse woonwijk onder de Hopmarkt te Aalst*. Brussel: Agentschap Onroerend Erfgoed (Relicta Monografiën, 16).

De Gryse, J., Thys, C., De Tollenaere, J. & Willaert, A. (2018) *Kaaistraat (Deinze, Oost-Vlaanderen). Archeologienota, Bureauonderzoek*.

De Mulder, J. & Vanholme, N. (2019) *Uitbreiding tuinbouwbedrijf deelgebied 1. Onderzoek van een site met walgracht te Deinze-Karreweg. Eindverslag*. RAAP België Rapport 249. Eke, p. 79.

Engelen, C. & Marx, M. (1993) *Middeleeuws Erfgoed. beelden voor Namen. Namen voor beelden*. Hoogstraten: Van der Poorten.

Ervynck, A., Van Strydonck, M. & Boudin, M. (2000) Dieetreconstructie en herkomstbepaling op basis van de analyse van de stabiele isotopen ¹³C en ¹⁵N uit dierlijk en menselijk skeletmateriaal: een eerste verkennend onderzoek op middeleeuwse vondsten uit Vlaanderen, in *Archeologie in Vlaanderen 7 - 1999/2000*, pp. 131–140.

Goeminne, L. & Vanhee, T. (2000) *Toponymie van Petegem-aan-de-Leie : oude en nieuwe plaatsnamen*. Deinze: Kring voor geschiedenis en kunst van Deinze en de Leiestreek.

Klinkenborg, S., De Maeyer, W. & Cherretté, B. (2010) *Archeologisch onderzoek: opgraving Moorsel (Aalst) Centrum (09-MOO-CE)*. Archeologie-Rapport 12. Aalst: SOLVA.

Van Cant, M. (2019) De skeletpopulatie uit het O.L.V. kerkhof te Deinze: het fysisch-antropologisch onderzoek. (Bijdragen tot de geschiedenis van Deinze en de Leiestreek), pp. 9–48.

Vanholme, N., De Mulder, J. & Ryssaert, C. (2020) *Archeologisch Onderzoek Markt 36, Deinze*. Eindverslag 288. Eke (Nazareth): RAAP België BV.

Vanholme, N., De Mulder, J. W. & Philipsen, F. (2019) *Campus Sint-Theresia. Kaaistraat-Gentpoortstraat, Deinze*. Nota - Archeologisch Vooronderzoek. Programma van Maatregelen 370. Eke (Nazareth): RAAP België BVBA.

Vermeire, S., De Moor, G. & Adams, R. (1999) *Quartaairgeologische Kaart van België, Vlaams Gewest, Verklarende tekst bij het Kaartblad (22) Gent (1/50.000)*.

Vermeiren, G., Bru, M.-A. & Eryvynck, A. (2018) *De Krook. Een leerrijk boek*. Gent: Snoeck.

VMM (2018) *Vlaamse Milieumaatschappij: Vlaamse Hydrografische Atlas - Waterlopen*. AGIV. Beschikbaar op: <http://www.geopunt.be>.

NGI (2018) *Cartesius*. Beschikbaar op: <https://www.cartesius.be/CartesiusPortal/#>.

Onroerend Erfgoed (2018) *Agentschap Onroerend Erfgoed: Inventaris Onroerend Erfgoed*. Beschikbaar op: <https://inventaris.onroerenderfgoed.be>.

AGIV (2015a) Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen: Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM, raster, 1 m. agentschap Informatie Vlaanderen. Beschikbaar op: <https://download.agiv.be>.

AGIV (2015b) Orthofotomozaïek, middenschallig, winteropnamen, kleur, 2008-2011, Vlaanderen. agentschap Informatie Vlaanderen. Beschikbaar op: <http://www.geopunt.be>.

AGIV (2021) Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen: Grootschalig Referentiebestand (GRB). Beschikbaar op: <http://www.geopunt.be/catalogus/datasetfolder/7c823055-7bbf-4d62-b55e-f85c30d53162>.

AGIV & Provincie Oost-Vlaanderen (2014) Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen: Atlas der Buurtwegen Vlaanderen (ca. 1840) Provincie Oost-Vlaanderen. Provincie Oost-Vlaanderen. Beschikbaar op: <http://www.geopunt.be>.

DOV (2018) Databank Ondergrond Vlaanderen: Bodemkaart: bodemtypes, substraten, fasen en varianten van het moedermateriaal en de profielontwikkeling. Beschikbaar op: <https://dov.vlaanderen.be>.

OpenStreetMap (2021) OpenStreetMap. Beschikbaar op: <https://www.openstreetmap.org/copyright>.

10 Figurenlijst

Figuur 1. Situering van het plangebied op de topografische kaart (bron: OPENSTREETMAP, 2021).....	6
Figuur 2. Situering van het plangebied op het kadasterplan (bron: AGIV, 2021).	6
Figuur 3. Plaatsing van de onderzochte sleuven ten opzichte van het gegeorefereerd funderingsplan. (bron: VANHOLME ET AL., 2019)	9
Figuur 4. Schematische voorstelling van de dieptes van de verschillende belangrijke niveaus (in m +TAW).	10
Figuur 5. Overzicht van de aangelegde werkputten in de desbetreffende zones, projectie op de kadasterkaart (bron: AGIV, 2021).....	11
Figuur 6: Zicht op de openliggende werkputten op de binnenplaats van de Campus Sint-Theresia (vanuit het oosten).	12
Figuur 7. Muurwerk in werkput 2 (zone refter).	13
Figuur 8. Vlak 1 in werkput 2 (zone refter).	13
Figuur 9. Figuur van het sleuvenonderzoek met aanduiding van de advieszones (rood) zoals deze in het programma van maatregelen werd opgenomen. Enkel de centrale zones met de paalfunderingen en met hoge archeologische verwachting werden afgebakend. De ruimtes naast de funderingspalen en funderingsblokken zullen minder diep worden verstoord. Hier komt enkel een vloerplaat.	14
Figuur 10. Dump van 'vervuilde grond' van het type 921, gelegen net ten westen van werkput 1 (zone blok A). Net langs deze putrand bevond zich een strook met inhumaties.	15
Figuur 11. Overzichtsfoto met ligging van de bemaling, de dump met vervuilde grond en het grafveld (gele stippellijn). In het paars wordt de opgegraven zone aangeduid.	15
Figuur 12: Aanleg van een eerste vlak in werkput 1.	16
Figuur 13: Blootleggen en inmeten van skeletten.	16
Figuur 14: Situering van het plangebied op een orthofoto uit 2008-2011 (bron: AGIV, 2015b).	19
Figuur 15: Digitaal Terreinmodel Vlaanderen met aanduiding van het plangebied (bron: AGIV, 2015a; VMM, 2018).	20
Figuur 16: Bodemkaart Vlaanderen met aanduiding van het plangebied (bron: DOV, 2018; AGIV, 2021).	21
Figuur 17: De uitvoer van een aanvullende boring tijdens het vooronderzoek.	22
Figuur 18: Deinze, 1694. Plan van de vestingbouw rondom de stad, gemaakt door Goubet (NGI, 2018). De rode cirkel geeft de ligging van het plangebied weer. (Het noorden bevindt zich op figuur rechts.)	23
Figuur 19: Deinze 1786. Plan opgemaakt door J. Van Maldegem (NGI, 2018). Het plangebied wordt aangeduid met een rode cirkel. (Het noorden bevindt zich op figuur links.).....	24
Figuur 20: Detail van het plan van Deinze opgemaakt door J. Van Maldegem in 1786 (NGI, 2018). Het onderzocht terrein bevindt zich ter hoogte van de binnentuin met gracht en, zoals hier ook weergegeven, stenen brug over de gracht aan het gasthuis. Van de zogenaamde priesterage of pastorie is niks meer zichtbaar.	25
Figuur 21: Atlas der Buurtwegen (ca. 1840) met aanduiding van het onderzoeksterrein (bron: AGIV & PROVINCIE OOST-VLAANDEREN, 2014). De kaart heeft de situatie na de ontbinding van het hospitaal weer.	26
Figuur 22: Plan met aanduiding van de gezette profielen, projectie op het puttenplan en GRB (bron: AGIV, 2021).	27
Figuur 23: Het aangetroffen colluviaal pakket in bodemprofiel PR101. Het water onderin de put getuigt van de hoge grondwatertafel.	28
Figuur 24: De donkergrijze kerkhoflaag (S53) oversnijdt het opgebracht pakket (S56) ter hoogte van profiel PR103.	29
Figuur 25: Aanduiding van de aangetroffen structuren op het werkputtenplan en GRB (donkergrijs=gebouwen, lichtgrijs= open ruimte) (bron: AGIV, 2021).	30
Figuur 26: Calibratieplot van de ¹⁴ C-datering uitgevoerd op houtskool uit de 3 ^{de} gebruiksfase van de gracht. (uit Oxcal).....	32

Figuur 27: Coupefoto van gracht GR-1 met aanduiding van de verschillende opvullingslagen. (In gele stippellijn: getrapte uitgraving).....	33
Figuur 28: Coupefoto van gracht GR-1.....	34
Figuur 29: Detail van de spitsporen onderin gracht GR-1.....	34
Figuur 30: Detail van de coupe op gracht GR-1. Hier is de opeenvolging van gebruiksfasen, fase van onbruik en fase van demping duidelijk waarneembaar. Op de foto zijn ook de locaties van de genomen stalen aangeduid.....	35
Figuur 31: Overzichtsfoto van de gracht in vlak 2 en in het noordelijk profiel van werkput 2.	36
Figuur 32. Detailfoto's van het muurwerk S60.	37
Figuur 33. Detailfoto met de ligging van het muurwerk S60 en S72. Op de plaats waar op de foto veel grondwater zichtbaar is werd tijdens het proefsleuvenonderzoek een zeer puinig pakket aangetroffen, dat waarschijnlijk als uitbraakspoor beschouwd mag worden.	38
Figuur 34: Overzichtsfoto van baksteenstructuur BS-STR-1.	38
Figuur 35. Overzichtsfoto's van het muurwerk S66 van structuur BS-STR-2.	39
Figuur 36. Detailfoto van het muurwerk S66 van structuur BS-STR-2.	40
Figuur 37. Overzichtsfoto van de muren S66, S74 en S75 behorend tot structuur BS-STR-2.	41
Figuur 38. Detailfoto van muur S76, behorend tot BS-STR-2.....	41
Figuur 39: Detailfoto van de aangetroffen bakstenen muur (S65) tegen de putwand van werkput 1.	42
Figuur 40: Muurresten van het recent opgevulde keldervolume in werkput 2.	43
Figuur 41. Overzichtsfoto van de uitbraaksporen S5 (links) en S7 (rechts) in vlak 1 van werkput 1.	43
Figuur 42: Het blootleggen van individu 8.	44
Figuur 43: Plot van de ¹⁴ C-dateringen uitgevoerd op een selectie van de opgegraven individuen (zie ook analyserapport in bijlage).....	45
Figuur 44: Grafiek met weergave van het absolute aantal individuen per oriëntatiewijze.	46
Figuur 45: Individu 6 werd begraven op rechterzijde en met opgetrokken benen.	46
Figuur 46: De houding van individu 8 (boven op de foto) werd wellicht beïnvloed door de jongere begraving van individu 7 (onder op de foto) en het uitgraven van een kuil ten westen.	47
Figuur 47: Grafiek met weergave van het absolute aantal individuen volgens armpositie. Bij een zestal individuen kon dit niet vastgesteld worden door een incomplete bewaring (=Onbekend).	47
Figuur 48: Individu 9 illustreert de meest voorkomende houding van de aangetroffen inhumaties.	48
Figuur 49: Een benen kraal aangetroffen ter hoogte van het bekken van individu 12.....	48
Figuur 50: Een metalen speld gevonden bij individu 7.	48
Figuur 51: $\delta^{13}\text{C}$ - en $\delta^{15}\text{N}$ -waarden (‰) voor collageen uit vijf individuen.	49
Figuur 52: Enkele foto's ter illustratie van het heterogene karakter van het gerecupereerde aardewerk ter hoogte van het grafveld.	51
Figuur 53: Overzichtsfoto van het aardewerk uit gebruiksfase 1 van gracht GR-01.....	53
Figuur 54: Detail van een grape op standvinnen uit gebruiksfase 1 van gracht GR-01.	54
Figuur 55: Detailfoto van een wandfragment van een kan in rood aardewerk met gele sliblijnversiering.	54
Figuur 56: Overzichtsfoto's van het aardewerk uit gebruiksfase 2.....	56
Figuur 57: Overzichtsfoto van het aardewerk uit de eerste dempingsfase.	58
Figuur 58: Versierde ventilatiekoepel in rood geglaazuurd aardewerk.	59
Figuur 59. Technische tekening van de ventilatiekoepel in rood geglaazuurd aardewerk.	59
Figuur 60. Diagnostisch aardewerk uit gracht GR-01.....	61
Figuur 61. Twee fragmenten van bakjes binnen- en buitenkant (V42).....	62
Figuur 62. Onderzijde van twee dakpannen met nokje (V54).	63
Figuur 63: Spijkerpaten op enkele dakpanfragmenten (V48).	64
Figuur 64. Deel van een zogenaamde Sint-Jacobsschelp (V258), voorzien van twee doorboringen. Dit exemplaar werd wellicht door een pelgrim vanuit Compostella meegebracht naar Deinze. Rechts: de afbeelding van Sint-Jacob (https://www.santiago.nl/jacobalia/?page=12)	68

Figuur 65: zicht op schedelfragment en hoornpit met spijker ingeslagen aan de basis.	70
Figuur 66: Twee fragmenten van kanonbeen (resp. distaal en proximaal) met kapspoor (rode pijl) en verbrandingssporen ter hoogte van de breukvlakken.	70
Figuur 67: Twee belastingontvangers (1540) door Marinus van Reymerwale. Bovenaan op de kast staat een gelijkaardige kandelaar. In de kaarshouder zit een kaars. Op de voet van de kandelaar ligt een kaarsenschaar. Rechtsonder de gevonden kandelaar (bron: National Gallery).	73
Figuur 68: Hoogteprofiel van aan de oude Leiemeander of Oude Kaandel ten westen van het plangebied tot de Ghesquierestraat ten oosten.	77
Figuur 69: Projectie van de aangetroffen structuren en werkputten op het plan opgemaakt door J. Van Maldegem (1786). Bron: NGL, 2018.	79
Figuur 70: Atlas der Buurtwegen (ca. 1840) met projectie van de aangetroffen structuren en werkputten (bron: AGIV & Provincie Oost-Vlaanderen, 2014).	80
Figuur 71: Schematische weergave van de aangetroffen begravingen in de zuidwestelijke hoek van werkput 1 (bron: AGIV, 2021).	82

11 Tabellenlijst

Tabel 1. Gegevens met betrekking tot het archeologisch vlak in relatie tot de uitgraafdieptes van de bouwputten. Het archeologisch vlak bevindt zich onder de uitgraafdiepte, maar niet ter hoogte van de uitgravingen voor de funderingsvoeten. De verstoringdiepte is berekend vanaf de nulpas = 8,5m +TAW. 9	
Tabel 2: Overzichtstabel van de uitgevoerde natuurwetenschappelijke en specialistische onderzoeken met vermelding van de specialisten in kwestie.	18
Tabel 3. Overzicht materiaalcategorieën en gehanteerde afkortingen.	18
Tabel 4 Overzicht van de spoorcategorieën en gehanteerde afkortingen.	18
Tabel 5: Overzicht van de aardewerksoorten voor gebruiksfase 1.	53
Tabel 6: Overzicht van de vormsoorten voor gebruiksfase 1.	53
Tabel 7: Overzicht van de aardewerksoorten voor gebruiksfase 2.	55
Tabel 8: Overzicht van de vormsoorten voor gebruiksfase 2.	55
Tabel 9: Overzicht van de aardewerksoorten uit de eerste dempingslaag S46.	58
Tabel 10: Overzicht van de vormsoorten uit de eerste dempingslaag S46.	58
Tabel 11: Overzichtstabel van het ingezamelde keramisch bouw materiaal.	63
Tabel 12: Overzichtstabel met het aantal fragmenten en het gewicht aan dierlijk bot per spoor.	65
Tabel 13: Overzichtstabel van het aantal en percentage aan fragmenten met bewerkingssporen.	66
Tabel 14: Overzichtstabel van de aangetroffen diersoorten met hun aantal fragmenten, gewicht (in g) en percentages.	68
Tabel 15: Overzichtstabel van de aangetroffen skeletelementen in laag S46 van gracht 1 met aantal fragmenten, gewicht en percentages.	69
Tabel 16: Overzicht van de metaalvondsten met vondstinformatie, beschrijving van de metaalcategorie en een uniforme beschrijving van het object.	72
Tabel 17: Beschrijving van de gevonden munt.	74
Tabel 18: Overzichtstabel van de geselecteerde stalen voor natuurwetenschappelijk onderzoek.	75

12 Bijlagen

- Bijlage 1 Plannen
- Bijlage 2 Lijsten en fiches
- Bijlage 3 Rapporten en determinatietabellen specialistisch onderzoek